

Vilniaus Universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

EIMANTAS KURALAVIČIUS
II kurso studentas

**BRANDUOLINIS ATGRASYMAS INDIJOS IR PAKISTANO KONFLIKTE PER
RACIONALIAUS PASIRINKIMO TEORIJOS PRIZMĘ**

MAGISTRO DARBAS

Vadovas: doc. dr. Margarita Šešelgytė

Vilnius, 2021

Bakalauro/magistro darbo vadovo/ės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Bakalauro/magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Bakalauro/magistro darbo recenzentas/ė:

.....
(v., pavardė)

Bakalauro/magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Kuralavičius E. Branduolinis atgrasymas Indijos ir Pakistano konflikte per racionalaus pasirinkimo teorijos prizmę: Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas M. Šešelgytė. – V., 2021. – 70 p.

Reikšminiai žodžiai: branduolinis atgrasymas, Indija, Pakistanas, stabilumo-nestabilumo paradoksas, Kargilio karas, branduolinė politika, diplomatija, karinis konfliktas, garantuotas abipusis susinaikinimas, branduoliniai ginklai.

Šiame darbe nagrinėjama branduolinio atgrasymo ir stabilumo-nestabilumo paradokso veikimo logika Indijos ir Pakistano valstybių santykiuose kontrastuojant tai su analogiškais NATO-SSRS santykiais Vakarų Europoje Šaltojo karo laikotarpiu. Empirinėje dalyje lošimų teorijos teikiamo modelio pagalba yra tiriama branduolinio atgrasymo logika Indijos ir Pakistano konflikte šioms oficialiai įgijus branduolinius ginklų arsenalus. Tyrimo modelis taikomas oficialių aukšto rango pareigūnų elgsenos ir pasisakymų 1999 m. Kargilio karo metu analizėje.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas *Branduolinis atgrasymas Indijos ir Pakistano konflikte per racionalaus pasirinkimo teorijos prizmę* yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Vardas, pavardė
Eimantas Kuralavičius

(parašas)

TURINYS

ĮVADAS.....	6
I. BRANDUOLINIS ATGRASYMAS TARP INDIJOS IR PAKISTANO, BEI ŠALTOJO KARO METU.....	14
1.1. Branduolinio atgrasymo teorija.....	14
1.2. Indijos ir Pakistano santykiai	16
II. METODOLOGIJA	19
2.1. Vieno lygmens branduolinio atgrasymo lošimas	21
2.2 Dviejų lygmenų atgrasymo lošimas	23
2.3 Galimi atgrasymo lošimo preferencijų rinkiniai	25
III. KARGILIO KARAS KAIP DVIEJŲ LYGMENŲ ATGRASYMO LOŠIMAS	31
3.1. Istorinės Indijos-Pakistano konfliktų ištakos ir kelias į Kargilio karą	31
3.2. Pirmasis lygmuo.....	34
3.3. Antrasis lygmuo ir branduolinė konflikto dimensija.....	40
IV. GALIMI BRANDUOLINIO ATGRASYMO LOGIKOS SKIRTUMŲ PAAIŠKINIMAI	52
4.1 Garantuoto abipusio susinaikino logikos skirtumai nuo Šaltojo Karo	52
4.2 Įvairios konfliktuojančios stabilumo-nestabilumo paradokso interpretacijos	54
4.3 Nacionalistinė branduolinio atgrasymo interpretacija Kargilio kare.....	56
IŠVADOS	60
ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS	63
SUMMARY	68

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Dviejų lygių lošimo baigčių matrica.....	23
2a lentelė. „Kalinio dilemos“ matrica.....	25
2b lentelė. „Išsakyto blefo“ matrica.....	25
2c lentelė. „Viščiuko žaidimo“ matrica.....	26
3 lentelė. Stabilumo-nestabilumo paradokso dviejų lygmenų atgrasymo lošime išlošių matrica.....	28
4 lentelė. „Dvigubo viščiuko žaidimo“ tipo išlošių matrica.....	29
5 lentelė. Kargilio karo dviejų lygmenų atgrasymo lošimo išlošių matrica.....	49

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 paveikslas. Vieno lygmens atgrasymo lošimo medis.....	21
2 paveikslas. Dviejų lygių branduolinio atgrasymo lošimo medis.....	22
3 paveikslas. Pirmasis ėjimas atgrasymo lošime.....	35
4 paveikslas. Antrasis ėjimas atgrasymo lošime.....	39
5 paveikslas. Trečiasis ėjimas atgrasymo lošime.....	48

IVADAS

Darbo aktualumas ir problema

Indijos ir Pakistano santykiai yra labai įtempti nuo pat šių valstybių modernios istorijos pradžios. Nuo pat Britų Indijos padalijimo susikūrus šioms valstybėms tarp jų nerimsta dažni kariniai konfliktai dėl įvairių teritorijų, ypač Džamu ir Kašmyro žemių. Ši priešprieša ir konkurencija galiausiai kulminavosi 1998 metais, kai abi valstybės įgijo branduolinius ginklus, kurių viena iš funkcijų (ypač Pakistano atveju) yra viena kitos atgrasymas nuo karo veiksmų.¹ Dabartiniai skaičiavimai rodo, jog abi šalys turi po maždaug 150 branduolinių galvučių, o iki 2025-ųjų turėtų arsenalą padidinti iki 200-250 galvučių. Mokslininkų skaičiavimai rodo, jog tuo metu prasidėjus branduoliniam konfliktui tarp šių šalių vos per savaitę nuo pasekmių tiesiogiai mirtų nuo 50 iki 125 milijonų žmonių, priklausomai nuo ginklų galingumo. Tuo tarpu visoje planetoje bendra vidutinė temperatūra atvestų bent keliais laipsniais, Žemės paviršių pasiektų mažiau saulės spindulių, imtų prasčiau augti derlius ko pasekoje atsirastų badas ir nuo šių pasekmių papildomai mirtų milijonai žmonių.² Todėl spręsti tarptautinių santykių problemas šiame regione yra svarbu ne tik pačioms Indijos ir Pakistano valstybėms tačiau ir visam likusiam pasauliui.

Branduolinio atgrasymo teorija buvo labai svarbi Šaltojo karo metais, kai dvi pasaulio supervalstybės JAV ir SSRS juos naudojo viena kitos atgrasymui ir balanso palaikymui, siekiant neišprovokuoti pasaulio pabaigą galinčio atnešti konflikto. Šiuolaikiniu laikotarpiu pakito tiek pačios teorijos tiek branduolinių ginklų paskirtis, tačiau išaugo ir valstybių, turinčių juos, skaičius. Dvi iš jų – Pakistanas ir Indija juos pasigamino viena kitos atgrasymui. Tačiau mokslininkai pažymi jog nors priežastys ir yra panašios, pati atgrasymo logika tarp šių valstybių veikia atvirkščiai lyginant su Šaltuoju karu kai esant strateginiam stabilumui (kai abi valstybės žino, kad kita nenaudos ginklo) konvenciškai stipresnė valstybė (SSRS) buvo labiau linkusi sukelti žemo lygio konfliktus, kurie nesieskaluoja į branduolinį karą, kai tuo tarpu Indijos ir Pakistano santykių atveju konvenciškai silpnesnis Pakistanas rodo didesnę iniciatyvą pradėti žemo lygio konfliktus prieš Indiją. Teigiama, jog taip yra dėl to, kad branduolinio atgrasymo teorijoje dažnai minimas stabilumo-nestabilumo paradoksas veikia atvirkščiai ir šiuo atveju branduolinis atgrasymas tarp abiejų valstybių veikia kaip tik dėl starteginio stabilumo trūkumo, dėl Indijos baimės, kad Pakistanas gali bet kada panaudoti savo atominį arsenalą. Indijos ir Pakistano santykiams išliekant įtemptais, bei girdint mokslininkų išvadas apie tai, kad trumpas

¹ S. Paul Kapur. "India and Pakistan's Unstable Peace: Why Nuclear South Asia Is Not like Cold War Europe." *International Security*, 2, 2005, 127-52.

² O. B. Toon et al., "Rapidly expanding nuclear arsenals in Pakistan and India portend regional and global catastrophe", *Science Advances*, 5(10), 2019, 1-13.

branduolinis karas tarp jų būtų pražūtingas visam pasauliui, yra svarbu žinoti ar įvardintas branduolinio atgrasymo logikos veikimo skirtumas nuo JAV-SSRS atvejo išties egzistuoja, jo priežastis bei tai, ar anksčiau išmoktos pamokos gali būti pritaikomos ir šių dviejų valstybių, bei apskritai naujų branduolinius ginklus sukūrusių valstybių santykiuose šiomis dienomis.³ Tai yra svarbu, kadangi, pasak tyrėjo T. Negeen Pegahi, pastarieji incidentai tarp Indijos ir Pakistano (tokie kaip 2019 metų atakos Pulvame ar 2020 metais beveik kasdien vykę susirėmimai prie Džamu ir Kašmyro demarkacinės ribos⁴) įvykę po to, kai šalys tapo branduolinėmis ir jų tendencijos rodo, kad yra labai tikėtina jog krizių tarp šalių bus ir ateityje. Taip pat, tokios krizės turėtų ir toliau eskaluotis į konfliktus, kadangi abi pusės išmoko arba išmoks jog eskalacija su savimi neša mažesnes rizikas nei buvo galvota anksčiau.⁵ Taigi, suprasti veikiančius atgrasymo dėsnius tarp šalių yra labai svarbu ir aktualu ir šiomis dienomis.

Darbe tiriama problema kyla iš regiono tyrėjų pastebėto atvirkštinio atgrasymo logikos veikimo Pietų Azijos regione. Nors branduolinio atgrasymo teikiamas stabilumas strateginiame lygmenyje Šaltojo Karo Vakarų Europoje mažino atgrasymo veiksmingumą žemesniuose konflikto lygmenyse, Indijos-Pakistano atveju būtent nestabilumas strateginiame lygmenyje yra konflikto žemesniajame lygmenyje variklis. Taigi, branduolinis ginklas Indijos-Pakistano santykiuose yra ne atgrasomoji priemonė, o atvirkščiai, ginklas, kuris suteikia galimybes veltis į konfliktus šalims tikintis, kad kita vengs atsakyti tuo pačiu dėl bet kada galinčio kilti branduolinio karo grėsmės.

Tyrimų apžvalga

Nuo pat Dwighto Eisenhowerio kalbos “Atomai taikai” viešoje erdvėje yra daug diskutuojama apie branduolinius ginklus ir jų efektą.⁶ Vienas neorealistinės teorijos pradininkų Kennethas Waltzas kalbėjo apie tai, kaip atominiai ginklai gali padėti šalims atgrasyti potencialius priešininkus, kuriuos turėtų gasdinti šalies branduoliniai pajėgumai ir galimai labai baisios branduolinio karo pasekmės.⁷ Iš šių minčių atsirado “Branduolinės taikos” teorija, esanti tarsi viena iš Atgrasymo teorijos atšakų. Daug, vakariečių tyrėjų ir mąstytojų teigia, kad už reliatyvų stabilumą pasaulyje, kai nuo pat Antrojo Pasaulinio karo laikų nebuvo jokio tiesioginio karinio konflikto tarp didžiųjų pasaulio valstybių, bent dalinai

³ S. Paul Kapur, *India and Pakistan's Unstable Peace*, 151.

⁴ ACAPS, “Kashmir Conflict Overview”, 2021. <<https://www.acaps.org/country/india/crisis/regional-kashmir-conflict>> [Žiūrėta 2021-05-08].

⁵ T. Negeen Pegahi, “From Kargil to Pulwama: How Nuclear Crises Have Changed Over 20 Years”, *The Washington Quarterly*, 42, 2019, 149-161.

⁶ Dwight D. Eisenhower, „Address Before the General Assembly of the United Nations on Peaceful Uses of Atomic Energy, New York City”, New York, 1953. <<https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-the-general-assembly-the-united-nations-peaceful-uses-atomic-energy-new>> [Žiūrėta 2021-02-15].

⁷ Kenneth N. Waltz, “Nuclear Myths and Political Realities”, *The American Political Science Review*, 3, 1990, 731-45.

atsakingi yra branduoliniai ginklai ir kitaip teigti būtų neteisinga. Waltzas palaiko branduolinį atgrasymą teigdamas, kad nuolat didėjant branduolinį ginklų turinčių šalių skaičiui, pasaulio ateitis yra šviesi ir kupina taikos. Pasak jo, taip yra todėl, kad branduoliniai ginklai apsunkina galimybę šalims apsiskaičiuoti sprendžiant ar pradėti karą, kadangi branduolinis karas garantuoja per aukštus konflikto kaštus bet kuriai valstybei. Taip pat, pagrindinis šalių tikslas yra išlikimas, todėl branduolinio ginklo panaudojimas joms yra neleistinas veiksmas, kadangi tai garantuoja šalies išnykimą branduolinio karo atveju. Taip pat, niekas nenorės atakuoti kitos šalies, disponuojančios branduoliniu arsenalu, nes žinos, kad branduolinis ginklas yra šalies gynyba, kurios neįmanoma pralaužti.⁸

Vis dėlto, toks teigiamas požiūris į branduolinį atgrasymą, pasak mokslinės literatūros, turi labai daug loginių klaidų ir problemų. Savo 2007 metų straipsnyje buvę JAV Šaltojo Karo laikų valstybės politikos formuotojai George Shultz, William J. Perry, Henry Kissinger ir Sam Nunn pripažino pakeitę savo požiūrį į branduolinį atgrasymą ir teigė, kad branduoliniai ginklai, vietoje to, kad užtikrintų taiką ir saugumą pasaulyje, tapo labai didelės rizikos šaltiniu. Tokios išvados jie priėjo dėl to, kad kitaip nei praeityje, branduoliniais ginklais šiuo metu disponuoja daug įvairių valstybių ir dar ne viena jų turi galimybę tokius ginklus pasigaminti ateityje. Jų teigimu, branduoliniai testai Šiaurės Korėjoje ar Irano atsisakymas stabdyti uranio gryninimo programą rodo, kad pasaulis žengia į naują ir pavojingą branduolinę erą. Tokioje aplinkoje kyla grėsmė įvairiems incidentams, neapsiskaičiavimams ir netgi ginklo paleidimams be išankstinio leidimo.⁹ Taip pat, Nina Tanenwald teigia, kad tai, jog branduolinis ginklas nebuvo panaudotas nuo 1945 metų yra ne branduolinio atgrasymo efektyvumo rezultatas, kadangi to, kad Didžioji Britanija nepasinaudojo branduoliniais ginklais Folklandų kare ar Sovietų Sąjunga – Afganistane negali būti paaiškinama atsako baime. Tai geriau paaiškinti galima tarptautinėje bendruomenėje susiformavusia „branduolinio tabu“ norma. Kadangi pasaulyje branduolinio ginklo naudojimas tapo tabu ir moraliai smerktinu veiksniu, nei viena iš šalių, net tos, kurioms ši norma asmeniškai nėra labai aktuali, laikėsi jos iš solidarumo su kitais ir galimos reputacinės žalos, taip paneigiant realistinius paaiškinimus, kad branduoliniai ginklai nebuvo naudojami dėl jų pačių materialių savybių ir suteikiamo atgrasymo.¹⁰

Nors tradicine atgrasymo teorijos logika galima remtis analizuojant poras kur tik viena iš šalių turi branduolinį ginklą, teigiama, kad tokia logika subliūkšta tuomet kai abi šalys disponuoja tokiu ginklu.

⁸ Kenneth N. Waltz, "The Spread of Nuclear Weapons: More May Better," *Adelphi Papers*, 21(171), London, 1981.

⁹ George P. Shultz, William J. Perry, Henry A. Kissinger ir Sam Nunn, "A World Free of Nuclear Weapons", *Wall Street Journal*, 2007 <<https://www.wsj.com/articles/SB116787515251566636>> [Žiūrėta 2021-05-10].

¹⁰ Nina Tannenwald, "The Nuclear Taboo: The United States and the Normative Basis of Nuclear Non-Use", *International Organization*, 53(3), 1999, 433–468.

Tai lošimų teorijoje yra puikiai iliustruojama vadinamuoju „viščiuko“ žaidimu dar laikomu standartine metafora atgrasymui branduoliniame amžiuje. Įvairūs autoriai teigia, kad jei lošimų teorijos prezumpcijos yra teisingos, tuomet branduolinis atgrasymas turėtų neveikti. Taip atsitinka todėl, kad esant status quo abu žaidėjai turi interesą pereiti nuo savo kooperavimo strategijos prie nekooperavimo ir tada kitam žaidėjui liktų tik du pasirinkimai, arba išlaikyti status quo kooperuojant ir turėti išlošį įvertintą 2 ar nekooperuoti ir turėti išlošį 1, taigi žaidžiant racionaliems lošėjams atgrasymas neturėtų veikti. Šioje situacijoje literatūra ir autoriai pasidalina į dvi stovyklas: tuos kurie atmets atgrasymo teoriją kaip neveikiančią ir tuos, kurie bando išspręsti šį paradoksą. Paradoksą autoriai sprendžia tokiu būdu: jei abu žaidėjai pasirinks vadinamąją akis-už-akį strategiją ir žinos, kad kitas žaidėjas ją taip pat pasirinko, tuomet abu iš esmės turės du galimus pasirinkimus – išlaikyti status quo ir gauti išlošį 3 arba nekooperuoti ir gauti blogiausią išlošį 1. Tokiu būdu, atgrasymo teorija veikia. Įvairūs autoriai, tokie kaip Gauthier¹¹, teigia, kad racionalus veikėjas gali rinktis tokią strategiją žinodamas, kad toks nuolatinis atsakas jam atneš didesnę naudą nei nusileidimas, vis dėlto kiti tyrėjai šiuo atžvilgiu yra pesimistiškesni.¹²

Kai kurie kiti autoriai yra dar radikalesni atgrasymo teorijos skeptikai. Richard Ned Lebow ir Janice Gross Stein tai apskritai vadina neadekvačia teorija. Savo teiginį jie grindžia tuo, kad atgrasymo teorijos šalininkai preziumuoja, jog šalių lyderiai yra instrumentaliai racionalūs (turi aiškiai ir tranzityviai preferencijų seką); rizikuoti linkę veikėjai, siekiantys maksimizuoti savo naudą; laisvi nuo suvaržymų šalies viduje ir gebantys teisingai įvertinti ar jie yra puolančioji ar besiginančioji pusė. Autorių teigimu, visos šios bazinės prezumpcijos yra nerealistiškos ir paneigiamos pasinaudojant empiriniais duomenimis. Į savo oponentų teiginius, kad tai nėra svarbu ir teorijos svarbiausia vieta yra jos ateities prognozavimo galimybės jie atsako, kad mokslo filosofai su tuo nesutiktų ir, kad visa tai padaro atgrasymo teoriją mokslu apie neegzistuojančius veikėjus neegzistuojančioje aplinkoje.¹³ Taip pat, Frankas Zagare teigia, kad klasikinė atgrasymo teorija yra logiškai nenuosekli, netiksli empiriškai ir nepakankamai išvystyta teorija. Vietoj jos tyrėjas pasiūlė „idealaus atgrasymo“ teoriją kurioje yra laikoma, kad kiekviena šalis yra skirtinga savo vidinėmis savybėmis ir jų grasinimų atsakyti į oponento agresiją įtikinamumu ir tai turėtų būti naudojama kaip atspirtis tyrimams.¹⁴

Branduolinio ginklo efektyvumo Indijos ir Pakistano santykiuose klausimas taip pat susilaukia nevienareikšmio vertinimo akademinėje literatūroje. Devinas Hagerty, analizuodamas situaciją, kai 1990

¹¹ David Gauthier, "Deterrence, Maximization, and Rationality," *Ethics*, 94(3), 1984, 474-495.

¹² Duncan Snidal, "The Game Theory of International Politics," *World Politics*, 38(1), 1985, 25-57.

¹³ Richard Ned Lebow ir Janice Gross Stein, "Rational Deterrence Theory: I Think, Therefore I Deter", *World Politics*, 41(2), 1989, 208-224.

¹⁴ Frank C. Zagare, "Reconciling Rationality with Deterrence: A Re-Examination of the Logical Foundations of Deterrence Theory", *Violence Against Women*, 16(2), 2004, 355–75.

metais Indija su Pakistanu buvo arti karo slenksčio teigia, kad branduolinis atgrasymas tarp abiejų valstybių, kurios tuo metu net nebuvo oficialiai atskleidusios savo branduolinių pajėgumų, buvo svarbiausiu faktoriumi išvengiant karinio konflikto. Jis taip pat prideda, kad branduolinių ginklų arsenalai Indijoje ir Pakistane yra pamatas taikai regiono ateityje.¹⁵ Pozicijai, kad branduoliniai ginklai užtikrina saugumą regione pritaria ir Rizwanas Naseeras su Musaratu Aminu, kurie teigia, kad Pakistano branduoliniai ginklai leidžia atsverti Indijos branduolinį monopolį Pietų Azijoje. Jie teigia, kad neigiamas požiūris į branduolinius ginklus regione Vašingtone nepasiteisino ir šie ginklai tiek Indijai, tiek Pakistanui leido suprasti, kad tarpusavio karas nebėra tinkamu būdų spręsti tarpusavio nesutarimus ir inicijuoti taikos procesą.¹⁶ Tuo tarpu Evansas Montgomery ir Ericas Edelmanas teigia, kad nors ir artimiausiu metu santykiai tarp Indijos ir Pakistano turėtų išlikti stabilūs, abiejų šalių nuolatinis kariavimas dėl dominuojančios eskalacinės pozicijos ir Indijos siekio įgyti riboto karo pajėgumus Pakistano atgrasymui darys regioną vis mažiau stabilu ir tai vėliau gali išsivystyti į branduolinį karą tarp valstybių.¹⁷ M. V. Ramana ir Zia Mian prisideda prie nuogastavimų su teiginiu, jog Indijai su Pakistanu įgijus branduolinius ginklus tarp jų susidarę naujieji santykiai yra agresyvesni ir juose svarbų vaidmenį vaidina grasinimai branduolinio ginklo panaudojimu. Nuo tada jau įvyko keletas didelių karinių krizių ir mažų karų ir yra didelė tikimybė, kad tai tęsis ir ateityje. Abiejų šalių, o ypač Indijos, kariuomenės kuria planus kaip susidoroti su šiomis situacijomis įskaitant ir galimą branduolinio ginklo panaudojimą. Abiems valstybėms didinant turimą branduolinį arsenalą situacija turėtų tik toliau blogėti ir destabilizuotis.¹⁸

Vienas iš žinomiausių ir nemažai branduolinio atgrasymo literatūroje minimų reiškinių yra vadinamasis stabilumo-nestabilumo paradoksas. Pasak šio paradokso, strateginis stabilumas, reiškiantis, kad yra labai menka tikimybė, kad bet koks konvencinis karas eskaluosis į branduolinį konfliktą, padidina tikimybę, kad valstybės jaus paskatą veltis į žemesnio lygio konfliktus, nebijodamos sunkių pasekmių. Labai daug akademikų beveik vienbalsiai sutaria, kad stabilumo-nestabilumo paradoksas yra atsakingas už nuolatinius konfliktus tarp Indijos ir Pakistano.¹⁹ Šumitas Ganguly teigia, kad 1999 metų

¹⁵ Hagerty, Devin T., "Nuclear Deterrence in South Asia: The 1990 Indo-Pakistani Crisis." *International Security*, 20(3), 1995, 79–114.

¹⁶ Rizwan Naseer ir Musarat Amin, "Power Parity and Its Outcome: A Strategic Insight on Peace Between India and Pakistan" *Pakistan Horizon*, 67(2), 2014, 61–81.

¹⁷ Evan Braden Montgomery ir Eric S. Edelman, "Rethinking Stability in South Asia: India, Pakistan, and the Competition for Escalation Dominance", *Journal of Strategic Studies*, 38(2), 2015, 159-182.

¹⁸ M V Ramana ir Zia Mian, "The Nuclear Confrontation in South Asia" Kn. *SIPRI Yearbook 2003*. Oxford: Oxford University Press, 2003.

¹⁹ S. Paul Kapur, *India and Pakistan's Unstable Peace*, 130.

Kargilio karas tarp šių valstybių visiškai atitinka šio paradokso prielaidas.²⁰ Kennethas Waltzas taip pat pritaria tam, teigdamas, kad branduolinio arsenalo turėjimas vilioja abi šalis kovoti mažus karus.²¹ Tokios pačios nuomonės laikosi ir Jeffrey Knopf, kuris teigia, kad tarp Indijos ir Pakistano nuolat įsižiebianys konfliktai yra įrodymas to, kad stabilumo-nestabilumo paradoksas vis dar yra aktualus.²² Vis dėlto, Paulas S. Kapuras su šiomis išvadomis nesutinka ir teigia, kad, nors šis paradoksas veikė santykiuose tarp SSRS ir JAV Šaltojo karo metais, kai Europoje esant strateginiam stabilumui dėl branduolinio ginklo panaudojimo, konvenciškai stipresnė SSRS turėjo iniciatyvą būti agresyvesnė, kalbant apie Pietryčių Aziją šis paradoksas veikia visiškai atvirkščiai – konvenciškai silpnesnis Pakistanas turi iniciatyvą pradėti konvencinius konfliktus dėl to, kad tarp šių valstybių egzistuoja didelis strateginis nestabilumas, t.y. yra nuolatinė grėsmė, kad Pakistanas panaudos savo branduolinius ginklus bet kuriuo konflikto tarp šalių momentu.²³ P.R. Chari, reflektuodamas apie Kargilio karą apskritai teigia, kad šis konfliktas demonstruoja išimtį iš stabilumo-nestabilumo paradokso ir teigia, kad šio konflikto atveju šis paradoksas visiškai neveikė.²⁴

Indijos ir Pakistano branduoliniai santykiai, ypač remiantis racionalaus pasirinkimo ir lošimų teorijomis, nėra dažnai minimi ir tiriami Lietuvos autorių, dėl šios priežasties darbe daugiausiai yra remiamasi užsienio autorių literatūra, ypač Frank C. Zagare tyrimais, kurio branduolinio atgrasymo modelis yra pasitelkiamas kaip tyrimo metodologijos pagrindas.

Teorinės prielaidos ir metodas

Šio magistro darbo metodologinė strategija remiasi įvairių autorių (Paul S. Kapur, P.R. Chari, Christopher J. Watterson ir kt.) aprašytu skirtingu branduolinio atgrasymo ir stabilumo-nestabilumo paradokso veikimu Indijos-Pakistano poroje lyginant su Šaltojo karo vakarų Europa ir JAV (NATO) ir SSRS analogu. Darbe siekiama ne tik aprašyti ir išryškinti šio reiškinio skirtumus abiejuose regionuose ir laikmečiuose, tačiau ir patikrinti ar tokie teiginiai yra patvirtinami ir per racionalaus pasirinkimo teorijos prizmę pasinaudojant Franko Zagare sukurtu dviejų lygmenų atgrasymo lošimo modeliu.

Glenas Snyderis, vadinamas pirmuoju stabilumo-nestabilumo paradokso tyrėju, rašė, kad tuomet kai nei viena iš šalių neturi visiškos galimybės pirmoji smogti branduoliniu ginklu, abi jos bus mažiau

²⁰ Šumit Ganguly, *Conflict Unending: India-Pakistan Tensions since 1947*. New Delhi: Oxford University Press, 2002, 122-123.

²¹ Kenneth N. Waltz, "For Better: Nuclear Weapons Preserve an Imperfect Peace" Kn. Scott D. Sagan ir Kenneth N. Waltz *The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed*. New York: W.W. Norton, 2003, 122.

²² Jeffrey W. Knopf, "Recasting the Optimism-Pessimism Debate," *Security Studies*, 12(1), 2002, 52.

²³ S. Paul Kapur, *India and Pakistan's Unstable Peace*, 135

²⁴ P. R. Chari, "Reflections on the Kargil War", *Strategic Analysis*, 33(3), 2009, 360-364

atgrasomos nuo konvencinio karo arba riboto branduolinių ginklų panaudojimo. Iš to seka, kad tvirtas stabilumas strateginiame branduoliniame balanse destabilizuoja konvencinį balansą.²⁵ Vis dėlto, daug kitų autorių teigia, kad toks apibrėžimas, nors ir nusako ne vieną istorinį branduolinio atgrasymo atvejį, nėra tinkamas nusakyti Pietų Azijos regionui, kadangi čia dauguma konfliktų kaip tik kyla dėl strateginio nestabilumo Pakistanui grasinant bet kuriuo metu pasinaudoti branduolinio ginklu tam, kad būtų atgrasoma Indija.

Darbe šias tezes bus siekiama patvirtinti arba paneigti pasinaudojant Franko Zagare sukurtu dviejų lygmenų branduolinio atgrasymo lošimo modeliu. Tam bus pasitelkiami atvejo analizės ir dokumentų analizės ir lyginamosios analizės tyrimo metodai. Pagrindinis tiriamas atvejis bus 1999 m. tarp vos kelių branduolinėmis tapusių Indijos ir Pakistano valstybių išplieskęs Kargilio karas, vadinamas pirmuoju ir kol kas vieninteliu tiesioginiu kariniu tokio lygmens konfliktu tarp dviejų branduolinius ginklus turinčių valstybių. Šis konfliktas buvo pasirinktas tyrimui dėl keleto priežasčių. Visų pirma, tai yra vienintelis tokio lygio konfliktas tarp Indijos ir Pakistano po to kai šios valstybės įgavo branduolinius pajėgumus ir tai suteikia geriausią pagrindą kaip praktikoje veikė branduolinio arsenalo teikiamas atgrasymas. Visų antra, toks konfliktas yra tinkamiausias tirti naudojantis dviejų lygmenų atgrasymo lošimo modeliu, kadangi pagrindinė šio modelio ypatybė yra tai, kad jame šalys disponuoja galimu ėjimu eskaluoti situaciją atsakant branduoliniais ginklais ir tai yra aukščiausio lygmens konfliktas tarp Indijos ir Pakistano šioms oficialiai turint branduolinius pajėgumus ir galint praktikoje rinktis šiuos ėjimus. Galiausiai, šis konfliktas turi aiškius etapus kai buvo defekuojuama nuo status quo konvencinėmis atakomis ir kiekviena iš šalių atliko aiškiai išreikštus ėjimus ir dėl šios priežasties jį galima geriausiai pritaikyti dviejų lygmenų atgrasymo lošimo medyje ir gautą situaciją vėliau palyginti su įprastine dėl stabilumo-nestabilumo paradokso susidaranti situacija. Zagare, pristatydamas modelį yra nurodęs, kad tradicinį stabilumo-nestabilumo paradoksą modelyje pademonstruoja situacija kai pirmajame lygmenyje susidaro „viščiuko žaidimo“ o antrajame – „kalinio dilemos“ tipo situacija. Taigi, analizuojant Kargilio karo eigą per šio modelio prizmę abiejuose lygmenyse turėtų pasimatyti kitokia lošimo eigos dinamika. Šiam tikslui pasiekti yra pasitelkiami moksliniai šaltiniai analizuojantys karą, taip pat šalių lyderių kalbos, pasisakymai, to meto naujienos žiniasklaidoje. Tuo pačiu siekiama paaiškinti branduolinio atgrasymo logikos ir dėsnių skirtumus tam, kad būtų galima geriau prognozuoti būsimą šių santykių raidą.

²⁵ Glenn Herald Snyder, *The Balance of Power and the Balance of Terror*, San Francisco: Chandler, 1965, 198–99

Tikslas ir uždaviniai

Darbo tikslas: ištyrus Kargilio karo eigą naudojantis lošimų teorijos teikiamu modeliu nustatyti ar Indijos-Pakistano branduoliniuose santykiuose konfliktus skatina klasikinio tipo stabilumo-nestabilumo paradoksas ir, nustatius jo veikimo skirtumus, aprašyti kitokio veikimo priežastis.

Uždaviniai:

1. Aprašyti branduolinio atgrasymo teoriją, jos prielaidas, istoriją, su ja susijusius reiškinius;
2. Ištirti Indijos-Pakistano šiuolaikinius branduolinio atgrasymo dėsnius pasinaudojant Kargilio karo atvejo analize ir dviejų lygių atgrasymo ir eskalacijos žaidimo modeliu;
3. Atrasti ir aprašyti galimas kitokio nei klasikinio stabilumo-nestabilumo paradokso veikimo priežastis Indijos-Pakistano poros atveju priežastis.

Tyrimo objektas

Indijos ir Pakistano aukščiausių pareigūnų veiksmai ir pasisakymai Kargilio karo metu. Objektas pasirinktas kaip atskleidžiantis abiejų pusių mąstyseną ir preferencijas dėl branduolinio ginklo panaudojimo karinio konflikto tarp valstybių metu.

Ginamieji teiginiai.

1. Stabilumo-nestabilumo paradoksas Indijos ir Pakistano santykiuose veikia pagal kitokią logiką nei Šaltojo Karo meto Vakarų Europoje.
2. Branduolinis atgrasymas Indijos ir Pakistano santykiuose yra neefektyvus nes branduoliniai ginklai veikia ne kaip atgrasomoji, o konfliktą skatinančioji priemonė.

Darbo naujumas ir reikšmė

Indijos ir Pakistano branduolinis atgrasymas yra nuolatinė mokslinių diskusijų ir tyrimų tema, ypač tarp Pietų ir Rytų Azijos regiono mokslininkų. Tačiau Franko Zagare sukurtas dviejų lygmenų branduolinio atgrasymo lošimo modelis dar nebuvo panaudotas tirti šių šalių santykių dinamikai per stabilumo-nestabilumo paradokso prizmę, taip pat juos lyginant ir su branduolinio atgrasymo situacija, susidariusia Vakarų Europoje Šaltojo Karo metu. Taip pat šios metodologijos pagalba nebuvo tirtas ir 1999 m. Kargilio karas. Lietuvoje tyrimų apie Indijos-Pakistano santykius taip pat nėra daug, ypač racionalaus pasirinkimo teorijos rėmuose. Šiuo magistro darbu yra siekiama užpildyti šią tarptautinių santykių disciplinos spragą ir paaiškinti galimų skirtumų priežastis.

I. BRANDUOLINIS ATGRASYMAS TARP INDIJOS IR PAKISTANO, BEI ŠALTOJO KARO METU

1.1. Branduolinio atgrasymo teorija

Branduolinio atgrasymo teorija yra dalis bendrosios atgrasymo teorijos kuri buvo minima ir pripažįstama saugumo studijose dar prieš sukuriant pirmąjį branduolinį ginklą 1945 metais. Baziniai atgrasymo teorijos konceptai buvo įvairiais būdais aprašyti skirtingų autorių. Pačioje paprasčiausios formoje, ji yra apibrėžiama kaip vieno iš veikėjų (A) pasinaudojimas grasinimu tam, kad darytų įtaką kito veikėjo (B) elgsenai taip, kad šis „atkalbėtų“ nuo situacijos, kai jis pirmasis panaudotų jėgą prieš A. Kitaip tariant, A gali užkirsti kelią B atakai grasindamas B nepriimtinu atsaku jei B jį užpultų. Šiuo atžvilgiu, atgrasymo teorija teigia, kad A gali pasinaudoti grasinimu panaudoti galią vietoj to kad naudotų pačią galią, kad apsaugotų nacionalines vertybes tuo pačiu palaikydama taiką. Danielio Ellsbergo analizė toliau išplečia atgrasymo modelį pademonstruojant abipusio atgrasymo veikimą, kuriame kiekvienas veikėjas užima grasinimo ir taikinio į kurį yra nukreiptas grasinimas vaidmenis. Ellsbergo teigimu, abipusis atgrasymas veikia tol, kol abu veikėjai mato didesnę naudą susilaikyme nuo jėgos panaudojimo pirmam nei pirmojo smūgio kitai pusei atlikime.²⁶

Branduolinio atgrasymo teorija yra paremta dvejomis viena nuo kitos priklausančiomis prielaidomis – būsimi branduolinių atakų kaštai verčia valstybes atsisakyti minties inicijuoti smūgius branduoliniais ginklais ir šie ginklai suteikia valstybėms (tiek stiprioms tiek reliatyviai silpnoms) galimybę kitai padaryti nepriimtinos žalos. Tai yra, branduolinių ginklų arsenalo panaudojimo kaštai yra didesni nei galimos naudos ir jeigu agresorius nuspręstų pasinaudoti savo branduoliniais ginklais jis neabejotinai sulauktų netoleruotinos sau žalos. Iš to seka išvada, kad „branduolinės“ valstybės nepuls viena kitos ir dėl to branduoliniai ginklai gali būti laikomais nepertraukiamos taikos įrankiais. Taip pat branduolinė teorija yra paremta pačia atgrasymo logika, t.y. branduolinius ginklus turinčios šalys disponuoja „pamatiniu“ saugumu ir gali naviguoti tarptautinės erdvės „anarchijoje“ daug sėkmingiau nei tokio ginklo neturinčios. Būtina to prielaida yra galimybė dislokuoti atsakomuosius arsenalus, kurie būtinai turi galėti atlaikyti pirmuosius prieš smūgius. Tokiu būdu, šalys užsitikrina ilgą saugumo etapą ir gali nebijoti užkariavimo. Kitaip tariant, „branduolinėms“ valstybėms nereikia rūpintis dėl tarptautinio galių balanso, užsiimti ginklavimosi varžybomis ir jungtis į aljansus or kautis dėl strateginės teritorijos.²⁷

²⁶ Sharon Anne Watkins, "Deterrence theory: Expectations and illusions", *Journal of Strategic Studies*, 5(4), 1982, 469-493.

²⁷ Attar Rabbani, "Nuclear Deterrence: THEORY, PRACTICE AND CHANGING CONTOURS", *World Affairs: The Journal of International Issues*, 21(4), 2017, 10-25.

Pamatinės atgrasymo teorijos nuostatos ir idėjos tikrai nėra naujos, tačiau pats atgrasymas kaip svarbus strateginis modelis ėmė gyvuoti tik po Hirošimos ir Nagasakio subombardavimo 1945 metais. Iki tol pagrindinė karinio pajėgumo funkcija buvo pergalė karuose, po šio įvykio jo funkcija tapo karų išvengimas. XX a. 6-ojo dešimtmečio viduryje branduolinio atgrasymo modelis jau buvo pats svarbiausias iš visų JAV strateginių principų. Šaltojo karo metu JAV galėjo sulaikyti Sovietų Sąjungos ekspansionizmą, nes galėjo grasinti stipriu branduoliniu atsaku. Didžiuliai branduolinio karo kaštai garantavo stabilią pasaulio tvarką. Tai, kad nuo 1945 metų vis dar nebuvo karo tarp dviejų supergalių tik dar labiau sustiprino nuomonę, kad branduolinis atgrasymas suteikia neįprastai tvarius ir stabilius santykius tarp šalių. Iki pat šių dienų daug vakariečių mąstytojų laikosi nuomonės, kad branduoliniai ginklai yra atsakingi už tarptautinės sistemos stabilumą nuo Antrojo Pasaulinio karo pabaigos.²⁸ Vienas iš jų yra vienas žinomiausių realizmo atostovų Kenneth Waltz teigiantis, kad branduolinis ginklas šalis atgraso nuo karo daug efektyviau nei konvenciniai ginklai. Konvenciniame kare, anot jo, abi pusės gali tikėti pergale tuo pačiu žinodamos, kad pralaimėjimo atveju pasekmės yra pakenčiamos. Tuo tarpu branduolinio karo pasekmės būtų daug skaudesnės. Nuo pat Vestfalijos sutarties laikų pasaulis neišgyveno tokio ilgo taikos laikotarpio tarp stipriausių pasaulio valstybių ir, Waltz požiūriu, sunku tikėti, kad branduolinio ginklo išradimas tam neturėjo jokios įtakos.²⁹ Rizwan Naseer ir Musarat Amin, konkrečiai kalbėdami apie Indijos ir Pakistano santykius, taip pat yra teigiamai nusiteikę atgrasymo teorijos atžvilgiu. Jie teigia, jog tai, kad Pakistanas pasigamino branduolinius ginklus leido subalansuoti padėtį regione ir sekė į tai, kad konflikto tikimybė tarp šalių sumažėjo, Indija buvo motyvuota diplomatinėmis priemonėmis siekti normalizuoti santykius, o derybos įvairiais klausimais tapo lengvesnės, taip paneigiant atominių ginklų skeptikų nuogastavimus visame pasaulyje.³⁰ Taip pat, Vipin Narang savo straipsnyje tirdamas skirtingus Pakistano branduolinius pozicionavimus prideda, kad tokia taktika, kurią jis vadina asimetriška eskalacija, yra vienintelė, kuri veikia Pakistanui kaip atgrasymo įrankis. Autoriaus tyrimas parodo, kad atgrasymui svarbu ne tik branduolinio ginklo turėjimas, bet ir poza, kurią valstybė demonstruoja jį turėdama, o taip pat ir atskleidžia, kad padėtis regione yra labai nestabili.³¹

Tikrindamas branduolinio atgrasymo poveikį ir efektyvumą praktikoje, Robert Rauchhaus surinko duomenis apie visas pasaulio branduolines šalių poras. Iki jo tyrimo beveik nebuvo bandymų ištirti

²⁸ Frank C. Zagare, "Rationality and Deterrence", *World Politics*, 42(2), 1990, 238-60.

²⁹ Kenneth N. Waltz, "Nuclear Myths and Political Realities", 742.

³⁰ Rizwan Naseer ir Musarat Amin, 78.

³¹ Vipin Narang, "Posturing for Peace? Pakistan's Nuclear Postures and South Asian Stability." *Quarterly Journal: International Security*, 34(3), 2010, 38-78.

branduolinio atgrasymo kiekybiškai. Surinkti duomenys ir tyrimas suteikė argumentų tiek atgrasymo šalininkams, tiek oponentams. Visų pirma, buvo pastebėta, kad tada, kai abi šalys turėjo branduolinę ginkluotę, jos išties buvo mažiau linkę kariauti tarpusavyje, bent jau kalbant apie aukšto lygio konfliktus. Vis dėlto, branduolinio atgrasymo priešininkų stovykla taip pat turėjo ką gauti – parodyta, kad branduolinius ginklus turinčios šalys, dėl strateginio stabilumo, yra labiau linkę įsivelti į žemesnio lygio konfliktus, kurie negali eskaluotis į branduolinį karą, taip pat, rimto konflikto tikimybė padidėja porose, kuriose tik viena šalis turi atominį ginklą. Taip pat, Rauchhaus daro išvadą, kad branduolinių ginklų turėjimas nedaro įtakos konfliktų dažniui, tačiau turi poveikį tam, kada jie panaudojami, jų intensyvumui ir baigčiai.³²

Taip pat, yra tyrimų, kurių išvados teigia, kad abiem šalims turint branduolinę ginkluotę, šie nesudaro jokio efektyvaus skirtumo atgrasymo prasme. Pasinaudojus jau minėtais Rauchhaus surinktais duomenimis apie simetriškas branduolines poras (kai abi šalys turi branduolinę ginkluotę), Mark Bell ir Nicholas Miller tyrimas parodė, kad branduolinių ginklų sukūrimas neturėjo beveik jokios įtakos galimybei, kad tarp šalių kils konfliktas. Taip pat, paneigiant stabilumo-nestabilumo paradoksą pasirodė, kad jos taip pat dėl šio veiksnio nėra labiau linkę įsivelti į žemesnio lygio konfliktus. Tikrasis veiksnys, kuris daro įtaką polinkiui, galimybei, kad kils karas ar smulkūs konfliktai buvo abiejų valstybių praeities istorija, t.y. kiek šios šalys konfliktavo istoriškai ir kiek turi iki šiol neišspręstų konfliktų, nuoskaudų. Taip pat, tyrimas nustatė, šioje vietoje pritardamas ir paties Rauchhaus išvadoms, kad branduolinio ginklo įgijimas padarė reikšmingą įtaką galimam konfliktų ir karų lygiui visai kitoje situacijoje – asimetriškose porose (kai tik viena iš valstybių turi branduolinius pajėgumus), kuriose „branduolinės“ valstybės buvo labiau linkę įsivelti į karus ir kitus konfliktus su kaimyninėmis šalimis, kurios tokių pajėgumų neturi, net jei ir istoriškai iki tol jos nėra kariavę ar turėję kitų nesutarimų.³³

1.2. Indijos ir Pakistano santykiai

Indijos ir Pakistano santykiai nėra patys šilčiausi. Nuo pat Britų Indijos skilimo 1947-aisiais šios šalys tarpusavyje kariavo net 4 kartus ir dalyvavo daugybėje menkesnių susirėmimų tiesiogiai arba per remiamas teroristines grupuotes. Situaciją tik dar labiau pablogina tai, kad nuo 1998-ųjų abi šalys turi branduolinius ginklus, taip padidinant galimo pilno šių šalių susirėmimo blogų pasekmių riziką.³⁴ Dar

³² Robert Rauchhaus, "Evaluating the Nuclear Peace Hypothesis: A Quantitative Approach", *The Journal of Conflict Resolution*, 53(2), 2009, 258-77.

³³ Mark S. Bell ir Nicholas L. Miller, "Questioning the Effect of Nuclear Weapons on Conflict", *The Journal of Conflict Resolution*, 59(1), 2015, 74-92.

³⁴ O. B. Toon et al., 1.

prieš abiemis šalims oficialiai tampant branduolinėmis valstybėmis, 1996 metais, jau buvo nuogastaujama, kad atsižvelgiant į tendencijas, atominis karas ateityje tarp jų yra neišvengiamas dėl jų turimų nesutarimų ir galimo nesusipratimo, išankstinių išpuolių ar informacijos trūkumo interpretuojant vieną ar kitą priešiškos šalies veiksmą, ypač jei tai būtų atlikta kokio nors konflikto, pavyzdžiui Kašmyro klausimo, kontekste.³⁵ Šiuo metu manoma, kad kiekviena iš šalių turi po maždaug 140-150 branduolinių galvučių ir iki 2025-ųjų turėtų arsenalą padidinti iki 200-250 galvučių.³⁶ Tai parodo, kaip aktualu yra stabilumas ir atgrasymas tarp šių valstybių ir kokių pasekmių turėtų jo sudrumstimas.

Branduolinius ginklus abi valstybės įgijo dėl panašių priežasčių. Pati pirminė Pakistano motyvacija įgyti šio lygmens ginklus buvo standartinė: atgrasymo galimybės sukūrimas prieš Indijos laisvę naudotis savo konvenciniais pranašumais tam, kad politiškai grasintų, o galbūt ir kraštutiniais atvejais suskaldytų ar užimtų Pakistaną. Įtampa tarp abiejų šalių yra kartu ir politinė ir karinė ir tuo pačiu persipynusi su asmenine abiejų šalių psichologija. Pakistano motyvai yra ne tik Indijos karinės atgrasymo padarymas per „brangių“, bet ir nacionalinio solidarumo ir pasitikėjimo padidinimas sumažinant Indijos galimybes manipuliuoti vidinėmis skirtimis Pakistano visuomenėje. Antrinis ir mažiau išreikštas Pakistano tikslas buvo su branduolinių ginklų įgijimu priversti didžiasias pasaulio galias rimčiau žvelgti į Pietų Azijos regioną ir taip galimai padidinti šansus jog šalis sulauktų tarptautinio palaikymo įsiplieskus potencialiam karui su Indija. Tuo tarpu Indijos motyvai įgyti branduolinį ginklų arsenalą yra kiek mažiau susiję su karinio saugumo problemų sprendimo ir labiau motyvuoti nori įgyti globalų statusą ir pripažinimą viena iš didžiųjų pasaulio galių.³⁷

Žvelgiant iš stabilumo-nestabilumo paradokso prizmės, santykiai ir konfliktai tarp Indijos ir Pakistano rodo daug netikėtų rezultatų. Šiuo atžvilgiu visa atgrasymo logika, pasak tyrėjų, veikia atvirkščiai. Sąlygos, kurios Šaltojo Karo metu sukėlė visas stabilumo-nestabilumo problemas šiandieninėje pietų Azijoje yra visiškai atvirkščios. Pakistanas, revizionistinė galia poroje yra konvenciškai silpnesnis nei Indija. Visiškai stabili strateginė aplinka, kurioje branduolinė eskalacija yra labai mažai tikėtina, sumenkintų Pakistano branduolinių ginklų galimybes atgrasyti nuo konvencinio puolimo prieš šalį. Tai padarytų Pakistaną labai pažeidžiamu prieš Indijos konvencinę galią ir padarytų bet kokią agresiją iš Indijos pusės labai pavojingą šiai valstybei. India galėtų tiesiog sutriuškinti bet koki Pakistano adventurizmą su pilno pajėgumo konvenciniu atsaku, nebijodama, kad konfliktas gali eskaluotis į branduolinį lygmenį. Taigi, kitaip nei Šaltojo Karo Europoje, Indijos-Pakistano atveju

³⁵ Mario E. Carranza, "Rethinking Indo-Pakistani Nuclear Relations: Condemned to Nuclear Confrontation?", *Asian Survey*, 36(6), 1996, 561-73.

³⁶ O. B. Toon et al., 2.

³⁷ Rodney W. Jones, "Pakistan's Nuclear Posture: Arms Race Instabilities in South Asia", *Asian Affairs*, 25(2), 1998, 67-87.

aukštas strateginis stabilumas nepaskatina konvencinio smurto. Kaip tik, reikšmingas kiekis strateginio nestabilumo skatina konvencinį konfliktavimą.³⁸

³⁸ S. Paul Kapur, *India and Pakistan's Unstable Peace*, 145

II. METODOLOGIJA

Lošimų teorija suteikia puikius įrankius analizuoti tarptautinius šalių santykius ir jos taikymas tarptautinių santykių sferoje tikrai nėra nauja idėja. Vis dėlto, šios teorijos prielaidų taikymas sukelia daug klausimų – ką reikėtų laikyti lošėjais, iš kur žinoti kokie sprendimai yra prieinami, kokie yra žaidėjų išlošiai ir t.t. Jų neįmanoma visiškai atsakyti analizuojant bet kokią situaciją. Taip pat, kai kuriose kitose situacijose, lošimų teorija neleidžia įdiegti visos įmanomos informacijos. Tačiau dauguma kliūčių kyla ir iš šios teorijos laikymo deskriptyviu, o ne analitiniu įrankiu, leidžiančiu ne tik patikrinti teoriją per įvykusius įvykius, bet ir duoti prognozę ateičiai. Duncan Snidal knygoje „World Politics“ rašydamas apie lošimų teoriją teigia, kad geriausiai tarptautinių santykių tyrimui tinka lošimų teorijos kaip racionalių žaidėjų modelis (kitaip nei evoliucinis modelis, tinkantis paaiškinti įvairius lošimus vykstančius tarp racionaliai nesirenkančių veikėjų, kadangi šalys retai visiškai išnyksta iš žemėlapių). Taip pat, žaidimus tarp dviejų skirtingų šalių rekomenduojama laikyti kalinio dilemos pakartotiniais dinamiškais žaidimais (superžaidimais), kuriuose vyksta neribotas skaičius lošimų, o jų skaičius tam tikrame laiko periode priklauso nuo to, kiek yra strateginio lankstumo ir kaip lengvai šalims galima keisti savo strategiją.³⁹

Branduolinių santykių tyrimo per racionalumo prizmę vertę atskleidžia Anne Harrington ir John Downer tekste “Homo Atomicus, an Actor Worth Psychologizing? The Problems of Applying Behavioral Economics to Nuclear Strategy”. Ilgus metus ekonomikos mokslininkai daugelį savo teorijų ir skaičiavimų grindė kaip savo pagrindinį subjektą naudodami homo economicus – racionalų vartotoją, kuris kiekvieną savo finansinį sprendimą priima padaręs išbaigtą kaštų/naudos analizę. Kadangi branduolinis atgrasymas taip pat yra remtas racionalių veikėjų elgesiu, šios srities mokslininkai taip pat turėjo savo subjekto analogą – homo atomicus. Vis dėlto, šių laikų krizės ir elgsenos psichologijos revoliucija mokslo pasaulyje parodė, kad žmonės iš tiesų nėra racionalūs, jie kiekviename sprendime yra stipriai veikiami įvairių mąstymo ydų ir tendencijų. Tai yra labai aktualu homo economicus atžvilgiu, kadangi tai reiškia, kad vartotojai pasiduoda impulsyvumui ir ne visada daro tai, kas jiems iš tiesų yra naudingiausia matematiškai. Atrodo, kad tas pats turėtų galioti ir kalbant apie branduolinį atgrasymą, bei homo atomicus. Vis dėlto, autoriai teigia priešingai ir tam išskiria keletą argumentų, kalbėdami kas yra racionalumas ir kodėl jis apskritai yra naudojamas moksle. Visų pirma, racionalumas yra naudojamas kaip normatyvinė pagalba – nors ir suprantame, kad esame neracionalūs, tokie tyrimai mus gali padėti atsakyti į klausimą, kaip elgtis būtų protingiausia ir naudingiausia. Visų antra, dažnai teigiama, kad nors

³⁹ Duncan Snidal, 45

žmonės įprastai elgiasi neracionaliai, tam tikrose ypatingose situacijose jie vis dėlto yra linkę būti racionalūs. Tokios situacijos atsiranda tuomet, kai veikėjai yra suinteresuoti elgtis racionaliai, kai yra aišku kas yra racionalu ir kai jie turi pakankamai informacijos sprendimų priėmimui, pvz. kai yra atliekami verslo sprendimai, kai “ant kortos” yra pastatyti milijonai pinigų, žmonės stengsis kuo labiau viską apskaičiuoti ir priimti geriausią įmanomą sprendimą, o tai tinka ir kalbant apie branduolinę gynybą, kai kiekvieno sprendimo kaina yra didžiulė. Taip pat, branduolinė gynyba yra susijusi su valstybėmis, tarptautinėmis organizacijomis kaip unitariniais vienetais, tuo tarpu kognityvinė psichologija tiria individus ir jų elgesį, todėl jos taikymas čia sudarytų ir agregacijos problemų. Todėl žiūrėti į branduolinę gynybą per racionalumo prizmę vis dar yra aktualu ir vertinga.⁴⁰ Žvelgiant iš Indijos ir Pakistano branduolinių santykių kampo racionalūs sprendimai taip pat yra labai svarbūs norint padidinti stabilumą regione. Zulfqar Khan, nagrinėdamas branduolinę situaciją Pietų Azijos regione pažymi, kad tik racionalus elgesys ir sprendimai gali padėti išlaikyti taiką tarp Indijos ir Pakistano ir, kad tam yra reikalinga ir pagalba iš išorės, tam, kad šios šalys galėtų susitarti.⁴¹ Įdomu ir tai jog tyrinėdamas šio regiono padėtį S. Paul Kapur teigia, kad branduolinio atgrasymo atžvilgiu Indijos-Pakistano karui galioja visai kiti dėsniai, nei yra paprastai įsivaizduojama ar, pavyzdžiui, tai galiojo SSRS-JAV atžvilgiu Europoje Šaltojo karo metais. Savo straipsnyje Kapur rašo, kad kai konvenciškai stipresnė SSRS susidūrė su JAV bandymu atgrasyti ją branduoline ginkluote, dėl strateginio stabilumo ir stabilumo-nestabilumo paradokso ji buvo skatinama veltis į žemo lygio konfliktus. Tuo tarpu Indijos ir Pakistano atveju ši logika veikia atvirkščiai – konvenciškai silpnesnis Pakistanas dėl strateginio stabilumo tiesiogiai ar per remiamas grupuotes labiau veliasi į žemo lygio konfliktus su Indija. Taip galimai yra dėl nuolat Pakistano bandomo demonstruoti pasiryžimo bet kuriame konflikto etape su Indija panaudoti atominį ginklą, nedalyvavimo pirmojo nepanaudojimo tarptautiniuose susitarimuose.⁴²

Darbe bus remiamasi Frank C. Zagare sukurtu dviejų lygmenų atgrasymo ir eskalacijos lošimo modeliu. Išskyrus šalių preferencijas ir galimus išlošius esant skirtingoms baigtims ir pasinaudojant šiuo modeliu bus siekiama ištirti branduolinio atgrasymo eigą Indijos-Pakistano buvimo branduolinėmis valstybėmis laikotarpiu atliekant 1999 m. Kargilio karo atvejo analizę. Toks modelis buvo pasirinktas todėl, kad jis yra subalansuotas tiksliai reprezentuoti ne tik branduolinių ginklų advokatų prezumpcijas, bet ir regioninių konfliktų, tokių kaip Pietų Azijos, aplinkos tikrovę, pavyzdžiui, tai, kad šiuose konfliktuose atgrasymas yra simetriškas ir abi pusės demonstruoja agresyvias intencijas bei norą pakeisti

⁴⁰ Harrington, Anne I. ir Jeffrey W. Knopf, *Behavioral Economics and Nuclear Weapons*. Athens: University of Georgia Press, 2019.

⁴¹ Zulfqar Khan, "The Changing Dynamics of India-Pakistan Deterrence", *Pakistan Horizon*, 66(4), 2013, 1-19.

⁴² S. Paul Kapur, *India and Pakistan's Unstable Peace*, 146

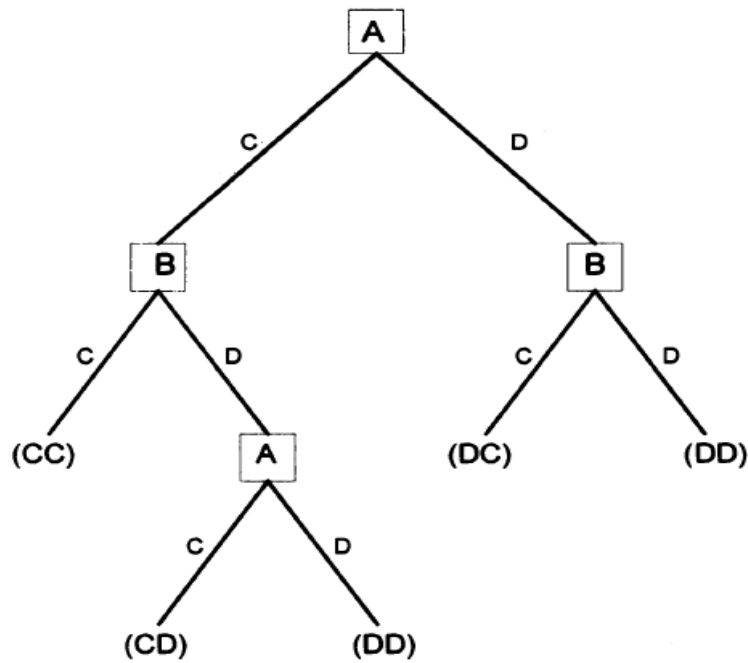
status quo savo naudai kitos atžvilgiu. Taip pat, modelis suteikia galimybę tirti atgrasymo dinamiką ir krizės eskalaciją esant skirtingoms grasinimo įtikinamumo sąlygoms. Modelis įdiegia bendrojo atgrasymo lošimo struktūrinės charakteristikas pridėdamas papildomas galimas baigtis (ED), (DE) ir (EE), kurie reprezentuojama antrojo lygmens branduolinę opciją.⁴³ Dėl šių priežasčių modelis yra vienas tinkamiausių tirti branduolinį atgrasymą per racionalumo prizmę tokiaame regioniniame konflikte kaip tas, kuris vyksta tarp Indijos ir Pakistano. 1999 m. Kargilio karas yra pasirinktas kaip vienintelis tokio masto karinis susirėmimas tarp Indijos ir Pakistano po to, kai šio oficialiai atliko branduolinius testus ir tapo branduolinėmis valstybėmis.

2.1. Vieno lygmens branduolinio atgrasymo lošimas

Tam, kad galima būtų gerai suprasti darbe taikomą dviejų lygių atgrasymo lošimo modelį, visų pirma yra svarbu aprašyti kas ir koks yra vieno lygmens (bazinis) branduolinio atgrasymo lošimo modelis. Šiam tikslui reikia įsivaizduoti generalizuotą atgrasymo lošimą (žr. 2 paveikslą), kuriame du varžovai (A ir B) bando užkirsti kelią vienas kitam pakeisti egzistuojantį status quo.⁴⁴

⁴³ Michael R. Kraig, "Nuclear Deterrence in the Developing World: A Game-Theoretic Treatment", *Journal of Peace Research*, 36(2), 1999, 150.

⁴⁴ Ten pat, 149

1 paveikslas. Vieno lygmens atgrasymo lošimo medis⁴⁵

C- bendradarbiauti

D- defektuoti (inicijuoti ataką/atsakyti su konvenciniais ginklais)

Modelis naudoja iššęstinę formą su abiem pusėms prieinama pilna informacija ir vienas po kito sekančiais sekvenciniais pasirinkimais. Lošimas prasideda veikėjui A renkant tarp kooperavimo (C) arba defekavimo, atakos inicijavimo (D) taip metant iššūkį esamai padėčiai. Jei A defekuoja, tuomet B turi rinktis ar nusileisti A iššūkiui ir suteikti šiam lošėjui pranašumą (DC) arba atsimokėti tuo pačiu ir taip sudaryti abipusę defekciją, kuri reikštų konflikto pradžią (DD). Tuo tarpu, jei A pradės palaikydamas status quo, tuomet B gali defektuoti, kad įgautų pranašumą (CD), po kurio jau A galės arba atsakyti tuo pačiu ir pradėti abipusį konfliktą (DD) arba susitaikyti ir priimti savo naująją poziciją.⁴⁶

Toliau aprašomas ir šiame darbe naudojamas eskalacijos modelis bus plėtojamas nuo šio pradinio modelio atkreipiant dėmesį į abiejų lošėjų pajėgumo ir patikėtumo trūkumus konvenciniuose ir branduoliniuose konflikto lygmenyse.⁴⁷

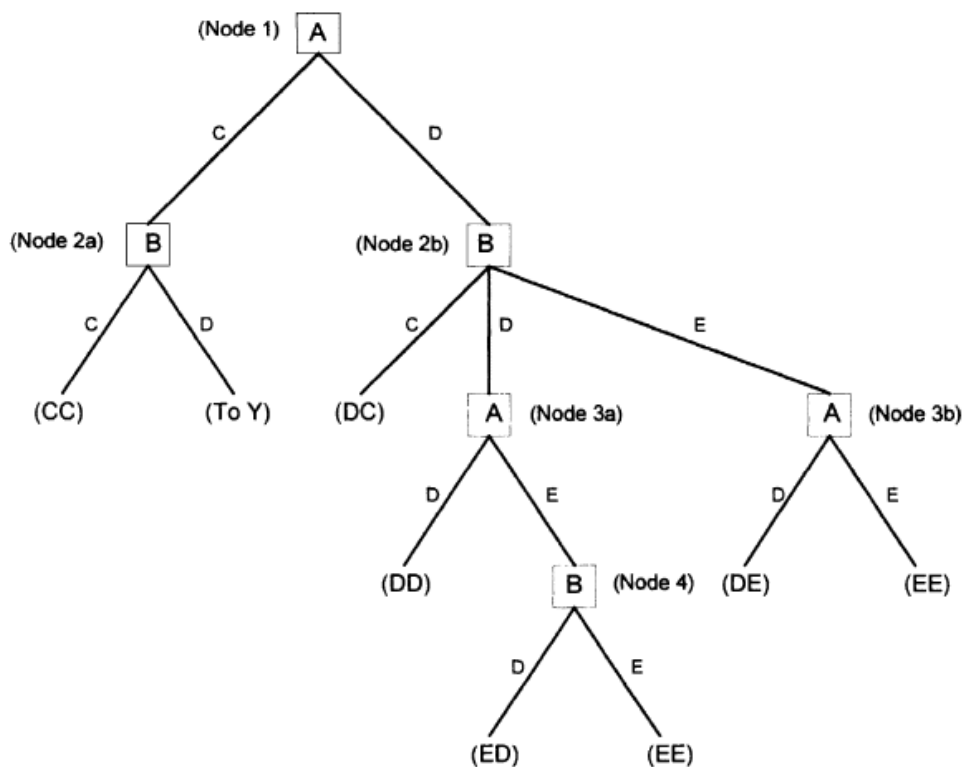
⁴⁵ Ten pat, 149

⁴⁶ Ten pat, 149

⁴⁷ Ten pat, 149

2.2 Dviejų lygmenų atgrasymo lošimas

2 paveikslas demonstruoja lošimo medį, kurią pirmasis sukūrė Zagare 1992 metais tam, kad ištirtų atgrasymo dinamiką varijuojančio tikėtinumo sąlygomis. Nuo generalizuoto atgrasymo žaidimo jis skiriasi tuo, kad jame yra papildomų šakų su baigtimis (ED), (DE) ir (EE), kurie kartu sudaro antrojo lygio branduolinę opciją.⁴⁸

2 paveikslas. Dviejų lygių branduolinio atgrasymo lošimo medis⁴⁹

C – kooperuoti, nusileisti, kapituluoti

D – defekuoti (inicijuoti ataką/atsakyti su konvenciniais ginklais)

E – eskaluoti (atsakyti su branduoliniais ginklais)

Atliepiant į branduolinio ginklo platinimo šalininkų teiginius, eskalacijos modelis yra laikomas bendriniu, dvišakiu fenomenu: bet koks jėgos panaudojimas už konvencinės ginkluotės ribų, nesvarbu ar taktinis ar strateginis yra įvardijamas kaip žingsnelis aukščiau „branduoliniais laiptais“. Šiame išplėstiniame modelyje nėra daroma jokia skirtis tarp ribotų branduolinių atakų, taktinių „apsišaudymų“ ir visiško branduolinio karo, nors šie konceptai gali būti netiesiogiai pastebimi įverčiuose, kuriuos

⁴⁸ Ten pat, 150

⁴⁹ Ten pat, 151

kiekvienas iš veikėjų priskiria baigtims (DE), (ED) ir (EE). Vietoje keleto išskirtų atakos ir atsako į ataką lygių modėlyje supaprastintai yra tik šios baigtys: konvencinis karas (DD), vienpusis branduolinio ginklo panaudojimas (DE arba ED) ir branduolinis karas (EE). Geresniam iliustravimui ir aiškumui šis dviejų lygių lošimas gali būti pateikiamas ir kaip baigčių matrica (1 lentelė). Pažymėtina jog šis modelis sujungia abu lygius per „bendrąją baigtį“, kuri reprezentuoja abipusę defekciją pirmame lygyje ir status quo antrajame. Būtent šioje sankirtoje ir atsiranda galimybė tyrinėti eskalacijos dinamiką prie skirtingų atgrasymo sąlygų.⁵⁰

		Veikėjas		
		B	C	D
A	Veikėjas	C	D	
	D	DC	DD	DE
	E		ED	EE

1 lentelė. Dviejų lygių lošimo baigčių matrica⁵¹

C – kooperuoti, nusileisti, kapituluoti

D – defekuoti (inicijuoti ataką/atsakyti su konvenciniais ginklais)

E – eskaluoti (atsakyti su branduoliniais ginklais)

Toliau pateikiamos lošimo taisyklės iliustruoja kiekvieno veikėjo pasirinkimo galimybes kiekviename modelio susikirtimo taške nepaisant to, kokius įverčius ir preferencijas kiekvienas iš jų yra priskyres konvenciniam konfliktui, branduolinei eskalacijai, branduolinei ar konvencinei kapituliacijai ir status quo išlaikymui:

1. Lošimas prasideda abiem veikėjams palaikant status quo tarptautiniuose santykiuose prieš potencialų iššūkį iš oponento.

⁵⁰ Ten pat, 151

⁵¹ Ten pat, 152

2. Būdamas status quo padėtyje, bet kuris iš veikėjų gali defekuoti pasinaudodamas konvenciniais ginklais (D) arba tęsti kooperaciją. 1 lentelėje veikėjas A yra vaizduojamas kaip besirenkantis pirmasis. Jei A nuspręs, kad jis toliau kooperuos palaikydamas ankstesnį status quo, jo oponentas (šiuo atveju, veikėjas B) gali atsakyti tuo pačiu (kooperuodamas) taip užbaigdamas lošimą ties baigtimi (CC). Tačiau, jei veikėjas B pasirinks defekuoti, žaidimas vystysis taip kaip aprašomas 3 ir 4 žingsniuose toliau, veikėjams A ir B susikeičiant vietomis.

3. Jei vietoje to A mėgins pakeisti status quo naudodamasis konvencinėmis karinėmis pajėgomis (D), B turi tris galimas pasirinkimo alternatyvas. Pirma, B gali „sugerti smūgį“ ir atsitraukti (C), dėl ko įvyktų baigtis (DC) suteikianti vienpusį pranašumą A. Antra, B galėtų atsakyti su savo konvencinėmis pajėgomis, kas lemtų tolimesnę pasirinkimų seką detalizuojamą 4 žingsnyje toliau. Trečia, B gali būti pirmasis eskaluojantis (E), palikdamas A su pasirinkimu tarp atsitraukimo be branduolinio atsako iš savo pusės (DE) ir atsakymo eskalacija taip sukeliant visišką branduolinį karą (EE)

4. Jei sankirtoje 2b veikėjas B pasirinks defekuoti (D), A gali toliau kovoti konvenciniais ginklais, taip sustabdydami galios panaudojimą dar pirmame konflikto lygyje (DD) arba A gali panaudoti savo branduolinį arsenalą (E). Jei A eskaluoja, tada B privalo sutikti su A sąlygomis baigtyje (ED) arba paleisti atsakomąjį smūgį sukeldamas branduolinį karą (EE baigtis).

5. Žvelgiant bendrai, nepaisant to, kokia yra pasirinkimų seka, vos tik vienam veikėjui eskalavus, kitas turi pasirinkimą atsakyti tuo pačiu taip pat pasirinkdamas eskaluoti. Lošimas baigiasi tuomet kai abu veikėjai pradžioje pasirenka kooperuoti arba kai tik bet kuris iš veikėjų renkasi neatsakyti kai kitas defekuoja naudodamasis konvenciniais ginklais arba eskaluoja pasinaudodamas branduoliniais ginklais, arba abu jie eskaluoja savo branduoliniu arsenalu.⁵²

2.3 Galimi atgrasymo lošimo preferencijų rinkiniai

Kaip jau buvo užsiminta aprašant vieno lygmens apibendrintą atgrasymo lošimą, tiriant žaidėjų baigčių preferencijas yra labai svarbu atsižvelgti į kiekvieno iš lošėjų grasinimo įgyvendinimo tikėtinumą. Baigtis, reiškianti abipusę bausmę (DD) reprezentuoja grasinimą nuo kurio priklauso visas atgrasymo santykis. Kad atgrasytų kitą lošėją nuo bandymo pakeisti status quo, kiekvienas iš jų grasina atsakyti į situaciją kai baigtis, susijusi su kito pranašumu (arba (CD) arba (DC)) būtų pakeičiama į konflikto tarp abiejų iš jų baigtį (DD). Toks grasinimas gali būti tiek įtikimas, tiek neįtikimas. Remiantis sprendimų teorijos tezėmis, įtikimas grasinimas yra toks, kurį yra racionalu įgyvendinti. Kadangi

⁵² Ten pat, 153

racionalus pasirinkimas, beveik visur bendrai sutariama, yra toks pasirinkimas, kuris atitinka lošėjo preferencijų seką, lošėjo grasinimas bus įtikimas (t.y. racionalus) tada, kai lošėjas bus matomas kaip labiau norintis konflikto (DD) baigties nei savo varžovo pranašumo (arba (DC) arba (CD)) baigties ir, sekant ta pačia logine seka, grasinimas yra neįtikimas kai lošėjo preferencijų seka yra matoma atvirkščiai.⁵³

Taigi, atsižvelgiant į šį preferencijų ryšį, galime matyti tik tris galimybes: abi pusės nori pasinaudoti atgrasančiu grasinimu, tik viena iš pusių tą nori daryti, arba to nenori nei viena iš šalių. Kitaip tariant arba abu lošėjai, tik vienas iš jų arba nei vienas iš jų neturi įtikimo atsakomojo grasinimo. Šie trys preferencijų modeliai gali būti apibendrinti trijomis baigčių matricomis. Tai nėra atskiri baigčių modeliai tačiau dėl patogumo ir aiškumo jiems yra suteiktos etiketės įprastai asocijuotos su 2 x 2 tipo lošimais su panašiomis struktūrinėmis charakteristikomis: „kalinio dilemos“ (2a lentelė), „išsakyto blefo“ (2b lentelė) ir „viščiuko žaidimo“ (2c lentelė). Šiose matricose preferencijos yra išreikštos skaitinėmis vertėmis išreikštais išlošiais: kiekvieno žaidėjo išlošiai yra išreikšti 1, 2, 3, 4 atitinkamai jo blogiausiai, kitai blogiausiai, kitai geriausiai ir geriausiai baigčiai.⁵⁴

		Šalis B	
		Kooperuoti (C)	Nekooperuoti (D)
Šalis A	Kooperuoti (C)	Status quo (3,3)	Pranašumas B (1,4)
	Nekooperuoti (D)	Pranašumas A (4,1)	Konfliktas (2,2)

2a lentelė. „Kalinio dilemos“ matrica.⁵⁵

⁵³ Frank C. Zagare, "NATO, Rational Escalation and Flexible Response", *Journal of Peace Research*, 29, 1992, 435-454.

⁵⁴ Ten pat, 437

⁵⁵ Ten pat, 441

		Šalis B	
		Kooperuoti (C)	Nekooperuoti (D)
Šalis A	Kooperuoti (C)	Status quo (3,3)	Pranašumas B (1,4)
	Nekooperuoti (D)	Pranašumas A (4,2)	Konfliktas (2,1)

2b lentelė. „Išsakyto blefo“ matrica.⁵⁶

		Šalis B	
		Kooperuoti (C)	Nekooperuoti (D)
Šalis A	Kooperuoti (C)	Status quo (3,3)	Pranašumas B (2,4)
	Nekooperuoti (D)	Pranašumas A (4,2)	Konfliktas (1,1)

2c lentelė. „Viščiuko žaidimo“ matrica.⁵⁷

Taip pat svarbu parodyti ryšį tarp atgrasymo stabilumo ir grasinimo įtikinamumo. Tam visų pirma galima pasitelkti „kalinio dilemos“ tipo situaciją kai abiejų pusių grasinimas yra įtikinamas ir tai yra žinoma abiems pusėms (žr. 2a lentelę). Kai abi pusės matomai yra labiau linkę rinktis konfliktą nei kapituliaciją (t.y. kai abiejų lošėjų grasinimas yra visiškai itikinamas) atgrasymas sukelia stabilius santykius. Visų pirma A ir tuomet B gali tikėtis, kad jo varžovas pasinaudos savo atgrasančiu grasinimu jei jie pažeis status quo. Kadangi preziumuojama, kad abiems lošėjams status quo yra labiau norima baigtis nei konfliktas, abipusis atgrasymas veikia. Iš to seka tai, kad atgrasymas yra stabilus jei abiems lošėjams yra racionalu įgyvendinti savo atgrasomuosius grasinimus.⁵⁸

„Išsakyto blefo“ (žr. 2b lentelę) matricos atveju egzistuoja įtikinamumo asimetrija. 2b Lentelėje pateikiamoje iliustracijoje galima matyti, kad A labiau linkusi rinktis konfliktą nei B pranašumą, kai tuo tarpu B labiau norima baigtis yra kapituliacija nei konfliktas, taigi tik A grasinimas yra įtikimas. Kai tik vienas lošėjas turi įtikimą grasinimą, baigtis, kuri yra to lošėjo geriausia baigtis yra unikalia Nash'o

⁵⁶ Ten pat, 441

⁵⁷ Ten pat, 441

⁵⁸ Ten pat, 440

pusiausvyra šiame lošime nepaisant to, kuris žaidėjas turi pirmą ėjimą. Taigi tai reiškia, kad atgrasymas nėra stabilus ir lošėjas, turintis įtikimą grasinimą, įgauna pranašumą. Lošėjas, kurio oponentas žinomai neturi įtikimo grasinimo racionaliai rinksis pakeisti status quo su ėjimu D bet kada, kai bus jo eilė daryti ėjimą žaidime kadangi jo oponentas, matydamas kapituliaciją kaip labiau norimą baigtį nei konfliktą, racionaliai rinksis nusileisti. To pasekoje, lošėjas su įtikimu grasinimu visada „laimi“ šioje situacijoje.⁵⁹

Galiausiai, atgrasymas yra visiškai nestabilus kai nei vieno iš lošėjų atgrasomasis grasinimas nėra įtikinamas, kaip yra apibendrinama 2c lentelėje su „viščiuko žaidimo“ matrica. Šioje situacijoje lošėjas, lošime turintis pirmąjį ėjimą, racionaliai rinksis nekooperuoti ir jo oponentas racionaliai rinksis neatsakyti jam tuo pačiu, nusileisti. Taigi, status quo yra nestabilus ir galutinė baigtis priklauso nuo to, kuris lošėjas pradeda žaidimą: kai A renkasi ėjimą pirmas, A laimi (baigtis (DC)) ir kai B renkasi pirmas, B laimi ir baigtis yra (CD).⁶⁰

Dviejų lygmenų atgrasymo lošimo modelio autorius Frank Zagare darbe, kuriame pristatė šį modelį taip pat pateikė visas 10 simuliuotų galimų tokio lošimo eigų. Šiam darbui aktualiausias yra lošimas, straipsnyje pažymėtas 5-uju numeriu. Pirmajame šio lošimo lygmenyje susidaro „viščiuko žaidimo“ matricos situacija, tuo tarpu antrajame lygmenyje tai jau tampa „kalinio dilemos“ tipo situacija. Šis žaidimas rodo, kad atgrasymo stabilumas išnyksta tuomet kai antrajame lygmenyje abiejų šalių grasinimas yra laikomas įtikinamu. Pastebima, kad pirmajame šio žaidimo lygmenyje nei viena iš šalių neturi įtikimo grasinimo, tuo tarpu antrajame lygmenyje eskalacijos grasinimas iš abiejų pusių yra įtikinamas. Iš tiesų, abu lošėjai turi motyvaciją keisti status quo nors ir nei vienas, nei kitas neturi motyvacijos atsakyti į kito lošėjo tokį pradinį veiksma nekooperuojant. Šioje situacijoje atgrasymas nėra tikėtinas ir baigtis nėra aiški. Jei A daro pirmą ėjimą, baigtis yra (DC). Jei pirmąjį ėjimą padaro B, tuomet baigtis yra (CD). Frank Zagare teigia, kad žaidimo nr. 5 dinamika iliustruoja stabilumo-nestabilumo paradoksa, t.y. faktą, kad stabilumas galutinėje žaidimo fazėje („kalinio dilemos“ situacija) gali skatinti nestabilumą ankstesniame konflikto lygmenyje. Taip pat, lyginant su kitais Zagare simuliuotais žaidimais galima matyti, kad stabilumas šiame lošime kyla būtent dėl to, kad antrajame lygmenyje yra turimi įtikimi grasinimai. Abiejų pusių turimi tikėtini grasinimai tampa lazda turinčia du galus, kartais užtikrindami stabilumą, tačiau kartais jį ir griaudami.⁶¹ Tokio žaidimo baigčių ir išlošių matrica yra pavaizduota 3 lentelėje.

⁵⁹ Ten pat, 440

⁶⁰ Ten pat, 440

⁶¹ Ten pat, 441

		Veikėjas		
		B	C	D
A	Veikėjas	C	D	E
	C	(6,6)	(4,7)	
	D	(7,4)	(3,3)	(1,5)
	E		(5,1)	(2,2)

3 lentelė. Stabilumo-nestabilumo paradokso dviejų lygmenų atgrasymo lošime išlošių matrica⁶²

Taigi, ši situacija turėtų visiškai atspindėti padėtį Šaltojo Karo Europoje, kai JAV, davusi branduolinius ginklus NATO, turėjo priimti papildomas doktrinas tam, kad atgrasintų SSRS nuo konflikto inicijavimo žemame lygyje dėl esančio strateginio stabilumo vėlesniajame lygyje. Tai pažymi ir pats F. Zagare kaip pavyzdį pasirinkdamas XX a. šeštojo ir septintojo dešimtmečių JAV ir SSRS krizes dėl Berlyno kontrolės, kadangi šio lošimo įverčių matrica visiškai atitinka tai su kokiais pasirinkimais ir situacija susidarė abiejų supergalių sprendimų priėmėjai. Viena iš prezidento Eisenhowerio administracijos masyvaus atsako politikai ir jos beveik išimtinai priklausomybei nuo branduolinio atgrasymo priskiriamų problemų buvo tai, kad branduolinis grasinimas išties galėjo būti visiškai įtikimas. Taigi, tam tikrose situacijose galėjo nutikti taip, kad Vakarų lyderiams tektų rinktis iš nepavydėtinų opcijų: arba pradėti branduolinį karą, arba kapituluoti. Kitaip tariant, dėl abipusių įtikimų grasinimų abi pusės būtų atgrasytos strateginiame lygmenyje, bet paradoksaliai, nebūtų atgrasytos nuo vienos pusės naudos ieškojimo ankstesniame lygmenyje.⁶³ Grįžtant prie Paul S. Kapur teiginio apie stabilumo-nestabilumo paradokso atvirkščią veikimą Indijos – Pakistano ir Šaltojo karo JAV-SSRS konfliktuose vakarų Europoje, tai turėtų reikšti, kad tikrinant per šio atgrasymo modelio prizmę situacija Pietų Azijos regione turėtų susidaryti kitokia situacija abiejuose lošimuose nei Franko Zagare lošimo nr. 5 atveju. Tuo tarpu, susidarius situacijai kai pirmajame lygmenyje Indijos-Pakistano branduoliniuose santykiuose situacija atitiktų „viščiuko žaidimo“, o antrajame lygmenyje – „kalinio dilemos“ tipo matricą (tokio

⁶² Frank C. Zagare, “Dynamics of escalation”, Information and Decision Technologies, 16, 1990, 257.

⁶³ Ten pat, 258

dviejų lygmenų atgrasymo lošimo išlošių matrica iliustruojama 3 lentelėje) galima būtų teigti, kad tarp šių valstybių konfliktus skatina standartinis stabilumo-nestabilumo paradoksas ir mokslininkų, teigiančių jog šiame regione jis veikia pagal kitokius dėsnius (arba neveikia išvis) tezes būtų galima atmesti.

Tyrėjų teiginiai, jog nestabilumas strateginiame lygmenyje skatina nestabilumą žemesniame konflikto lygmenyje Pietų Azijos regione būtų patvirtinti tuomet, jei Kargilio karo atvejuje abiejų valstybių išlošių matrica atitiktų „dvigubo viščiuko žaidimo“ tipo situaciją (4 lentelė).

		Indija		
		C	D	E
Pakistanas	C	(6,6)	(4,7)	
	D	(7,4)	(3,3)	(2,5)
	E		(5,2)	(1,1)

4 lentelė. „Dvigubo viščiuko žaidimo“ tipo išlošių matrica⁶⁴

⁶⁴ Ten pat, 255

III. KARGILIO KARAS KAIP DVIEJŲ LYGMENŲ ATGRASYMO LOŠIMAS

3.1. Istorinės Indijos-Pakistano konfliktų ištakos ir kelias į Kargilio karą

Kaip minėta anksčiau, kiekvienas dviejų lygmenų argrasymo lošimas prasideda abiemis pusėms palaikant status quo tarpusavio santykiuose. Status quo palaikymas reiškia jog abu žaidėjai tuo pačiu metu renkasi kooperavimo strategiją ir nuolatos vyrauja (CC) baigtis. Būnant šioje status quo padėtyje, bet kuriuo metu vienas iš žaidėjų gali pasirinkti arba defekuoti ir taip sulaužyti šią stabilumo būseną arba ir toliau kooperuoti. Vienam lošėjui pasirinkus tolesnę kooperaciją, kitas gali rinktis ar į ją toliau atsakyti tuo pačiu (CC) taip iš esmės užbaigiant visą lošimą arba gali rinktis defekuoti taip sukuriant naują lošimą nuo pradžių. Jei vienas iš lošėjų pirmuoju ėjimu defekuoja arba jei jo oponentas defekuoja ir sukuria antrąjį lošimą po to, kai jis pradžioje renkasi kooperuoti, kooperuojantis žaidėjas gali rinktis ir toliau kooperuoti (C), rinktis atsakyti į oponento defekavimą tuo pačiu (D) arba gali eskaluoti konfliktą į aukštesnį (branduolinį) lygmenį (E) pasirinkdamas strategiją kuri yra kardinaliai skirtinga savo nubaudimo lygiu lyginant su tuo kuris įprastai yra siejamas su defekavimo pasirinkimu (D). Antram lošėjui, atsakant į pirmojo defekavimą, renkantis defekuoti (D) arba eskaluoti (E), pirmasis gali atsakyti eskaluojančiu veiksniu iš savosios pusės. Taip pat, bet kuriuo lošimo metu vienas iš lošėjų pasirinkus eskaluoti (E), kitas visuomet turi galimybę atsakyti tuo pačiu rinkdamasis eskalaciją iš savosios pusės. Toks lošimas baigiasi tada, kai vienas iš lošėjų pasirenka nusileisti prieš oponento defekciją arba eskalaciją, arba kai abu eskaluoja.⁶⁵ Taigi, kaip šis lošimas vyko 1999 metais Kargilio karo tarp Indijos ir Pakistano kariuomenių atveju?

Tam, kad būtų galima teisingai įvertinti intencijas, preferencijas iš abiejų pusių, būtina suprasti istorines priežastis, lėmusias tai, kad abi šalys sukūrė branduolinius ginklus ir jų istorinius tarpusavio santykius, privedusius prie šio susirėmimo. Indijos-Pakistano konfliktavimo ištakos yra siejamos su daug šaltinių: Britanijos nesugebėjimu pasiekti taikaus ir politiškai tinkamo atsiskyrimo, giliai regione įsišaknijusių kovų tarp didžiųjų religinių bendruomenių hindų, sikhų ir musulmonų, kovos dėl Kašmyro žemių kontrolės, Kašmyro reikšmės kiekvienos iš šalių nacionaliniam identitetui, taip pat ir lyderių gobšumo ir trumparegiškumo abiejose valstybių sienų pusėse, kankrečiai Nehru susižavėjimui Kašmuru ir jo Brahminiškai arogancijai (pakistanietiškoje interpretacijoje) arba Muhamedo Ali Jinnah tuštybė, trumparegiškumas ir religinis uolumas (indiškoje interpretacijoje). Visa tai yra faktoriai, vaidinantys tam tikrą rolę, tačiau šis konfliktas yra didesnis nei tik jo dalių suma.⁶⁶

⁶⁵ Ten pat, 255.

⁶⁶ Stephen Philip Cohen, "India, Pakistan and Kashmir", *Journal of Strategic Studies*, 25(4), 2002, 32-60.

Pakistanas ir Indija tapo nepriklausomomis šalimis po Britanijos pasitraukimo iš Indijos po Antrojo Pasaulinio karo, 1947 metais. Turto padalijimas tarp abiejų šalių neapsiėjo ir be žmonių bei medžiagų, „paveldėtų“ iš Britų-Indiškosios kariuomenės, pasidalijimo. Nors Indijos politiniams lyderiams pavyko sukurti civilinių politinių institucijų viršenybę šalyje, civilių santykiai su kariuomene Pakistane pasuko visiškai atvirkščia linkme. Iškart po šalies nepriklausomybės, Pakistano kariuomenė ėmė dominuoti politinėje šalies sistemoje užimdama tiek teritorinio, tiek ideologinio fronto globėjos rolę tuo pačiu užsiimdama valstybingumo statybų užduoties įgyvendinimu. Kariuomenė pavertė Pakistaną šalimi, kurį valdė per marionetinę valdžią ir, net keturis kartus, tiesiogiai po karinių vyriausybės perversmų.⁶⁷

Indijos ir Pakistano skirtis ir priešiškus viena kitos atžvilgiu prasidėjo dar pačioje jų valstybių aušroje. Britanijos imperijai atsitraukiant, pagal 1947 m. Indijos Nepriklausomybės aktą, visos britų monarchijos sudarytos sutartys ir kiti susitarimai su 562 Indijos valstijų princais nustojo galioti, taip pat ir Britanija neteko jokios aukštesnės galios prieš šiuos žemių valdovus.⁶⁸ To pasekoje, šie princai galėjo rinktis iš trijų galimų kelių: prisijungti prie Indijos, Pakistano arba likti nepriklausomais. Džamu ir Kašmyre, didžiausioje iš princų valdomų teritorijų, gyveno daugiausia Islamo religijos išpažinėjai, tačiau ją valdė induistas Maharaja Hari Singhas. Jis nusprendė išlikti nepriklausomu, kadangi žinojo, jog musulmoniškoji dauguma teritorija nebus patenkinta prisijungimu prie Indijos, o hindu ir sikhai, gyvenantys žemėse, atsidurs pavojyje ir taps pažeidžiamais jei bus prisijungta prie Pakistano. Vis dėlto, 1947 m. rugpjūčio 11 d., Maharaja atleido ministrą pirmininką Ram Chandra Kaką kuris pasisakė už nepriklausomybę ir taip ėmė linkti Indijos pusėn. Tai matydami pakistaniečiai nusprendė užbėgti įvykiams už akių ir perimti Kašmyro kontrolę į savo rankas, net jei tam reikėtų panaudoti jėgą.⁶⁹ Nesėkmingi Pakistano mėginimai įtikinti Kašmyrą prisijungti prie Pakistano sekė į 1947-1948 m. Indijos-Pakistano karą, dar vadinamą Pirmuoju Kašmyro karu, kuriame, naudodamiesi įvairiomis remiamomis grupuotėmis pakistaniečiai siekė perimti Kašmyro regioną į savo rankas.⁷⁰ Daugiau nei metus trukęs konfliktas baigėsi paliaubų linijos tarp abiejų šalių Džamu ir Kašmyro regione nubrėžimu, kuri yra aktuali Indijos ir Pakistano geopolitiniuose santykiuose iki pat šios dienos.⁷¹ Vėliau dėl šios teritorijos abi šalys konfliktavo ir 1965 metų kare, šiame darbe tiriamame 1999 m. Kargilio kare, taip pat

⁶⁷ Muhammad Zubair "Fighting to the End: The Pakistan Army's Way of War", *Journal of Strategic Studies*, 37(7), 2014, 1071-1074.

⁶⁸ Indijos Nepriklausomybės aktas, 1947 m. <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/10-11/30>> [Žiūrėta 2021-04-05].

⁶⁹ Srinath Raghavan, *War and Peace in Modern India: A Strategic History of Nehru Years*, Ranikhet: Permanent Black, 2010, 36.

⁷⁰ Jacob N. Shapiro and C. Christine Fair, "Understanding Support for Islamist Militancy in Pakistan.", *Quarterly Journal: International Security*, 34(3), 2010, 79.

⁷¹ Sri Nandan Prasad, *Operations in Jammu & Kashmir, 1947-48*, New Delhi: History Division, Ministry of Defence, Government of India, 1987

ir 2001-2002 metų kariniame susirėmime.⁷² Galiausiai, pastarieji neramumai šiame regione tarp šalių kilo 2019 metų rugpjūtį vykusioje Kašmyro krizėje.⁷³

Taip pat, kalbant apie šalių tarpusavio istroiją būtina paminėti ir 1971 metų karą, dar vadinamą Rytų Pakistano krize. Po daugiau nei dešimtmečio kariuomenės valdymo, Pakistane galiausiai 1970 metais įvyko demokratiniai rinkimai. Mujiburo Rahmano Awami lyga laimėjo 160 iš 162 kėdžių Rytų Pakistano parlamente, kai Zulfikaro Ali Bhutto Pakistano Liaudies partija iškovojo 83 iš 138 mandatų Vakarų Pakistane. Bhutto atsisakė dalyvauti Nacionalinėje Asamblėjoje kol nebus susitarta dėl galių pasidalijimo susitarimo. Karinis diktatorius Yhya Khanas atidėjo įstatymų leidėjų susirinkimą neapibrėžtam laikui 1971 m. vasarį, o tų pačių metų kovo 25 dieną pradėjo žiaurų susidorojimą Rytų Pakistane.⁷⁴ Taip nutiko dėl to, kad Rytų Pakistano demokratiškai išrinkta valdžia skelbė regioninę autonomiją. Gruodžio mėnesį Indija oficialiai paskelbė karą Pakistanui prisidengdama humanitarinėmis priežastimis tam, kad užbaigtų žmogaus teisių pažeidimus ir sugrąžintų pabėgėlius į jų namus. Galiausiai Indija įveikė Pakistano Rytines pajėgas, parėmė Rytų Pakistano atsiskyrimą, kuris tapo dabartine Bangladešo valstybe. Tai tarptautinėje mokslinėje literatūroje yra vadinama pirmuoju humanitariniu karu pasaulio istorijoje. Vis dėlto, Indijos išitraukimas turėjo ne vien humanitarinius motyvus, o veikiau buvo varomas realistinės politikos motyvų. Įsitraukimas į karą leido Indijai išvengti pabėgėlių krizės, stipriai sumažino Pakistano galią Pietų Azijos regione Indijos naudai, taip pat leido šalies lyderei Gandhi sustiprinti savo galią vidinėje šalies politikoje.⁷⁵ Tai iki šiol yra dideliu skauduliu Pakistanui jų šalies istorijoje.

Po Indijos ir Pakistano branduolinių bandymų 1998 m., abi šalys susilaukė didelio tarptautinio spaudimo, ypač iš JAV pusės, pratęsti taikaus dialogo procesą. Tam, kad sumažintų šį spaudimą, 1999 m. vasario mėn. Indijos ministras pirmininkas Atalis Bihari Vajpayee apsilankė Pakistano mieste Lahore priėmęs kvietimą oficialiam susitikimui iš jo kolegos Pakistane Nawazo Sharifo tam, kad pristatytų ir paleistų veikti tarptautinių kelionių autobusų linijas, sujungiančias šias šalis. Visa tai virto formalia deklaracija, dabar vadinama Lahore susitarimu, kuriame abi šalys išreiškė norą išspręsti esamus nesutarimus ir sutarė dėl aibės naujų pasitikėjimų tarp šalių didinančių ir konfliktų vengti skatinančių priemonių. Šio vizito sėkmė skatino Indijos vadovus priėti išvados, jog konflikto su Pakistanu tikimybė

⁷² Avinash Paliwal, Swami, P., "India, Pakistan and the Secret Jihad: The Covert War in Kashmir, 1947–2004", *Diplomacy & Statecraft*, 26:1, 2015, 195-197.

⁷³ M Ilyas Khan, "Kashmir crisis 2019: Between a rock and a hard place", BBC, 2019. <<https://www.bbc.com/news/world-asia-50826419>> [Žiūrėta 2021-04-05].

⁷⁴ Christopher Clary, "Tilting at windmills: The flawed U.S. policy toward the 1971 Indo-Pakistani war", *Journal of Strategic Studies*, 42(5), 2019, 677-700.

⁷⁵ Sonia Cordera, "India's response to the 1971 East Pakistan crisis: hidden and open reasons for intervention", *Journal of Genocide Research*, 17(1), 2015, 45-62.

yra stipriai sumažėjusi. To pasekoje, Indijos gynybos personalas stipriai sumažino dėmesį Kašmyro regiono sienų apsaugai.⁷⁶

Visi šie įvykiai galiausiai privedė prie 1999 m. gegužės mėn. tarp šalių kilusio Kargilio karo, kuris ir bus toliau nagrinėjamas šiame darbe siekiant atskleisti branduolinio atgrasymo dinamiką šiame regione.

3.2. Pirmasis lygmuo

Kargilis 1999 m. buvo 40 000 gyventojų turintis miestas Indijai priklausančioje Kašmyro dalyje maždaug 8 kilometrais nutolęs nuo šiaurinės demarkacinės linijos dalies. Miestas stovi siaurame kalnų slėnyje maždaug 2,6 kilometrų virš jūros lygio aukštyje, apsuptas kalnų viršūnių siekiančių net iki 5.1 km aukštį.⁷⁷ Neilgai trukus po garsiai nuskambėjusio ir labai sėkmingu ateities Indijos ir Pakistano santykiams laikyto Lahoro susitarimo, 1999 m. gegužės pradžioje apie 600 Kašmyro mudžahedinų užėmė įtvirtintus Indijos kariuomenės bunkerius (kurie žiemos laikotarpiu buvo palikti tušti ir nesaugomi) kalnų aukštikalnėse Kargilio-Draso teritorijoje šiaurinėje Kašmyro dalyje. Ši vieta buvo labai svarbi strategiškai, kadangi mudžahedinai jau kontroliavo greitkelį jungiantį Srinagalą su Lehu, kurias buvo vienintelis išteklių tiekimo kelias Indijos karinėms pajėgoms Siačino ledyno rajone. Tai reiškė, kad Indijos kariuomenės dalis, dislokuota Siačine, negalės gauti būtinų resursų papildymų. Taip pat buvo akivaizdu, kad indams įveikti mudžahedinus bus sunku, kadangi jie užėmė kalnų viršūnes 4800 metrų aukštyje virš Kargilio.⁷⁸

Tačiau kas iš tiesų buvo šie vadinamieji vietiniai Kašmyro kovotojai – mudžahedinai? Indija teigė, kad jie buvo visai ne kašmyriečiai, o afganistaniečiai ir Pakistano armijos kariai. Indai teigė, jog šie „infiltratoriai“ buvo sudaryti iš, tarp kitų, eilinių Pakistano armijos karių ir kad Pakistanas jiems teikė įvairaus pobūdžio karinę, logistinę ir ekonominę paramą. Savo ruožtu Pakistanas gynėsi, kad neturi „jokių žinių“ apie „kovotojus“ tačiau patikino, kad yra įsitraukę į politinės, diplomatinės ir moralinės pagalbos teikimą Kašmyro mudžahedinams. Neutralūs stebėtojai sutiko, kad Pakistanas iš arti koordinavo veiksmus su mudžahedinais. Galiausiai, pats tuometinis Pakistano Armijos Vyriausiasis Generolas Pervaizas Musharrafas vėliau pripažino duodamas interviu BBC televizijai, kad kai kurie Pakistano kariai galėjo dalyvauti „agresyviame patruliavime“ prie Kašmyro regiono demarkacinės

⁷⁶ Šumit Ganguly ir R. Harrison Wagner, „India and Pakistan: Bargaining in the Shadow of Nuclear War“, *Journal of Strategic Studies*, 27(3), 2004, 479-507.

⁷⁷ John H. Gill, „Provocation, war and restraint under the nuclear shadow: The Kargil conflict 1999“, *Journal of Strategic Studies*, 42(5), 2019, 701-726.

⁷⁸ Tahir Amin, „Kargil crisis in Kashmir“, *Cambridge Review of International Affairs*, 13(2), 2000, 320-327.

linijos. Žvelgiant į visus faktus aiškėja, kad Pakistano kariuomenė, nujausdama strateginę galimybę, paragino Kašmyro mudžahedinus pasielgti taip kaip Indija pasielgė su Pakistanu Siačino susirėmime, kai 1984 m. pasiuntė karius į Siačino ledynų rajoną, taip stipriai paveikdama Pakistano strateginius interesus ir sukeldama žemo intensyvumo karinį konfliktą su juo. Vis dėlto, pagrindinis Pakistano tikslas buvo pasinaudojant proga perkelti Kašmyro problemą į tarptautinį lygmenį ir, nepaisant Indijos nenoro, ieškoti trečiosios šalies įsikišimo medijuoti šiam konfliktui.⁷⁹ Tai greičiausiai buvo labai apskaičiuotas žingsnis, kadangi naujai įgyti Indijos ir Pakistano branduoliniai ginklai reiškė, kad šių šalių konfliktai tapo daug įdomesniais ir svarbesniais užsienio galioms, labiausiai tai buvo pastebima JAV atžvilgiu. To pasekoje tarptautinė bendruomenė, vedama Vašingtono, reagavo labai greitai ir stipriai iškart kai tik pasimatė tikrasis šios Kargilio krizės mastas.⁸⁰

Įdomiu faktu yra ir tai, kiek apie šią ataką ir planus žinojo ir kokia dalimi sutikimą ją atlikti davė Pakistano ministras pirmininkas Sharifas Nawazas. Sharifas iki šiol teigia, kad Pakistano kariuomenės vadovas generolas Pervezas Musharrafas jo neinformavo apie planuojamą ataką tol, kol ji nebuvo įgyvendinamas pilnu pajėgumu.⁸¹ Tuometinis Pakistano civilinės valdžios vadovas netgi teigia, kad apie šią ataką sužinojo tik tada kai Indijos ministras pirmininkas Atalis Bihari Vajpayee jam paskambino pasiteirauti kodėl Pakistanas ėmėsi tokių veiksmų.⁸² Taip pat S. Nawazas teigia, kad apie šią operaciją nežinojo ir dauguma Pakistano kariuomenės vadų bei pavadino tai „nevykusiai sugalvotu, nevykusiai suplanuotu ir nevykusiai įgyvendintu nelaimingu generolo Pervezo Musharrafo nuotykiu“ apie kurį žinojo „tik du arba trys jo sėbrai“.⁸³ Tuo tarpu pats Musharrafas griežtai atsako, jog ministras pirmininkas buvo sulaukęs net kelių instruktažų apie planus ir situaciją Kašmyre. Tikroji istorija ko gero niekada nebus žinoma, tačiau naujausi tyrimai patvirtina hipotezę, kad ministras pirmininkas nebuvo informuotas ir iš jo nebuvo prašomas pritarimas šios operacijos įgyvendinimui. Panašu, kad ankstyvieji pristatymai iš armijos buvo labai neaiškūs ir nedetalūs arba net sąmoningai klaidinantys, išryškinant kovotojų rolę Kašmyre ir nupasakojant armijos veiksmus jame kaip kasdienius, minimalius gynybinius manevrus, o ne didelio masto įsiveržimus už demarkacinės linijos kurie garantuotai išprovokuos didelę tarptautinę krizę.⁸⁴ Taigi, kai toliau bus analizuojami Pakistano veiksmai Kargilio kare svarbu atkreipti dėmesį ir į

⁷⁹ Ten pat, 326

⁸⁰ John H. Gill, 704

⁸¹ Ten pat, 704

⁸² PTI, “Nawaz blames Musharraf for Kargil”, The Times of India, 2006.

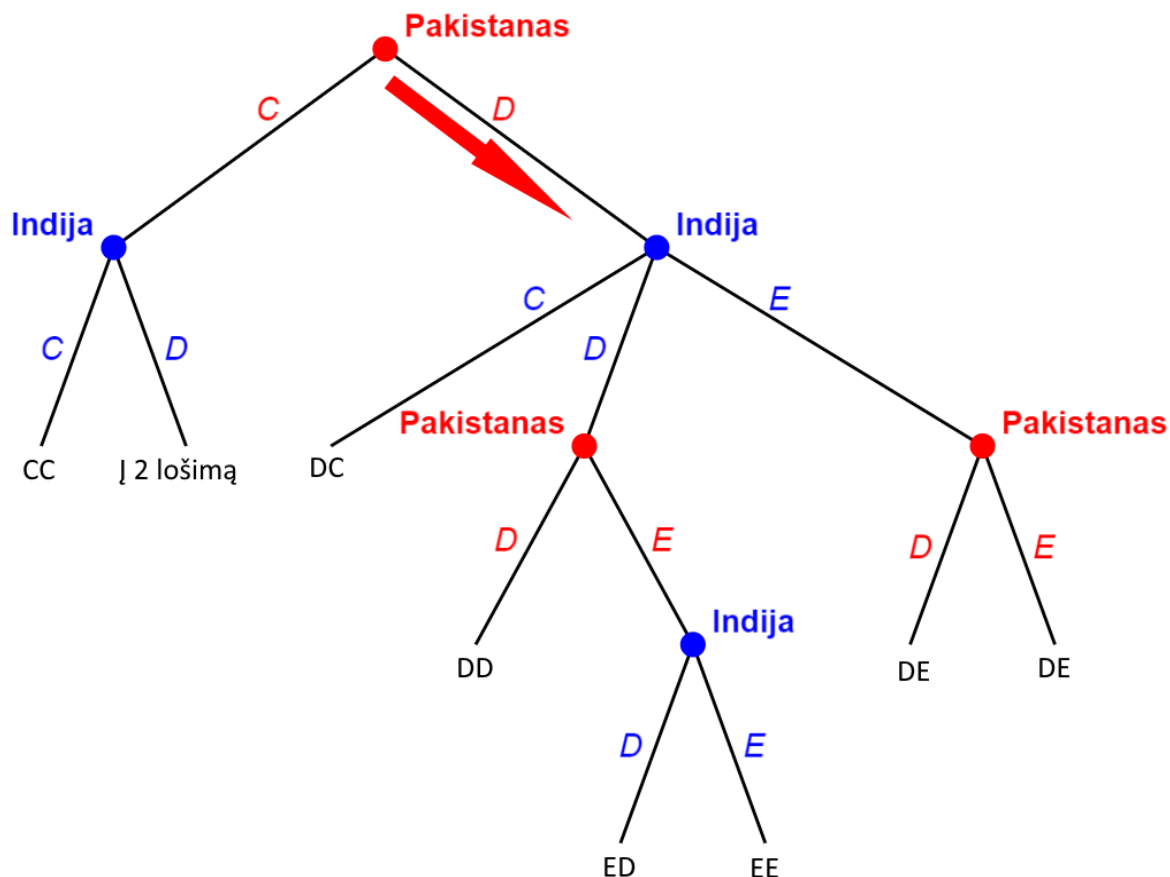
<<https://timesofindia.indiatimes.com/world/pakistan/nawaz-blames-musharraf-for-kargil/articleshow/1581473.cms>> [Žiūrėta 2021-03-26]

⁸³ “I learnt about Kargil from Vajpayee, says Nawaz”, DAWN, 2006. <<http://www.dawn.com/2006/05/29/nat1.htm>> [Žiūrėta 2021-04-05].

⁸⁴ John H. Gill, 706

tai, kad tai greičiausiai buvo daroma šios šalies karinių vadovų, o ne civilinės politinės valdžios iniciatyva.

Kalbant apie dviejų lygmenų atgrasymo lošimą, iš visų faktų galime matyti, kad Pakistanas buvo žaidėju, atlikusiu pirmąjį ėjimą ir pasirinkusiu defekuoti nuo egzistavusio status quo Kašmyro regione arba įvesdamas dalį savų karių arba suteikdamas paramą ir koordinuodamas vietinius Kašmyro mudžahedinus į Kargilio regioną už nustatytos demarkacinės linijos, tikėdamasis, kad tai yra puiki strateginė galimybė internacionalizuoti konfliktą ir gauti iš to naudos sau (žr. 3 paveikslą).

3 paveikslas..Pirmasis ėjimas atgrasymo lošime

Antroji lošime ėjimą turėjo Indija, kuri po Pakistano defekavimo peržengiant demarkacinę ribą ir žengiant į Kargilio regioną galėjo atsakyti trimis būdais: nusileisti (C), atsakyti tuo pačiu defekuojuodami konvenciniais ginklais (D) arba eskaluoti karą į branduolinį (E). Kurį iš ėjimų rinkosi Indija Kargilio konflikte?

Nepaisant to ar buvo smulkmeniškai suplanuotas, ar bent iš dalies oportunistinis, Pakistano įsiveržimas už demarkacinės linijos nustebino ir užklupo Indiją nepasiruošusią. Geras operacinis Pakistano slaptumas ir Indijos pasitikėjimas pasenusiomis rutinomis iš praeities, bei pernelyg optimistinis požiūris į situaciją po Lahoro suvažiavimo prisidėjo prie šios Indijos nesėkmės tiek taktiniu,

tiek strateginiu lygmeniu. Psichologiniame lygmenyje, Pakistano įsiveržimai buvo sunkiai suvokiami tiek Indijos žvalgybai, tiek stebėtojams iš trečiųjų šalių. Indijos žvalgybai ne tik nepavyko laiku pastebėti Pakistano įsiveržimu, tačiau ji, kartu su vietiniais kariuomenės vadais, ir užtruko dvi savaites kol nustatė, kad ginkluoti asmenys kalnų viršūnėse buvo Pakistano kariai, o ne tik kovotojų grupuotės kurias būtų nesunku iš ten iškeldinti. Įsiveržę kariai buvo pirmąkart pastebėti gegužės 3 d. kai du vietiniai piemenys pastebėjo nepažįstamus ginkluotus žmones apsirengusius civilių rūbais vietovėje, kuri greitai tapo žinoma kaip Bataliko sektorius esantis į šiaurės rytus nuo Kargilio. Oro sąlygos ir reljefas apsunkino atsakomuosius veiksmus iš Indijos, tačiau indai ir patys rodė pernelyg didelį pasitikėjimą savo galia pirmąsias keletą savaičių.⁸⁵ Gegužės 5-ąją d. Indijos Kariuomenės 121-oji Pėstininkų brigada, priskirta stebėti demarkacinę ribą į šiaurę nuo Kargilio pasiuntė keletą patruliuojančių grupių patvirtinti šiuos vietinių gyventojų pastebėjimus. Viena iš pirmųjų patruliuojančių grupių patvirtino priešiško pajėgų infiltracijos faktą, tačiau už tai sumokėjo patekdami į pasalą ko pasekoje žuvo keletas Indijos karių. Vėliau siųstos patrulių grupės taip pat išgyveno didelį karių aukų skaičių bandydamos savarankiškai kovoti su priešo pajėgomis, tačiau šis procesas leido kariuomenės vadovų grandinei perduoti svarbios kontaktinės informacijos, kuri leido šiek tiek prasklaidyti nežinią. Pilnas įsiveržimo mąstas buvo patvirtinas gegužės 8d. Indijos Oro Pajėgų pilotų su „Cheetah“ lengvaisiais malūnsparniais.⁸⁶ Pirmieji atsakai iš 3-osios Pėstininkų divizijos buvo mažo masto ir prastai parengti. Gegužės 16 d., per pirmąjį didesnį Indijos mėginimą atsiimti „Tigro kalvos“ kalnagūbrį, neaklimatizuoti kariai, ką tik atvykę iš Pandžabo lygumų, buvo pasiųsti išvyti „keletą mudžahedinų“ iš vietovių, esančių daugiau nei 4.26 km virš jūros lygio. Indijos spaudoje tai buvo piešiama kaip paskutinis ir lemiamas veiksmas siekiant pašalinti įsibrovėlius. Vis dėlto, viskas baigėsi labai nuspėjamai – dideliu Indijos aukų skaičiumi ir mėnesio trukmės apgultimi. Pernelyg optimistiški ir neapgalvoti bandymai kituose sektoriuose baigėsi panašiai.⁸⁷

Situacija iš Indijos pusės aiškėjo labai lėtai ir tik trečią gegužės savaitę didėjantis įrodymų skaičius patvirtino, kad dauguma įsiveržusių kovotojų buvo Pakistano kariai, o ne vietinių kovotojų grupuotės. Tuo metu atakos mąstas jau darėsi aiškus ir Indija ėmėsi pasirengiamųjų veiksmų tam, kad susidorotų su tuo, kas vis labiau atrodė kaip būsimas didelis ir rimtas karinis iššūkis.⁸⁸ Kai tik Indijos kariuomenės lyderiai ėmė geriau suprasti kas įvyko už demarkacinės ribos, jie atsakė į Kargilio sektorį iš Kašmyro slėnio perkeldami 5 pėstininkų divizijas, 5 nepriklausomas brigadas ir 44 batalionus, taip iš viso

⁸⁵ John H. Gill, 711

⁸⁶ Benjamin S. Lambeth, “Airpower in India's 1999 Kargil War”, *Journal of Strategic Studies*, 35(3), 2012, 289-316.

⁸⁷ John H. Gill, 711

⁸⁸ John H. Gill, 712

mobilizuodami apie 200 000 karių. Dauguma šio pasirengimo įvyko per tris savaites nuo pradinio infiltracijos pastebėjimo iki gegužės 26 dienos, kai įvyko didelis jungtinių pajėgų kontra-atsakas kodiniu pavadinimu „Operacija Vijay“ („vijay“ hindi kalba reiškia „pergalė“). Šios operacijos svarbiausias tikslas buvo išvaryti įsiveržusias pajėgas iš jų užimtų pozicijų ir sugrąžinti demarkacinę ribą į jos ankstesnį statusą.⁸⁹

Indijos Oro Pajėgų pasirengimas šiai operacijai buvo išskirtinai svarbus, kadangi Indijos Saugumo Kabineto Komitetas nusprendė pakeisti konflikto galių pusiausvyrą pirmą kartą nuo 1971 metų panaudojant oro pajėgas aktyviose kovos operacijose.⁹⁰ Kinetinės oro atakos buvo pradėtos 6:30 val. ryto vietos laiku gegužės 26 d. Beveik visi taikiniai, kurie buvo pasirinkti atakai buvo kalnagūbriuose, kurie buvo tarp ~5-5.5 km aukštyje virš jūros lygio. Uolienų ir sniego kupinas fonas reiškė, kad pilotams pastebėti taikinius buvo labai sudėtinga, o užduotį dar labiau apsunkino faktas, kad priešų pajėgos buvo plačiai išsibarstę dideliame ir jokių kelrodžių neturinčiame sniegu padengtame reljefe. Dėl šios priežasties Indijos Oro Pajėgų vaidmuo buvo pavadintas „Operacija Baltoji Jūra“.⁹¹ Tai buvo dar sudėtingiau dėl fakto, kad ministras pirmininkas Vajpayee buvo griežtai įsakęs oro pajėgoms nekirsti demarkacinės linijos, o tai tokia fone ir judant labai dideliu greičiu buvo didelis iššūkis. Taip pat oro pajėgų pilotų negelbėjo ir tai, kad koordinacija su antžeminėmis kariuomenės pajėgomis, bent jau operacijos pradžioje, buvo labai prasta.⁹² Antrąją oro atakų dieną, Indijos Oro Pajėgos neteko dviejų kovos naikintuvų per trumpą laiko tarpą.⁹³ Tai privertė Indiją permąstyti savo strategiją. To rezultatu tapo automatiškai taikinį sekančių bombų įdiegimas, geresnė koordinacija tarp kariuomenės ir oro pajėgų ir taikinių pakeitimas nuo individualių bunkerių į platesnius Pakistano tiekimo taškus. Visa tai leido oro pajėgoms žymiai prisidėti prie karo eigos pakreipimo. Parama iš oro stipriai prisidėjo prie Indijos karių ant žemės moralės kilimo ir, atvirkščiai, atėmė drasą ir optimizmą ir Pakistano karių, kurie tokio palaikymo iš savo pajėgų nesulaukė. Tačiau dar svarbesnė buvo strateginė reikšmė. Toks ryžtingas oro pajėgų panaudojimas buvo aiškus signalas Pakistanui ir tarptautinei bendruomenei, kad Indija yra pasiryžusi imtis visų priemonių, kad išvytų priešų pajėgas iš jų užimtų teritorijų. Taip pat, tai buvo ir aiškus ženklas, kad iš Naujojo Delio perspektyvos, platesnio masto karinio konflikto galimybė negali būti atmetama.⁹⁴

⁸⁹ Benjamin S. Lambeth, 299

⁹⁰ John H. Gill, 712

⁹¹ Benjamin S. Lambeth, 299

⁹² John H. Gill, 712

⁹³ Benjamin S. Lambeth, 300

⁹⁴ John H. Gill, 713

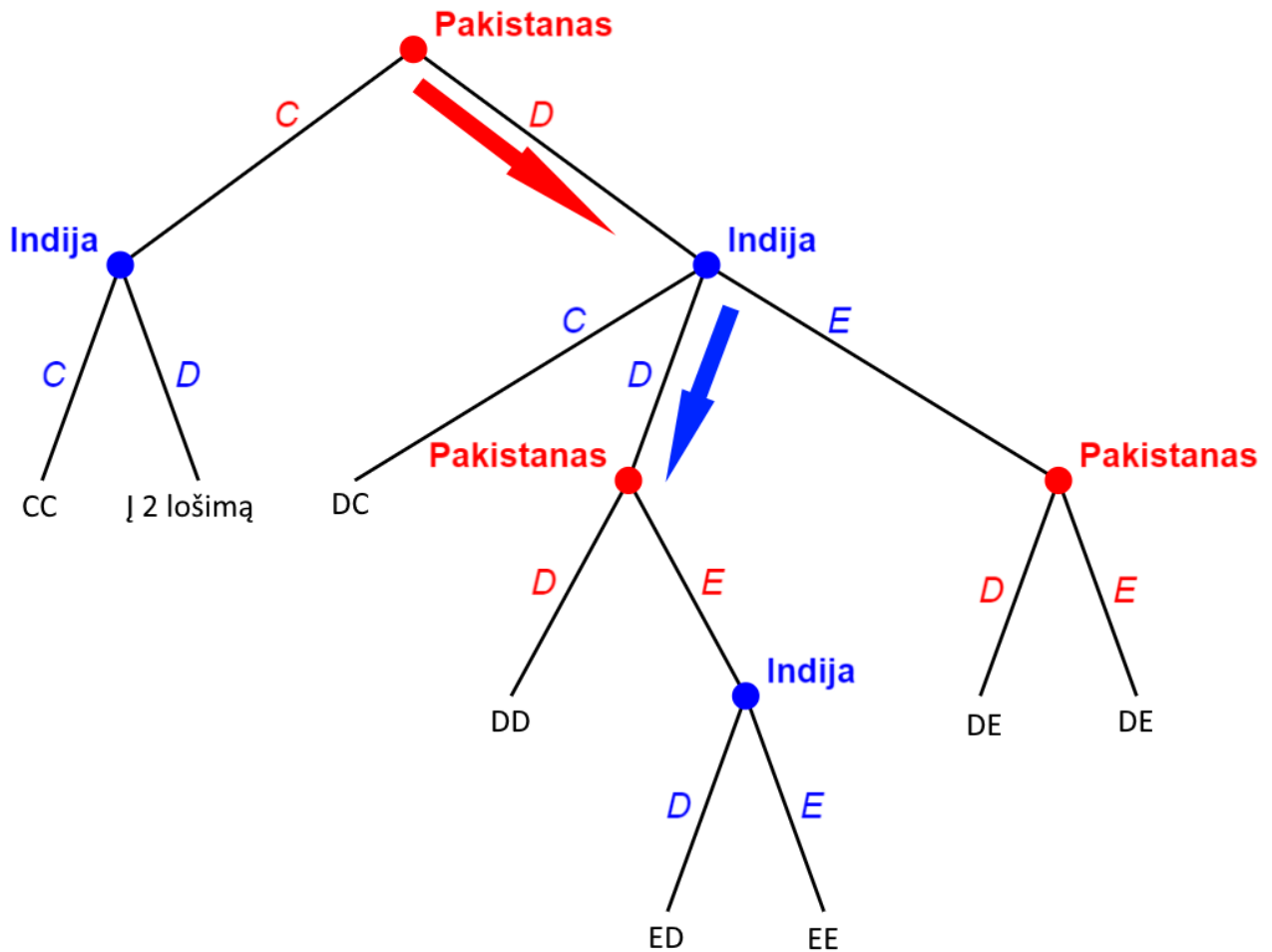
Birželio pradžioje atvyko iš anksto suplanuoti dislokuoti „Bofors“ ginklai. Šiuos ginklus anksčiau Indijos kariuomenė įsigijo būtent iš Švedijos ir tai tapo svarbiu faktoriumi Kargilio kare.⁹⁵ Vos tik atvykus šiems artilerijos ginklams, jie buvo dislokuoti Draso regione kadangi jame indai buvo pažeidžiamiausi. Nors regione galėjo būti dislokuota tik apie 40 tokių ginklų, to visiškai pakako Indijos tikslams pasiekti. Su „Bofors“ teikiama ugnies priedanga, birželio 12 d. Indijai pavyko užimti vadinamąją „Tololing viršūnę“, pačią didžiausią aukštikalnę nuo kurios atsiveria visas Drasas. Birželio 13 pavyko užimti kitą netoliese esančią viršūnę, Tigro kalva buvo užimta birželio 20 d. Teigiama, kad visa tai nebutų buvę įmanoma be šios „Bofors“ artilerijos ir jai palankaus reljefo, tuo tarpu kituose regionuose ji nebuvo tokia efektyvi dėl palankių aplinkos sąlygų trūkumo.⁹⁶ Tolimesnės operacijos taip pat buvo sėkmingos ir po truputį leido atsiimti Pakistano užimtas teritorijas. Praėjus dvejiems mėnesiams nuo karo pradžios, Indija buvo susigrąžinusi maždaug 75% užimtos teritorijos.⁹⁷

Taigi, visa ši karo eiga aiškiai parodo, kad į pradinį Pakistano defekavimą Indija antrajame ėjime atsakė tuo pačiu – defekudama konvenciniais ginklais. Taip šalys įsivėlė į sudėtingą karinę konfrontaciją. Pagal dviejų lygmenų lošimo modelį, Indijai paleidus operaciją „Pergalė“ sekantis ėjimas priklausė Pakistanui. Visas lošimo medis šiame etape atrodė taip, kaip iliustruota 4 paveiksle.

⁹⁵ Ashraf Wani, “Bofors power proved in Kargil War”, India Today, 2016 <<https://www.indiatoday.in/india/story/kargil-winning-the-battle-with-bofors-331307-2016-07-25>> [Žiūrėta 2021-04-11].

⁹⁶ Shaukat Qadir, “An analysis of the Kargil conflict 1999”, *The RUSI Journal*, 147(2), 2002, 24-30

⁹⁷ V.P. Malik, “Kargil: where defence met diplomacy”, *The Indian Express*, 2002. <<https://www.mea.gov.in/articles-in-indian-media.htm?dtl/14821/kargil+where+defence+met+diplomacy>> [Žiūrėta 2021-04-11].

4 paveikslas. Antrasis ėjimas atgrasymo lošime

Šioje kryžkelėje atsidūręs Pakistanas galėjo rinktis iš dviejų galimų ėjimų: atsakyti tolimesniu defekavimu (D) ir kariauti konvencinį karą užbaigiant lošimą baigtimi (DD), arba eskaluoti karą (E) į aukštesnį lygmenį, pasinaudojant branduoliniais ginklais, kas leistų Indijai rinktis tarp abipusės eskalacijos ir nusileidimo nepanaudojant branduolinio atsako į Pakistano eskalaciją. Tai atvedė lošimą į antrąjį lygmenį ir tam, kad suprastume kodėl Pakistanas priėmė tokį sprendimą kokį jį priėmė yra svarbu aptarti ir branduolinę Kargilio karo dimensiją.

3.3. Antrasis lygmuo ir branduolinė konflikto dimensija

Nors kartais bandoma sumenkinti Kargilio karo rimtumą, net kartais jo neklasifikuojant kaip karo, tai buvo pirmasis pasaulio istorijoje didelio masto karinis susirėmimas tarp dviejų valstybių, savo ginklų

arsenale turinčių branduolinius ginklus.⁹⁸ Taigi, galima teigti, kad tai buvo visiška branduolinio atgrasymo nesėkmė. Branduolinis ginklas nesustabdė Pakistano nuo oportunistinių veiksmų Kargilyje. Jis taip pat neatgrasė Indijos nuo labai stipraus atsako į Pakistano karinį įsiveržimą. Atrodo, kad situacijai pablogėjus kare Indija buvo pasirengusi inicijuoti didelio masto karinį konfliktą. Nei viena iš pusių nesiruošė keisti savo išankstinių pozicijų nepaisant branduolinės konflikto dimensijos.⁹⁹ Pakistano branduoliniai bandymai netgi galėjo išprovokuoti šį karą. Buvusi Pakistano ministrė pirmininkė Benazira Bhutto teigė, kad 1996 metais Pakistano kariuomenės pareigūnai jai buvo pristatę Kargilio tipo operacijos planus, kuriuos ji tuo metu vetavo. Taigi panašu, kad branduolinio ginklo bandymai įtikino Pakistano politinius ir kariuomenės vadovus, kad operacija galėtų būti sėkminga pasinaudojant turimu branduoliniu skydu tam, kad būtų galima apriboti galimą Indijos atsako mastą.¹⁰⁰

Kaip jau buvo minėta, vienas iš pagrindinių tikslų įsiveržiant už demarkacinės linijos ribų Pakistanui buvo tai, kad jų turimi branduoliniai ginklai pritrauks tarptautinį dėmesį ir leis susiderėti palankesnes nei esamas sąlygas Kašmyro regione. Vis dėlto, vos prasidėjus karui tapo aišku, kad šis planas visiškai nesuveikė. Kadangi politiniai lyderiai nedalyvavo planavimo procese, Pakistano užsienio reikalų ministerija buvo prigauta nepasiruošusi kai įvyko įsiveržimas ir jai teko „atsimušinėti“ į užsienio valstybių klausimus su nepakankamai tvirtais ir įtikinamais atsakymais. Jungtinės Amerikos Valstijos buvo vis labiau griežtos savo reikalavimuose Pakistanui atsitraukti. Pirmosios kalbos buvo vykdomos už uždarytų durų, tačiau krizei gilėjant ir Pakistanui kartojant tą pačią istoriją apie vietinius mudžahedinus, kuri buvo įtikinama tik nedaugeliui, spaudimas iš JAV darėsi vis stipresnis ir viešesnis. Pakistanui taip pat nesisekė gauti reikšmingesnės Kinijos paramos. Tiek Sharifo, tiek Musharrafo vizitai į Kiniją nebuvo sėkmingi Pekinui atmetus Pakistano prašymus suteikti pagalbą. Įdomu ir tai, kad aukščiausiam lygmenyje Indijos-Pakistano kontaktai taip pat tęsėsi, įskaitant telefono skambučius tarp ministrų pirmininkų, privačius galinius kanalus bei asmeninį Pakistano užsienio reikalų ministro Sartajo Azizo vizitą į Naująjį Delį birželį. Visa tai padėjo išlaikyti tam tikrą komunikacijos lygį tarp šalių ir skatinti abipusį susilaikymą konflikte, tačiau jie nepadėjo pasiekti nei paliaubų paliekant pajėgas tose pačiose pozicijose (Pakistano siekio), nei besąlygiško atsitraukimo (Indijos siekio). Azizo vizitas netgi baigėsi labai nemaloniai šiam ministrui kai Indija pavišino Musharrafo pasiklausytų telefoninių pokalbių transkripcijas iš jo vizito Pekine, kuriuose buvo išsuduota, kad į Indijos Kašmyro dalį vis dėlto įsiveržė

⁹⁸ M V Ramana ir Zia Mian, 198

⁹⁹ Farooque Leghari, "Nuclear Deterrence: A Complete Failure at Kargil", *Research on Humanities and Social Sciences*, 5(5), 2015, 105-108.

¹⁰⁰ M V Ramana ir Zia Mian, 198

Pakistano pajėgos.¹⁰¹ Taigi, pasitikėdamas, kad branduolinio ginklo pagalba galės su išoriniu įsikišimu ir palaikymu laimėti sau naudą perbraižant demarkacinę liniją su Indija, Pakistanas galiausiai diplomatiškai liko izoliuotas, o visa tarptautinė parama atsidūrė Indijos pusėje, kas, kaip vėliau paaiškėjo ir nulėmė Pakistano nesėkmę Kargilio kare. Tačiau, abi pusės vis dėlto disponavo branduoliniu arsenalu ir visas konfliktas vyko po branduoliniu šešėliu ir turėjo tikimybę eskaluotis į atominį karą. Kiek didelė buvo tokia tikimybė ir kiek realu buvo, kad šioje Kargilio karo lošimo stadijoje Pakistanas galėjo rinktis branduolinę opciją, o Indija atsakyti tuo pačiu?

Kai Kargilio operacija buvo planuojama, atsakingi asmenys, skaičiuodami galimas Indijos reakcijas greičiausiai tikėjosi, kad Indija į tokius veiksmus atsakys lėtai dėl branduolinių ginklų efekto vaidmens valstybių priešpriešoje. Taip pat, buvo tikimasi kad JAV suskubs įšaldyti konfliktą tuo metu egzistuosiančiame status quo tam, kad išvengtų karo proveržio. Vis dėlto, Pakistano operacijos planuotojai niekada rimtai nesitikėjo, kad konfliktas gali eskaluotis į didelio masto konvencinį karą, jau nekalbant apie branduolinį konfliktą. Šiuo atžvilgiu stabilumo-nestabilumo paradoksas buvo ryškiai pastebimas Pakistano mąstyme ir veiksmuose, sustiprindamas jo išankstines nuostatas. Taip kaip praeityje Siačeno ledynuose arba Nelumo slėnyje Pakistanas konvencinškai neatsakė į Indijos okupaciją dėl to, kad tokia kova nebūtų verta pralieto kraujo ir potencialių laimėjimų, taip ir dabar planuotojai tikėjosi, kad Indija turės susitaikyti su įsiveržimu prie Kargilio ir nusileisti. Bet koks Indijos ėjimas link karo eskalavimo turėjo atnešti didelį spaudimą iš JAV, bijančių galimo regioninio branduolinio karo.¹⁰²

Branduolinių ginklų, kaip priedangos, vertė Pakistano ambicijų vaikymuisi žemesnio intensyvumo konfliktų lygmenyje buvo pripažinta ir net viešai aptarta. Prieš pat pastebint įsiveržimą už demarkacinės linijos ribų, Pervezas Musharrafas pranešė, kad nors branduoliniai ginklai stipriai pakeitė karo prigimtį, „tai, visgi, nereiškia, kad konvencinis karas išnyko. Tiesą sakant, konvencinis karas vis tiek išliks konflikto būdu bet kuriame ateities susidūrimo su mūsų tradiciniu priešu“.¹⁰³ Tą pripažino ir Indijos kariuomenės lyderiai, taip pat ir žvalgybos surinkti duomenys apie Pakistano intencijas. Pasak Indijos Kargilio Apžvalgos Komiteto pranešimo, jau 1991 m. Jungtinis Žvalgybos Komitetas tikėjosi, kad Pakistanas gali pasinaudoti savo branduolinėmis galimybėmis kad ribotą galimą Indijos konvencinį atsaką įvykus žemo intensyvumo konfliktui. Tai, kad konvencinis karas išlieka galimybe net ir atsiradus branduolinei tarpusavio santykių dimensijai pripažino ir vyriausiasis Indijos generolas.¹⁰⁴

¹⁰¹ John H. Gill, 714

¹⁰² Timothy D. Hoyt, "Kargil: The nuclear dimension" Kn. P. Lavoy, *Asymmetric Warfare in South Asia: The Causes and Consequences of the Kargil Conflict*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 144-170.

¹⁰³ Kargil Review Committee, *From Surprise to Reckoning: The Kargil Review Committee Report*, New Delhi: SAGE Publications Pvt. Ltd., 2000, 242.

¹⁰⁴ Timothy D. Hoyt, 154

Nors Pakistano skaičiavimai iš dalies pasiteisino, kadangi Indija, nesitikėdama tokio Pakistano avantiūrizmo, iš tiesų lėtai reagavo, vis dėlto, priėmusi sprendimą, buvo labiau pasišventusi žemių atsiėmimui nei Pakistanas tikėjosi. Tarptautinė bendruomenė, bijodama galimų branduolinių grasinimų konflikte, darė intensyvų spaudimą Pakistanui atsitraukti. Branduolinė krizė nuo kitų krizių skiriasi tuo, kad arba viena iš pusių arba abi turi branduolinius pajėgumus. Tokios krizės aštrumo lygį nusako keturios galimos jos stadijos:

1. Pademonstruoti branduoliniai pajėgumai;
2. Slapti arba vieši grasinimai panaudoti branduolinį ginklą iš vienos iš pusių oficialių pareigūnų;
3. Padidintoji parengtis arba branduolinių ginklų dislokavimas
4. Pats branduolinio ginklo panaudojimas.

Kargilio konflikto metu pirmoji stadija buvo iškart patvirtintina kadangi nei Indija, nei Pakistanas, nei tarptautinė bendruomenė negalėjo paneigti, kad bent viena iš pusių nedisponuoja branduoliniais ginklais. Šie pademonstruoti pajėgumai padidino eskalacijos riziką ir užsienio veikėjų kišimosi tikimybę.¹⁰⁵

Tiesioginiai ir netiesioginiai grasinimai iš įvairių oficialių ir neoficialių šaltinių buvo ryški sudedamoji diplomatinių santykių dalis krizės metu ir prisidėjo prie bendros maišaties, padidindama galimo branduolinio konflikto dėl nesusipratimo baimės, o tai yra ryški antrosios stadijos apraiška. Nors abiejų pusių lyderiai naudojo branduolinę retoriką, nei viena iš pusių rimtai grasino panaudoti ginklą ir nei vieni turėjo rimtų baimių, kad kita pusė gali juos panaudoti. Vis dėlto, stebėtojai iš JAV ir kitų valstybių baiminosi jog ribotas konfliktas gali eskaluoti į konvencinį karą ir tuomet į branduolinio ginklo panaudojimą. Vėlyvą gegužę, Pakistano užsienio reikalų sekretorius Shamshadas Ahmedas padarė garsiausią ir ryškiausią branduolinį pareiškimą viso Kargilio karo metu kai įspėjo Indiją, kad Pakistanas gali pasinaudoti „bet kuriuo“ ginklu tam, kad apgintų savo teritorijos vientisumą. Šis teiginys yra svarbus tuo, kad įprastai Pakistano pasisakymai susiję su jų branduoline doktrina įvardindavo branduolinius ginklus kaip paskutinę priemonę, panaudotiną tik tuo atveju kai visos kitos yra nesėkmingos. Šis pareiškimas taip pat buvo atliktas labai anksti – Indijai vos atsakius į Pakistano įsiveržimą eskaluojant situaciją su Indijos Oro Pajėgų puolimu. Tai rodo jog Pakistanas manipuliavo branduoliniu grasinimu, sąmoningai viešai nuleisdamas branduolinę kartelę tam, kad patrauktų tarptautinį dėmesį ir apribotų Indijos konvencinį atsaką.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Ten pat, 156

¹⁰⁶ Ten pat, 156

Kargilio Apžvalgos Komitetas pažymi, kad kitaip nei Pakistanas, Indija nedarė jokių branduolinių grasinimų. Vis dėlto tai nėra visiška tiesa. Indija atliko keletą branduolinių grasinimų kaip atsaką Pakistano pareiškimams. Taip pat, Indijos vadovai pateikė keletą pareiškimų birželio mėnesį skirtą vietinei auditorijai. Indijos jūrų pajėgų vadas admirolas Sushilas Kumaras teigė, kad Indijos jūrų pajėgos galėtų tiek atlaikyti branduolinį ataką, tiek vėliau pati ją inicijuoti kaip atsaką. Kadangi Indijos kariuomenė iš tiesų tuo metu negabeno nei vieno branduolinio ginklo, šis admirolo pareiškimas greičiausiai buvo skirtas atkreipti dėmesį į rytų ir vakarų flotilių dalių judėjimą į strategines pozicijas Šiaurės Arabų jūroje ir taip pat užsiimti geresnę poziciją ateityje vykšančiose biudžeto dalybose. 1999 m. birželio 20 d. viename Indijos laikraštyje atsirado su valdančiąja BJP partija susijusio radikalo Rashtriya Swayamsevako Sangho straipsnyje šis ragino ministrą pirmininką Vajpayee pulti Pakistaną su branduoliniais ginklais. Kadangi Sanghas buvo politiškai susijęs su labiau karingu BJP partijos flangu, Pakistanas tai galėjo interpretuoti kaip oficialų pareiškimą, nors tai ir neatspindėjo Vajpayee pažiūrų ir pozicijos.¹⁰⁷ Taip pat pažymėtina ir tai, kad viešoji opinija Indijoje palaikė demarkacinės linijos peržengimą siekiant išvaikyti infiltratorius ir atakuoti teroristų stovyklas kitoje pusėje. BJP partijos valdoma vyriausybė vengė tokių opcijų. Kargilis buvo pirmasis „medijų karas“ Pietų Azijoje kuriame Indijos žiniasklaida ir televizijos kanalai demonstravo išskirtinį šališkumą kryptantį į karingą pusę. Visa tai vyko palyginti silpnos laikinosios vyriausybės valdymo akivaizdoje prieš pat nacionalinius rinkimus.¹⁰⁸

Analogiška situacija susiklostė ir Pakistane. Premjerui Sharifui besirengiant kelionėms į Kiniją ir JAV, Religinių Reikalų ministras Raja Zafrulas Haqas viešai įspėjo, kad Pakistanas gali imtis branduolinės opcijos tam, kad išsaugotų Pakistano teritoriją, suverenumą ar saugumą. Ministras Haqas nebuvo branduolinių įsakymų ir kontrolės aparato dalimis ir toks pareiškimas buvo pasakytas dėl vietinių, galbūt net asmeninių, politinių tikslų. Visgi, tokia pastaba sulaukė dėmesio iš tarptautinės bendruomenės bei iššaukė keletą Indijos atsakymų. Ministras pirmininkas Vajpayee pareiškė, kad Indija yra pasirengusi visoms įmanomoms įvykių baigtims. Tą patį teigė ir Gynybos ministras George Fernandesas, taip pat patarėjas nacionalinio saugumo klausimais Brajeshas Mishra taip pat teigė, kad Indija nenaudos branduolinio ginklo pirmoji ir kad yra pasiruošusi jei „koks nors lunatikas sugalvotų kažką daryti prieš mus“. Taigi, viena neoficiali Pakistano pastaba šiuo atveju išprovokavo net kelis atsakomuosius pareiškimus iš aukščiausiojo lygmens Indijos pareigūnų.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Ten pat, 157

¹⁰⁸ Karthika Sasikumar, "India-Pakistan Crises under the Nuclear Shadow: The Role of Reassurance", *Journal for Peace and Nuclear Disarmament*, 2(1), 2019, 151-169

¹⁰⁹ Timothy D. Hoyt, 158.

Paklaustas ar Pakistanas svarstyti sutikti su pirmojo nepanaudojimo politikos taikymu, Pakistano Informacijos ministras Mushahidas Hussainas atsakė „Na, kaip sakoma, *que sera, sera*, kas bus tas bus. Tikimės, kad nebus prieita prie branduolinio dalyko.“ Tai buvo tiesiog stulbinamai įžūlus viešosios politikos išreiškimas, pademonstravęs neįprastai žemą subtilumo lygį branduolinėje diplomatijoje. Vieši pareiškimai Pietų Azijoje neretai yra labai ryškūs ir skambūs retoriškai, tačiau turi labai mažai turinio tai pagrįsti. Kitaip nei JAV ir SSRS atveju, Indija ir Pakistanas neturi istorinės patirties, organizacinių aparatų ar nurodymų siunčiant branduolinius signalus. Tai kas nutiko Kargilio krizės metu dažniausiai buvo *ad hoc*, nekoordinuota ir kartais paini branduolinė retorika.¹¹⁰

Pereinant prie trečiosios stadijos, tuo metu buvo įvairių pranešimų apie padidėjusią branduolinę parengtį abiejose pusėse ir galimą branduolinių ginklų paruošimą panaudojimui. Vis dėlto, nors daug gerai informuotų šaltinių yra padarę pareiškimų dėl Indijos ir Pakistano branduolinių dislokavimų Kargilio krizės metu, jie nebuvo patvirtinti jokiais kitais įrodymais. Taip pat jie nublanksta prieš kitus, labiau oficialius teiginius, kad jokių dislokacijų iš tiesų nebuvo įgyvendinta. Pakistanas greičiausiai tiesiog išskleidė savo branduolines galvutes galinčias nešti raketas po įvairias šalyje esančias saugyklas gynybiniais tikslais ir įvairios žvalgybos agentūros tai galėjo misinterpretuoti kaip operacinį dislokavimą. Savo ruožtu, analogiški pareiškimai apie padidintą Indijos branduolinių pajėgų parengtį taip pat nebuvo patvirtinti. Tuo tarpu nei viename interviu su aukščiausiais JAV pareigūnais taip pat nebuvo užsiminta apie tokį dislokavimą.¹¹¹ Apskritai, Indija nuolat demonstravo ribotą atsaką į Pakistano veiksmus prigimtį. Teigiama, kad taip buvo būtent dėl to, kad Pakistanas turėjo branduolinį ginklą dėl kurio Indija stengėsi riboti savo veiksmus. Kariuomenės paklaustas apie galimybę atidaryti papildomą frontą ne Kargilio sektoriuje, Vajpayee tiesiog atsakė, kad to nedarys dėl efekto kurį sukelia Pakistano disponavimas atominėmis bombomis.¹¹²

Taigi Kargilio karo metu kombatantai pasiekė dvi iš keturių galimų branduolinės krizės stadijų. Pajėgos buvo prieinamos, grasinimai buvo pareikšti ir į juos buvo atsakyta siekiant politinių tikslų, tačiau branduoliniai ginklai nebuvo dislokuoti.¹¹³ Tiesa buvo situacijų kai viskas vos į tai neišsirutuliojo. Pavyzdžiui 1999 m. birželio 24 d. vienas iš naikintuvo pilotų, kuriam buvo įsakyta bombarduoti 4388 Tašką Kargilyje per klaidą buvo nusitaikęs į Gulterio karinės bazę. Pagal protokolą „Jaguar“ pilotas turėjo nuskenuoti vietovę, o antrasis tokio paties naikintuvo pilotas turėjo numesti sprogmenis pirmojo iš anksto nustatytose koordinatėse. Tuo pačiu metu, bazėje lankėsi Pakistano ministras pirmininkas

¹¹⁰ Ten pat, 158.

¹¹¹ Ten pat, 159.

¹¹² Karthika Sasikumar, 157.

¹¹³ Ten pat, 157.

Sharifas, kuris buvo nuvykęs į ją kreiptis į karius su oficialia šalies pozicija dėl konflikto. Bazėje taip pat buvo ir vyriausiasis generolas Musharrafas. Tik per visišką atsitikinimą buvo užkirstas kelias bazės bombardavimui, kadangi atakuoti didelę bazę uždraudė vienas iš tuo metu ore buvusių vyresniųjų pareigūnų. Tiesa, duodant nurodymą neatakuoti net nebuvo žinoma apie tai, kad bazėje yra du aukščiausi Pakistano asmenys.¹¹⁴ Neabejojama, kad įvykdžius šią ataką karas galiausiai būtų eskalavęs į branduolinį lygmenį, tačiau tai daugių daugiausiai yra tik spekuliacijos. Vis dėlto tai iliustruoja kokia parako statinė yra konfliktai tarp branduolinių valstybių.

Tarptautinei bendruomenei Indija signalizavo, kontrastuodama save su Pakistanu, kad jos veiksmai buvo racionalūs ir atsakingi. Indijos ambasadorius Vašingtone pavadino Pakistaną tarptautinio terorizmo epicentru ir teigė, kad šis yra atsakingas už teroristų apmokymų stovyklas, terorizmo augimą ir apkaltino branduoliniu šantažu. Visa tai jis lygino su tokiais Indijos veiksmais, kaip pirmojo nepanaudojimo politikos priėmimu. Indijos patarėjas nacionalinio saugumo klausimais pažymėjo demokratiškas institucijų rolę teigdamas jog Kargilio karas pademonstravo, kad Indijos sistema ir politinė lyderystė tiki didele atsakomybe ir susilaikymu taip, kaip ir pridera vienai didžiausių pasaulio demokratijų. Tai, kaip Indija tvarkėsi su krize labai patiko ir buvo giriama JAV. Kai Indijos elgesys krizės metu tarptautinei bendruomenei sudarė jos, kaip brandžios valstybės įspūdį, vakarietiška branduolinės eskalacijos baimė atsisuko į Pakistaną ir galiausiai toks Pakistano apsiskaičiavimas dėl tarptautinės reakcijos į įsiveržimą apsisuko prieš jį patį ir pavertė pradinę taktinę pergalę Kargilyje į strateginį pralaimėjimą.¹¹⁵ Tarptautinė bendruomenė beveik vienbalsiai laikė Pakistaną agresoriumi šioje situacijoje ir reikalavo abipusio susilaikymo, ginčų išsprendimo bei Lahoro proceso pratęsimo. Visa tai palaikė Indijos poziciją tiek dėl Kargilio, tiek dėl Kašmyro bendrai. Net Kinija tuo metu išreiškė poziciją, kuri sutapo su bendra tarptautine nuomone. Tuo pačiu, Indija ne tik išlaikė savo senų draugų paramą, tačiau ir susirado naujų. Pavyzdžiui, Rusija buvo pirmąją valstybę, kuri viešai išreiškė paramą Indijai ir paskelbė, kad sustabdys Pakistano mėginimus internacionalizuoti Kašmyro konfliktą tuo pačiu užtvirtindama savo paramą Naujojo Delio valdžios veiksams prieš infiltratorius Kargilyje. Tiesa, tokią Rusijos poziciją galėjo motyvuoti jos pačios turėta situacija Čečėnijoje. Taip pat, Indija pati buvo nustebinta ir dėl tokios palankios JAV reakcijos į Kargilio įvykius, kadangi anksčiau, dėl Indijos branduolinės programos, šių valstybių santykiai nebuvo patys šilčiausi. JAV Valstybės Departamentas

¹¹⁴ ET Online, "When the Kargil war came dangerously close to becoming a nuclear catastrophe", The Economic Times, 2018. <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/when-the-kargil-war-came-dangerously-close-to-becoming-a-nuclear-catastrophe/articleshow/65146081.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst> [Žiūrėta 2021-04-18].

¹¹⁵ Karthika Sasikumar, 158.

grasino Pakistanui sankcijomis jei jis išlaikys savo stovėseną Kargilio atžvilgiu. Galima teigti, kad Kargilio karas tapo JAV pozicijos dėl Kašmyro pasikeitimo katalizatoriumi nuo to laikymo ginču, kurį Indija ir Pakistanas turi išspręsti asmeniškai tarpusavyje, prie demarkacinės linijos neperžengiamumo pripažinimo. Toks pasikeitimas buvo palankus ir teigiamai priimtas Indijos valdžios. Reakcijos iš Jungtinių Tautų ir kitų tarptautinių organizacijų iš Indijos pusės taip pat buvo laikomos palankiomis.¹¹⁶

Taigi, nors disponavimas branduoliniais ginklais išties paskatino šio konflikto kilimą, mokslininkas S. Paulas Kapuras teigia, kad nei Indija, nei Pakistanas elgėsi pagal tradicinio stabilumo-nestabilumo paradokso apibrėžimo logiką. Branduolinio arsenalo turėjimas neskatino Pakistano agresijos dėl to, kad jie galvojo, jog strateginis balansas tarp šalių yra labai stabilus dėl ko eskalacija iš konvencinio į branduolinį lygmenį buvo praktiškai neįmanoma. Atvirkščiai, Pakistanas įsidrasino elgtis agresyviai Kargilyje dėl tikimybės, kad strateginiai santykiai su Indija yra bent kiek nestabilūs ir dėl egzistuojančio pavojaus (kad ir kokia jo tikimybė bebūtų), kad konvencinis konfliktas galėtų eskaluotis į branduolinį karą. Tokia galimybė apribojo Indijos konvencinį atsaką ir iššaukė platų tarptautinį susirūpinimą. Jei būtų buvę aišku, kad Indijos ir Pakistano konfliktas neišsivystys į branduolinį lygį Kargilyje, kaip teigia stabilumo-nestabilumo paradoksas, Pakistanas nebūtų buvęs apsaugotas nuo galimybės sulaukti didelio masto Indijos konvencinį atsaką, konflikto kilimo tikimybė būtų daug mažesnė, daug mažiau šansų, kad jis būtų sulaukęs tarptautinio dėmesio ir Pakistanas būtų daug mažiau skatinamas įsiveržti už demarkacinės linijos ribų. Savo ruožtu Indija, manydama, kad strateginis balansas yra labai stabilus ir eskalacijos į branduolinį lygmenį tikimybė yra maža, būtų linkusi suduoti stiprų pilno masto konvencinį atsaką į Pakistano įsiveržimą į Kargilį. Vis dėlto, ji taip nedarė dėl to, kad strateginis stabilumas nebuvo aiškus ir negalėjo būti tikra dėl to, kad konvencinis karas tikrai neišsivystys į branduolinį. Taigi, eskalacijos pavojus, o ne užtikrintumas dėl jo išvengimo, buvo varomoji jėga, vedanti įvykius Kargilyje į priekį, sukėlusi paskatas Pakistanui užsiimti agresyviu elgesiu ir atgrasiusi Indiją nuo pilno masto atsakymo. Remiantis tuo galima teigti, kad nors branduoliniai ginklai vaidino labai svarbų vaidmenį Kargilio kare, jie nebuvo pavaldūs tradiciniam stabilumo-nestabilumo paradoksui.¹¹⁷

Neatlaikiusi kovos ir tarptautinio spaudimo Pakistano kariuomenė ir valdžia griežėsi paskutinio šiaudo. Desperacijos ištiktas Nawazas Sharifas liepos 2 ir 3 dienomis skambino JAV prezidentui Billui Clintonui, prašydamas šią šalį įsitraukti į Kašmyro klausimo sprendimą siekiant užbaigti Kargilio konfliktą. Pasak vieno aukšto rango diplomato, tik JAV intervencija šioje situacijoje galėjo išgelbėti

¹¹⁶ Ashley J. Tellis, C. Christine Fair ir Jamison Jo Medby. *Limited Conflicts Under the Nuclear Umbrella: Indian and Pakistani Lessons from the Kargil Crisis*, Pittsburgh, PA: RAND Corporation, 2001, 21-22.

¹¹⁷ S. Paul Kapur, "Nuclear Proliferation, the Kargil Conflict, and South Asian Security", *Security Studies*, 13(1), 2003, 79-105.

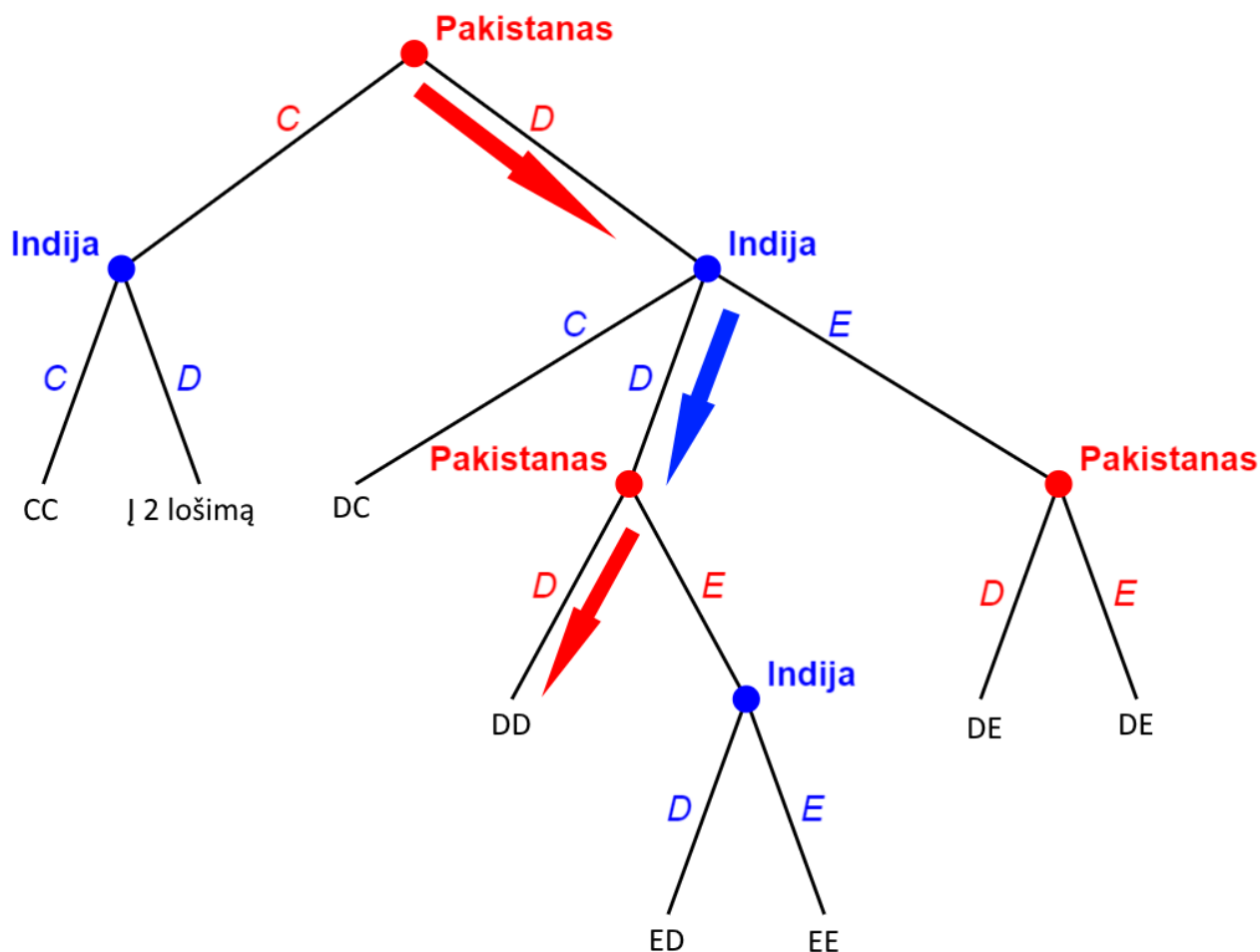
Pakistaną nuo nesėkmės, kuri jam būtų labai skaudi. Vis dėlto Clintonas ir jo patarėjai, nors ir buvo susirūpinę dėl galimos eskalacijos į branduolinį karą, Pakistano elgesį laikė branduoliniu šantažu ir nenorėjo „apdovanoti“ tokio elgesio sutikdami susitikti su Sharifu arba įsikišti į Kargilio karą jei Pakistanas nėra nusiteikęs atsitraukti. Vis dėlto, liepos 3 dienos pokalbyje Sharifas daugiau mažiau pats save pakvietė į Vašingtoną tikėdamasis atsitraukimą išmainyti į rimtesnį JAV įsitraukimą Kašmyro regione. Susitikimas įvyko liepos 4 dieną ir Clintonas jame laikėsi griežtos pozicijos dėl būtinybės Pakistanui atsitraukti ir atstatyti demarkacinės linijos svarbą. JAV prezidentas nusileido Pakistanui tik pažadėdamas, kad asmeniškai rūpinsis dvišalio dialogo tarp Indijos ir Pakistano pratęsimu visais klausimais.¹¹⁸ Vėliau Clintonas teigė, kad suprato, jog svarbiausias darbas per JAV nepriklausomybės dieną jam buvo sugrąžinti Pakistaną atgal už demarkacinės ribos, kitaip situacija būtų virtusi lošimo kauliuko ridenimu, kai tikiesi, kad neatsivers blogas skaičius.¹¹⁹ Susitikimas Vašingtone neatnešė spontanišku neramumų pasibaigimo Kargilyje, tačiau atvėrė duris Indijai su Pakistanu sutarti dėl atsitraukimo mechanizmo. Tai abiem šalims pavyko pasiekti liepos 11-ąją, tačiau kovos tęsėsi, kai buvo aptikta, kad Pakistano kariai, tikėdamiesi išlaikyti bent keletą užimtų aukščiausių aukštikalnių, neatsitraukė iš Indijos demarkacinės ribos pusės net suėjus terminui tai padaryti. Galiausiai konfliktas baigėsi liepos 26 d. kai Indijos kariuomenė paskelbė, kad operacija „Vijay“ yra baigta ir demarkacinė riba atstatyta.¹²⁰

Taigi, istorija mums rodo, kad Pakistanas šiuo ėjimu galiausiai nepasirinko branduolinės eskalacijos opcijos ir vietoj to iki pat lemtingo pokalbio Vašingtone į Indijos atsaką konvenciniais ginklais atsakė savo konvencine galia. Šis Pakistano ėjimas užbaigė lošimą ties baigtimi (DD) reiškiančia konvencinį karą, šiuo atveju tai buvo Kargilio karas. Galutinė karo eiga dviejų lygmenų branduolinio atgrasymo lošime atsispindi 5 paveiksle.

¹¹⁸ John H. Gill, 715

¹¹⁹ B. Clinton interviu, PBS, „Avoiding Armageddon“, 2003, 2 ep.

¹²⁰ John H. Gill, 715

5 paveikslas. Trečiasis ėjimas atgrasymo lošime

Taigi, pirmajame tiesioginiame kare tarp dviejų branduolinius ginklus turinčių valstybių nebuvo prieita prie jų panaudojimo. Atvirkščiai, iš visos Kargilio karo įvykių eigos galime matyti, kad abi valstybės ne tik neturėjo realių planų pasinaudoti šiuo ginklu, bet ir beveik visiškai netikėjo tuo, kad ir oponuojanti pusė juos panaudos. Bet koks pasisakymas apie galimą branduolinio arsenalo panaudojimą iš abiejų pusių oficialių pareigūnų buvo nukreiptas daugiau vidaus auditorijai siekiant iš to susikrauti politinių dividendų arba pateiktas atskirų nacionalistines pažiūras turinčių radikalių asmenų įvairiose žiniasklaidos priemonėse, kurie neturėjo galios pačiame tokių sprendimų priėmimo. Pakistanas siekė branduolinius ginklus naudoti labiau kaip šantažo priemonę tarptautinei bendruomenei, tačiau nėra požymių, rodančių, kad jis bet kuriuo metu planavo jais iš tiesų pasinaudoti. Taip pat nebuvo jokios branduolinių ginklų dislokacijos ar realių planų tai atlikti. Tiesa, negalima teigti, kad situacija buvo visiškai rami – abi šalys buvo ką tik tapę „branduolinėmis“ ir daugelio doktrinų dar nebuvo išsiginėję bei neturėjo patirties tokio lygio krizių sprendime kai viena ir kita pusė disponuoja ginklais. Tą iliustruoja ir pasisakymai iš abiejų valstybių vadovų neatmetant galimos branduolinės konfrontacijos ateityje dar

prieš abims šalims oficialiai tampant „branduolinėmis“. Bet kuris žybsnis kare turėjo, nors ir nedidelę, tačiau egzistavusią galimybę įžiebtį karą, dėl to į šią situaciją rimtai žvelgė ir Vašingtonas su prezidentu Billu Clintonu priešakyje padėjęs išspręsti šią krizę. Nepaisant to, akivaizdu, kad nei viena konflikto lygmenyje nei Indija, nei Pakistanas neturėjo įtikimo grasinimo atgrasymo lošime ir to pasekoje galime matyti dvigubo viščiuko žaidimo atvejį kai stabilumo nebuvo nei vienoje stadijoje. Galutinė Kargilio karo dviejų lygmenų atgrasymo išlošių matrica atsispindi 5 lentelėje.

		Indija		
		C	D	E
Pakistanas	C	(6,6)	(4,7)	
	D	(7,4)	(3,3)	(2,5)
	E		(5,2)	(1,1)

5 Lentelė. Kargilio karo dviejų lygmenų atgrasymo lošimo išlošių matrica

Kaip minėta anksčiau, standartinio Snyderio stabilumo-nestabilumo paradokso reiškinio atveju pirmajame lygmenyje turėtų susidaryti viščiuko žaidimo modelio situacija, o antrajame – kalinio dilemos tipo situacija. Tai rodytų nestabilumą konflikto pirmame lygmenyje ir visišką strateginį stabilumą antrajame, kai abi šalys turi įtikimą grasinimą ir karui eskalavusis branduolinis atsakas yra garantuotas. Indijos ir Pakistano konflikto Kargilyje atveju matyti, kad nei viename lygyje šalys neturi įtikimo grasinimo ir vyrauja nestabilumas. Taigi, iš to galima daryti išvadą, kad standartinio stabilumo-nestabilumo paradokso atveju, tuo pačiu ir Šaltojo karo Vakarų Europoje atveju, stabilumas antrame lygmenyje skatino nestabilumą pirmajame, tuo tarpu Kargilio karo atveju nestabilumas antrame lygmenyje skatino ir nestabilumą pirmajame.

Tai yra svarbus atradimas, kadangi tai rodo, kad branduolinio atgrasymo logika Indijos ir Pakistano santykiuose neatitinka įprasto racionalumo logikos ir ankstesniuose laikotarpiuose, ypač Šaltojo Karo metais, išmoktos atgrasymo pamokos gali būti neaktualios ar net žalingos stengiantis spręsti ar prognozuoti atities konfliktus tarp šių valstybių. Tai taip pat signalizuoja tai, kad turimi branduoliniai

ginklai regione veikia ne kaip atgrasomosios priemonės, o atvirkščiai, kartais tampa karinių konfliktų varikliu, o tai reiškia, kad branduolinis atgrasymas tarp Indijos ir Pakistano yra neefektyvus.

IV. GALIMI BRANDUOLINIO ATGRASYMO LOGIKOS SKIRTUMŲ PAAIŠKINIMAI

Kas lemia tokius branduolinės atgrasymo logikos skirtumus Indijos-Pakistano poroje lyginant su Šaltojo Karo Vakarų Europa? Tam gali būti įvairių priežasčių, toliau bus apžvelgiamos kelios iš galimų priežasčių, kurias galima sutikti ir mokslinėje literatūroje. Visų pirma, abi šalys gali būti linkę daugiau rizikuoti konfliktuose dėl to, kad nerizikuoja tokiomis pačiomis sunkiomis pasekmėmis dėl garantuoto abipusio susinaikinimo rizikos, kaip rizikavo JAV ir SSRS Šaltojo karo metu. Visų antra, galima atsižvelgti ir į patį stabilumo-nestabilumo paradoksą ir jo supratimą akademinėje literatūroje ir patikrinti ar įprastinis jo interpretavimas yra teisingas ir negali turėti variacijų. Taip pat, matant, kad branduolinio atgrasymo logikos nepavykstant paaiškinti racionalaus pasirinkimo teorijos metodais, galima ieškoti paaiškinimų neracionaliuose dėsniuose, vienas iš jų yra aiškinimas, kad daugelį konfliktų tarp Indijos ir Pakistano paaštrina ir paskatina giliai šalyse įsišaknijęs nacionalizmas. Apžvelkime kiekvieną iš šių priežasčių plačiau.

4.1 Garantuoto abipusio susinaikino logikos skirtumai nuo Šaltojo Karo

Branduolinio atgrasymo teorijos lauke yra labai plačiai paplitusi garantuoto abipusio susinaikinimo sąvoka. Garantuotas abipusis susinaikinimas (angl. *MAD*) yra karinės strategijos ir nacionalinio saugumo politikos doktrina teigianti, kad pilno masto branduolinių ginklų panaudojimas iš dviejų ar daugiau oponuojančių pusių reikštų kad tiek agresorius, tiek besiginantysis patirtų visišką anihiliaciją.¹²¹ Branduoliniam ginklavimuisi tarp JAV ir SSRS įsibėgėjus, įvairūs teoretikai manė, kad garantuotas abipusis sunaikinimas bus pakankama priemonė tam, kad atgrasytų valstybes nuo branduolinio karo. Tarp jų buvo ir Kennethas Waltzas, kuris tikėjo, kad branduolinės pajėgos išties buvo naudingos, o labiausiai naudingos buvo tuo, kad jos atgrasė kitus nuo jų panaudojimo remiantis garantuoto abipusio sunaikinimo doktrina.¹²²

Garantuotas abipusis susinaikinimas be abejonės turėjo įtakos tiek Šaltojo Karo branduolinės politikos mąstyme, tiek tai veikia ir Indijos bei Pakistano sprendimų priėmimą. Vis dėlto, žvelgiant į branduolinio atgrasymo logiką (o labiausiai – jos skirtumus), galima atkreipti dėmesį ir į kontrastą tarp abiejų valstybių porų ir galimų pasekmių jose. 1986 m., pačiame Šaltojo karo ginklavimosi pike, SSRS

¹²¹ John Lewis Gaddis, *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of Postwar American National Security*, Oxford: Oxford University Press, 1982.

¹²² Vesna Danilovic, *When the stakes are high: deterrence and conflict among major powers*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002, 10.

turėjo apie 40 159 branduolines galvutes, tuo tarpu JAV – 23 317.¹²³ Palyginimui, Pakistanas ir Indija pagal dabartinius skaičiavimus turi tik po maždaug 150, o iki 2025 m. turėtų turėti po 200-250 branduolines galvutes.¹²⁴ Tai yra šimtus kartų mažesni kiekiai nei tie kuriais disponavo Šaltojo karo valstybės. Jau anksčiau darbe buvo aprašyta simuliacija, kuri parodė, kad net limituotas realistiškas karas tarp Indijos ir Pakistano turėtų labai sunkių pasekmių visam pasauliui, atnešdamas globalios temperatūros sumažėjimą, badą ir milijonus tiesioginių ir netiesioginių mirčių, kurias sukeltų ilgalaikės pasekmės.¹²⁵ Todėl galima tik isivaizduoti kokią destrukciją neštų šimtus kartų didesni branduolini arsenalą turinčių komandų konfliktas. 1986 metų amerikiečių medikų atliktas tyrimas bandė aprašyti galimas branduolinio karo pasekmes ir jos tarp jų buvo įvardintos labai sunkios pasekmės žmonių sveikatai, socioekonominiai pokyčiai, kurie galėtų tęstis ir dešimtmečius, o, galiausiai, jei žmonija tai išgyventų, civilizacija galėtų niekada ir nesugrįžti į pirminę būseną. Taip pat, mokslininkai pripažino, kad visų pasekmių pakankamai giliai ir plačiai prognozuoti net nėra įmanoma.¹²⁶

Šie veiksniai taip pat neišvengiamai galėjo turėti įtakos atsakingiems žmonėms priimant sprendimus skirtingais laikotarpiais. Šaltojo karo metu, disponuodami didžiuliu kiekiu branduolinių ginklų, abiejų šalių sprendimų priėmėjai žinojo, kad branduolinio ginklo panaudojimas reikš pralaimėjimą visoms pusėms ir galimai net visos žmonijos civilizacijos pabaigą. Tai be jokios abejonės skatino matyti strateginį lygmenį kaip stabilų, kadangi buvo aišku, kad niekas nesiryš naudoti tokio ginklo ir branduolinio slenksčio pasiekti nevalia. Tuo tarpu, nors ir nenorėdami labai skaudžių pasekmių, kurios atneštų daug aukų ir destrukcijos, tiek Indija, tiek Pakistanas šiuo atveju ant kortos nėra pastatę visos žmonijos likimo. Tai, lyginant su Šaltuoju Karu, daug labiau destabilizuoja padėtį visuose lygmenyse. Kadangi jų pečių neslegia tokia didelė našta kaip jų kolegų iš Šaltojo Karo periodo, jie yra daug labiau linkę veltis į žemesnio lygio konfliktus ir atsakyti į oponento agresiją tuo pačiu naudojantis konvencinėmis priemonėmis. Taigi, tai yra viena iš galimų atgrasymo logikos skirtumų abiejose porose priešasčių, atsižvelgianti į pačių sprendimus priimančių subjektų mąstymo procesą. Kitas galimas paaiškinimas atsitraukia nuo subjektų ir atsižvelgia į patį stabilumo-nestabilumo paradoksą ir jo ypatybes.

¹²³ <https://ourworldindata.org/nuclear-weapons> [Žiūrėta 2021-04-25]

¹²⁴ O. B. Toon et al., 2

¹²⁵ Ten pat, 12

¹²⁶ Institute of Medicine (US) Steering Committee for the Symposium on the Medical Implications of Nuclear War, *The Medical Implications of Nuclear War*, Washington (DC): National Academies Press, 1986.

4.2 Įvairios konfliktuojančios stabilumo-nestabilumo paradokso interpretacijos

Stabilumo-nestabilumo paradoksas yra labai išplėtotas ir giliai įsitvirtinęs konceptas branduolinio saugumo literatūroje, kurį akademikai dažnai naudoja įvairių sub-strateginių karinių konfliktų tarp dviejų branduoliniais ginklais ginkluotų valstybių aiškinimui. Nepaisant jo vyravimo moksliniame lauke, 2007 metais vykusioje diskusijoje apie konfliktus Pietų Azijos regione, S. Kapuras teigė, kad nėra galutinio sutarimo dėl kauzaliųjų mechanizmų dėl kurių yra skatinami konfliktai žemesniajame lygmenyje ka abi pusės turi branduolinį atgrasymo įrankį viena kitos atžvilgiu. Pasak jo, mokslininkai priskiria atskiras kauzalias „žemojo lygio smurto“ teorijas paradoksui, kurios skiriasi pagal tikėtinumą arba neįmanomumą konfliktui eskaluoti už „branduolinės kartelės“. Šias dvi kauzalias teorijas galima apibendrinti taip: pirmojoje, garantuotas abipusis susinaikinimas panaikina eskalacijos iš smulkaus tarptautinio į didelio masto konfliktą galimybę, taip sumažindamas šalių rizikas ir neaiškumą siekiant politinių tikslų žemo lygio konfliktų dėka; antruoju atveju, nuolatinė rizika, kad tarptautinis konfliktas pereis į branduolinį lygį bet kuriuo momentu paragins kai kurias valstybes išnaudoti savo priešininko baimes dėl garantuoto abipusio susinaikinimo pasinaudojant žemojo lygmens konfliktu. Neaiškumą dėl stabilumo-nestabilumo paradokso naudojimo mokslinėje literatūroje pastebėjo ir kiti mokslininkai be S. Kapuro. Štai M. Carranza teigė, kad stabilumo-nestabilumo paradokso pernelyg didelis naudojimas aprašant Indijos-Pakistano branduolinius santykius pavertė patį jo konceptą pačiam sau prieštaraujančiu, kadangi kiekvienam mokslininkui jis turi skirtingą prasmę ir jie yra linkę liberaliai perfrazuoti originalią Snyderio formuluotę.¹²⁷

Pirmasis S. Kapuro paminėtas stabilumo-nestabilumo paradokso modelis, dar vadinamas „raudonosios linijos“ modeliu teigia, kad abi konflikto pusės žvelgs į strateginį konfliktą racionaliai ir matys strateginį branduolinį „apsišaudymą“ kaip pernelyg žalingą ir dėl šios priežasties vengs bet kokios žemojo lygio konflikto eskalacijos į strateginį lygmenį. Tokia „kepurė“ ant žemo lygio karinio konflikto eskalacijos skatina šalis veltis į tokius konfliktus būnant įsitikinusi, kad jis netaps nekontroliuojamu ir nepažeis jų strateginių interesų. Taigi, pagrindinė priežastinė varomoji jėga šioje teorijoje abipusis pripažinimas, kad strateginio lygio konfliktas abiem pusėms pažeidžia jų pačių interesus, o tai yra akivaizdus garantuoto abipusio susinaikinimo produktas. Strateginiams interesams suformuojant „raudonąją liniją“, kurios nei viena iš šalių nedrįs peržengti, abi pusės yra laisvos siekti sub-strateginių politinių tikslų pasinaudodamos kariniu konfliktu nebijodamos, kad jis eskaluosis už jų kontrolės ribų.

¹²⁷ Christopher J. Watterson, “Competing interpretations of the stability–instability paradox: the case of the Kargil War”, *The Nonproliferation Review*, 24(2), 2017, 83-99.

Šis modelis turi dvi pradines implikacijas: žemesniojo lygmens karinis konfliktas turi tik labai mažą ir nereikšmingą riziką eskaluotis į branduolinį lygmenį (1) ir konflikto baigtys yra nulemtos karinės galios balanso sub-strateginiame lygmenyje (2).¹²⁸

Antrasis S. Kapuro paminėtas modelis, dar vadinamas „balansavimo ties pavojinga riba“ modeliu, teigia, kad kitaip nei reliatyviai saugus sub-strateginių tikslų siekimas po branduoliniu skydu, konfliktus skatina reali abipusė baimė jog gali įvykti branduolinis „apsišaudymas“. Pagal šią logiką, rizika, kad žemo lygio konfliktas eskaluosis į strateginį lygmenį, pavyzdžiui, dėl apsiskaičiavimo, technologinės klaidos ar neracionalaus sprendimų priėmimo, sukels abiems pusėms abejones dėl atsakymo tuo pačiu į žemo lygio agresiją iš oponuojančios pusės. Šiuo atveju, jei viena iš pusių jaučia, kad gali pasinaudoti šiomis abipusėmis baimėmis, kad pasiektų sau palankių karinių baigčių, tai jai bus paskata sukelti sub-strateginio lygmens konfliktus. Toks gebėjimas pasinaudoti branduolinės eskalacijos riziką sukuria galimybes pasiekti politinių tikslų karinio adventurizmo pagalba, tuo pačiu ir padidinant konfliktų skaičių tarp šalių. Šis modelis taip pat turi dvi pradines implikacijas: žemojo lygmens konfliktas kelia didžiulę nepanaikinamą riziką sukelti branduolinį karą (1) ir konflikto lemtį nulemia ryžtingumo santykis tarp abiejų valstybių (2).¹²⁹

Christopheris J. Wattersonas savo tyrime kalbėdamas apie Kargilio karą teigia, kad visi įvykiai jame atitinka pirmąjį „raudonosios linijos“ modelį. Pakistanas, nors ir pradėjo konfliktą, viso karo metu demonstravo gana didelį susilaikymą. Taip pat, visi branduoliniai grasinimai buvo įgyvendinti jau tuomet, kai Indija mobilizavo savo oro pajėgas, o ne pačioje konflikto pradžioje. Taigi, panašiau, kad konfliktas ne visuomet buvo paremtas branduoliniu pavojumi ir abipusėmis baimėmis, o branduoliniai ginklai į diskursą buvo įvesti vėliau tam, kad uždėtų ir įtvirtintų „raudonąją liniją“ karinei eskalacijai. Taip pat, Pakistano strategijos apžvalga parodo, kad vietoj to, kad tikėtusi jog Indija sutiks atiduoti Kargilį dėl griežto grasinimo atlikti branduolinę ataką, jų pergalės strategija buvo paremta pakankamai ilgu užimtų teritorijų išlaikymu ir gynimu kol susidarys sąlygos kai Indija nebegalės atsiimti šių žemių. Tiesa, Wattersonas taip pat pažymi, kad Kargilio Apžvalgos Komitetas pateikė Pakistano veiksmų interpretaciją kuris labiau atitiktų antrojo „balansavimo ties pavojinga riba“ modelio situaciją, tačiau mokslininkas teigia, kad tam nėra empirinių įrodymų dėl anksčiau įvardintų priežasčių.¹³⁰

Kad ir kurį iš dviejų modelių labiau atitiktų Kargilio karo situacija, galima matyti, kad yra vilties, jog Indijos-Pakistano branduoliniai santykiai gali būti paaiškinami per racionalumo prizmę ir anksčiau išmoktos pamokos būti pritaikomos analizuojant šiuos santykius ir iš ties pagrindinė problema gali

¹²⁸ Ten pat, 86

¹²⁹ Ten pat, 87

¹³⁰ Ten pat, 88

slypėti paties stabilumo-nestabilumo paradokso apibrėžime ir interpretavime. Mokslininkams ateityje būtų naudinga labiau išgryninti stabilumo-nestabilumo paradokso apibrėžimą ir interpretaciją. Tai padėtų ir galutinai atsakyti į klausimą ar Indijos ir Pakistano branduoliniai santykiai seka pagal įprastą branduolinio atgrasymo logiką kaip ir kitų šalių ir regionų analogiškuose santykiuose.

4.3 Nacionalistinė branduolinio atgrasymo interpretacija Kargilio kare

Ištyrus, kad Indijos ir Pakistano branduolinio atgrasymo logiką nelabai įmama paaikškinti naudojantis racionalaus pasirinkimo teorijos įrankiais reikėtų atsisukti ir į paaikškinimus, kurie nėra grindžiami racionalumu. Akisato Suzuki, tirdamas Kargilio karą, pasiūlo tirti veiksmus jame per nacionalizmo prizmę. Pasak jo, žvelgiant visiškai racionaliai, dviems valstybėms, disponuojančioms branduoliniu ginklu, yra neracionalu kariauti vienai su kita vien pasiremiant paprasta kaštų-naudos analize. Kargilio karas pasaulio istorijoje lieka vieninteliu atveju kai dvi „branduolinės“ valstybės tiesiogiai kariavo viena su kita. Taigi, tai yra akivaizdi išimtis iš taisyklės, nesekanti pagal racionalią logiką, reikalaujanti papildomos analizės.¹³¹

Nacionalizmas nuo seno buvo labai įtakingas faktorius Indijos-Pakistano santykiuose. Dar prieš abiem valstybėms įgyjant nepriklausomybę hindu ir musulmonų lyderiai vėlėsi į nacionalistinius konfliktus dėl to kaip regionas turėtų būti valdomas po nepriklausomybės. Nepriklausomybė ir skilimas į Indiją ir Rytų bei Vakarų Pakistaną, vietoj to, kad jį išspręstų, pavertė šį vidinį konfliktą į tarptautinį. Nuo tada, Indijos ir Pakistano santykiai yra „įkrauti“ nacionalistiškai, ypač Kašmyro klausimu, ko pasekoje valstybės įsivėlė į eilę karų ir kruvinių susidūrimų.¹³²

A. Suzuki teigimu, Kargilio karas buvo tik dar vienu incidentu šioje istorinėje įvykių sekoje. Nacionalistinio konflikto istorija „užprogramavo“ sprendimų priėmėjų galvas iš ko seka neteisingo optimizmo/šovinizmo ir grėsmės suvokimo psichologinės mąstymo klaidos. Pasak tyrėjo, nacionalistinio konflikto paskatintas mąstymo šališkumas reiškia, kad branduolinė simetrija tarp abiejų valstybių turėjo visiškai kitokias pasekmes abiejų šalių užsienio politikos skaičiavimams, nei būtų prognozuojama remiantis branduolinio atgrasymo teorija. Visų pirma, nacionalistinis konfliktas tarp abiejų šalių motyvavo Pakistaną kariauti net prie branduolinės simetrijos sąlygų. Visų antra, tai privertė tiek Indiją,

¹³¹ Akisato Suzuki, "The nationalist interpretation of nuclear deterrence: evidence from the Kargil War", *International politics*, 56(1), 2019, 70–86.

¹³² Ten pat, 72

tiek Pakistaną pervertinti savo pačių atgrasymo galią ir nuvertinti oponento galimybę ir ryžtą veltis į karą. Viso to pasekoje, Pakistanas inicijavo karą su Indija net ir esant branduolinės simetrijos situacijai.¹³³

Suzuki teigimu, nacionalistiniuose konfliktuose abi pusės nevertina viena kitos objektyviai. Vietoj to, oponentas kiekvienai iš jų atrodo grėsmingesnis tačiau tuo pačiu ir lengviau įveikiamas vieningai priešinant nei apie situaciją galėtų nusakyti objektyvios sąlygos ir tikimybės. Taip yra dėl nacionalizmo sukeltų mąstymo klaidų ir šališkumų, tokių kaip nepagrįstas optimizmas/šovinizmas ir iškreiptas grėsmės pajautimas. Šie šališkumo efektai paveikia tiek informacijos asimetrijos, tiek susitarimų laikymosi problemas taip kompensuodamas ir nubraukdamas visą branduolinio atgrasymo stabilizavimo efektą. Visų pirma, branduolinio atgrasymo efektas, sumažinantis informacijos asimetriją yra panaikinamas šovinistinio mąstymo šališkumo kuris verčia šalį manyti, kad ji yra stipresnė už oponentą nei iš tiesų yra, kai įprastai branduolinis atgrasymas abi šalis turėtų patikinti, kad abi šalys turi galimybę kitai padaryti nepataisomos žalos ir, to pasekoje, abi turėtų suprasti, kad eskalacija į karą yra pernelyg rizikinga ir neracionali. Visų antra, nacionalistinio konflikto keliamas mąstymo šališkumas paaštrina grėsmės pojūtį ir taip padaro branduolines poras nejautriomis teigiamoms branduolinio atgrasymo implikacijoms susitarimų laikymosi atžvilgiu. Įprastai, branduolinis atgrasymas turėtų apsunkinti šalių galimybes nesilaikyti susitarimų ir imtis karo veiksmų ateityje taip pagerinant ir stabilizuojant santykius tarp valstybių, tačiau nacionalistinio konflikto poveikis sukelia įspūdį, kad oponentas yra grėsmingesnis nei iš tiesų yra, taip padidinant abejones dėl to, kad jis laikysis anksčiau sudarėtų susitarimų. Taigi, autoriaus teigimu, karas tarp dviejų branduoliniais ginklais disponuojančių valstybių įmanomas tik tada kai abi pusės yra paveiktos nacionalistinio konflikto keliamų mąstymo klaidų.¹³⁴

Pakistanas buvo motyvuotas sukelti Kargilio karą dėl jo turėto gresmingumo supratimo, kuris buvo paremtas nacionalistinio konflikto su Indija istorija. Pagrindiniai Kargilio įsiveržimo planuotojai prieš operaciją buvo įsitikinę, kad Indija ruošėsi agresijai, nukreiptai prieš Pakistaną (nors ir dabar turimi įrodymai rodo, kad jokių panašių intencijų Indija neturėjo) ir dėl to nusprendė išvengti tokios rizikos smogdami pirmieji. Pakistanas visada turėjo baimių, kad Indija gali imtis agresijos tam, kad panaikintų skilimą ir eliminuotų Pakistaną kaip valstybę, nors ir svarbiausi Indijos lyderiai teigė, kad jie yra susitaikę su skilimu. Šios Pakistano baimės nesumažėjo net tada, kai šalis pasigamino branduolinius ginklus ir, tyrėjų teigimu, taip buvo būtent dėl to, kad šios baimės buvo paremtos ne realistine analize, bet buvo psicho-politinės savo prigimtimi. Vis dėlto, motyvacija karui ne visuomet virsta realiais veiksmais, kadangi šalis, net norėdama atakuoti kitą šalį negalėtų to padaryti to neįmanomumo, t.y. dėl to, kad ji

¹³³ Ten pat, 73

¹³⁴ Ten pat, 73

susilauktų kontra-atsako ir būtų įveikta stipresnio varžovo. Šiuo atveju, Pakistanas motyvaciją kariauti su Indija pavertė tikra operacija dėl to, kad branduolinė simetrija privertė jį pervertinti savo jėgas ir neįvertinti Indijos galios. Viena vertus, bendras įsitikinimas Pakistana buvo tai, kad pakistaniečiai yra stipresnioji rasė, netgi pareiškiant, kad vienas musulmonas pakistaniecis yra lygus penkiems hindu indams. Kargilio karo kontekste tai reiškė, kad Pakistanas manė, jog asimetriška kova atneš karinių pasiekimų, ypač dėl branduolinio karo grėsmės. Kita vertus, Kargilio operacijos planuotojai neįvertino Indijos galimybių ir pasiryžimo ginti savo teritoriją. Buvo manoma, kad Indija negali atlikti didelių kontra-atakų dėl sudėtingo Kargilio reljefo, negalės pakankamai greitai atsakyti į Pakistano infiltraciją ir nenorės eskaluoti konflikto į karą dėl Pakistano turimų branduolinių ginklų. Apibendrinant, motyvuotas visų pirma nacionalistinio tikslo aneksuoti Kašmyrą, Pakistanas buvo motyvuotas inicijuoti karą su Indija nepaisant egzistavusios branduolinės simetrijos tarp šalių. Nacionalistinio konflikto ir branduolinės simetrijos derinys privertė šalį pervertinti savo pajėgumą ir nuvertinti Indijos galimybę ir nusiteikimą kontraatakuoti.¹³⁵

Indija, savo ruožtu taip pat pervertino savo pajėgumą ir nuvertino Pakistano galią ir dėl šios priežasties buvo nepasiruošusi karui. Indijos branduoliniai bandymai, įvykę metai prieš Kargilio karą, buvo motyvuoti ne susirūpinimo šalies saugumu, bet valdančiosios partijos nacionalistine ambicija sukurti stiprią indų tautą. Sprendimų priėmėjai ir analitikai galvojo, kad šalies branduoliniai pajėgumai panaikino galimybę kilti konvenciniam karui su Pakistanu. Indija net galvojo, kad įvykiai po 1998 m. branduolinio testo pagerino jos santykius su Pakistanu ir ka tai, kartus su Kargilio kalnų keliamais operaciniais sunkumais panaikins bet kokias Pakistano motyvacijas atakuoti. Tačiau galų gale paaiškėjo, kad Indija pervertino savo branduolinius atgrasymo pajėgumus ir nepakankamai įvertino Pakistano galimybę ir ryžta kariauti kare su ja.¹³⁶

Visa tai parodo, kad iš tiesų gali būti taip, kad Indijos ir Pakistano branduolinių santykių neįmanoma visiškai paaiškinti per racionalumo prizmę dėl abiejų valstybių mąstyme dominuojančio nacionalizmo. Pats Suzuki savo tyrime teigia, kad dėl šių veiksnių, tiriant branduolinių ginklų įtaką karo tikimybei įvairiuose kontekstuose reikėtų imti skirti įvairius branduolinių porų tipus, pavyzdžiui, nacionalistines branduolines poras kaip Indija-Pakistanas ar ideologines poras, kaip JAV-SSRS.¹³⁷ Priklausomai nuo to, kokio tipo yra diadė, branduolinio atgrasymo rezultatai ir logika gali būti kitokie nei tik apibendrinta „vieno dydžio visiems“ metodika taikoma branduolinio atgrasymo teorijos laukuose.

¹³⁵ Ten pat, 74

¹³⁶ Ten pat, 75

¹³⁷ Ten pat, 76

Tai leistų tiksliau tirti ir prognozuoti santykius tarp dviejų branduolinius ginklus turinčių valstybių atsižvelgiant į istorinį jų santykių kontekstą.

Visi šie paaiškinimai yra tik keletas galimų tokios kompleksiškos problemos sprendimų. Vis dėlto jie atspindi platų spektrą galimų priežasčių, pradedant racionaliais subjektų pasiskaičiavimais, paties paradokso interpretacijos skirtumais, baigiant psichologiniais kintamaisiais, parodančiomis, kad ne visos priežastys priklauso racionalumo laukui.

IŠVADOS

Pietų Azijos regionas ir šiais laikais išlieka vienu „karštųjų“ pasaulio taškų dėl Indijos ir Pakistano nesutarimų dėl Kašmyro regiono nuosavybės. Nuolat girdimi ginčai dėl demarkacinės linijos ribų patikimumo, abiejų valstybių vadovų nacionalistinis požiūris ir nuolat regione vykstantys partizaniniai ar teroristiniai aktai kelia riziką, kad bet koks reikšmingesnis žybsnis galėtų užkurti pilno masto karą. Tokio karo pavojų stipriai padidina faktas, kad abi valstybės yra susikūrusios ir disponuoja branduoliniais ginklais. Šiuo metu abi valstybės jų turi apie 200 ir prognozuojama, kad šis skaičius iki 2025 m. pasieks ir 250 ribą. Šis veiksnys padaro nesutarimus dėl Kašmyro jau ne šalių tarpusavio, o tarptautinės svarbo reikalu, kadangi tarp valstybių kilus pilno masto branduoliniam karui labai skaudžias pasekmes jaustų ne tik Indija su Pakistanu, tačiau ir viso pasaulio gyventojai.

Viso to akivaizdoje dar labiau neramina kitas istorinis faktas – 1999 m., abi valstybės, jau atlikusios oficialius branduolinius testus ir pasigaminę branduolinius ginklus kariavo pirmąjį, ir kol kas vienintelį, tiesioginį karą tarp dviejų branduolinių arsenalą turinčių valstybių, dar žinomą Kargilio karo vardu. Tai yra akivaizdi išimtis iš daugelio branduolinio ginklavimo gynėjų teiginių, kad branduolinio ginklo atnešama garantuoto abipusio susinaikinimo doktrina užtikrina, kad dvi „branduolinės“ valstybės niekada neatakuos viena kitos ir nepradės karo. Taip pat, kai kurie akademikai, analizuojantys Indijos-Pakistano branduolinius santykius teigia, kad branduolinio atgrasymo logika čia veikia atvirkščiai nei JAV ir SSRS Šaltojo Karo laikais Vakarų Europoje galioję dėsniai dėl stabilumo-nestabilumo paradokso veikimo skirtumų. Autorių teigimu, strateginis stabilumas, kad nei viena iš valstybių nenorės peržengti „branduolinio slenksčio“, kadangi tai garantuotai sektų į branduolinį karą ir abipusį susinaikinimą, skatino konvenciškai stipresnę SSRS naudotis savo pranašumu ir veltis į žemo lygio konfliktus. Tuo tarpu, teigiama, kad Indijos ir Pakistano konfliktus kaip tik varo į priekį tai, kad strateginiame lygmenyje stabilumo nėra ir tuomet konvenciškai silpnesnis Pakistanas yra labiau linkęs užsiimti kariniu oportunizmu pasitikėdamas savo branduoliniu atgrasymu. Branduolinio atgrasymo studijų laukui yra aktualu žinoti ar anksčiau išmoktos pamokos ir dėsniai yra pakankami prognozuoti visas įmanomas situacijas todėl tai nusipelnė tolimesnio tyrimo.

Darbe buvo pasitelktas Frank Zagare sukurtas dviejų lygmenų branduolinio atgrasymo lošimo metodas tam, kad būtų patikrinta, ar šie teiginiai apie atvirkščią stabilumo-nestabilumo paradokso veikimą Pietų Azijos regione gali būti patvirtinti racionalaus pasirinkimo teorijos suteikiamais įrankiais. Pasak paties metodologijos autoriaus, įprastinį stabilumo-nestabilumo paradoksą, kurio veikimas pastebimas iš Šaltojo Karo metais tarp JAV ir SSRS, atspindi toks lošimas kai pirmajame lygmenyje

susidaro „viščiuko žaidimo“ tipo situacija, o antrajame – „kalinio dilemos“ modelio tipo situacija. Tai reiškia, kad antrajame lygmenyje abi pusės turi tikrą ir įtikimą atgrasomąjį grasinimą panaudoti branduolinius ginklus ir toks stabilumas antrajame lygmenyje tiesiogiai paskatina nestabilumą žemesniajame lygyje. Tuo tarpu, ištyrus 1999m. Kargilio karo situaciją situaciją pasimatė, kad jame nei viename lygmenyje šalys neturėjo įtikimo grasinimo – nei viena nei kita šalis netikėjo kad kita galėtų realiai pasinaudoti savo branduoliniais ginklais, beveik visi oficialių pareigūnų pasisakymai apie tokio ginklo panaudojimą sklido iš žmonių, kurie nebuvo įgalioti priimti tokius sprendimus ir su tuo nederbo ir tokius pareiškimus darė dėl politinių ar kitų tikslų vidaus politikoje, taip pat nėra jokių įrodymų, kad nors viena iš šalių būtų dislokavusi šiuo ginklus, net Pakistanas, pradėjęs šį susirėmimą, branduolinių ginklų paskirtį matė daugiau kaip masalą, kuris padės sutraukti tarptautinį dėmesį į konfliktą ir juo pasinaudojant susiderėti sau palankias paliaubų sąlygas. Tuo pačiu, nei viena iš šalių dar neturėjo išvystytą branduolinės politikos doktriną, o istoriniai pasisakymai dar prieš Kargilio karą rodo, kad branduolinio karo galimybė ateityje taip pat nebuvo atmetama. Taigi, situacija dviejų lygmenų lošime atitiko „dvigubo viščiuko žaidimo“ modelio lošimą, kuriame stabilumo trūksta abiejuose lygmenyse ir Kargilio karas parodo, kad toks nestabilumas antrajame lygmenyje skatino nestabilumą žemesniuose konflikto lygmenyse.

To priežasčių gali būti įvairių ir darbe buvo aptartos kelios iš jų. Visų pirma, verta atsižvelgti, kad JAV ir SSRS savo saugyklose turėjo šimtus kartų daugiau branduolinių galvučių ir bet koks jų panaudojimas tarpusavio kare reikštų labai skaudžias pasekmes ne tik joms, bet ir visam pasauliui, tai netgi galėtų amžiams užbaigti žmonių civilizaciją tokią, kokią mes ją žinome. Tuo tarpu Indijos ir Pakistano sprendimų priėmėjai, nors ir rizikuoja skaudžiomis pasekmėmis, vis dėlto nėra tiek daug pastatę ant kortos. Tai jiems suteikia didesnę laisvę kariauti žemo lygmens konfliktus ir destabilizuoja padėtį regione. Visų antra, galima atsižvelgti ir į patį stabilumo-nestabilumo paradoksą ir jo supratimą mokslinėje literatūroje. Atgrasymo teorijos studijų lauke yra įvairių originalaus Snyderio aprašyto paradokso interpretacijų. Kargilio karas labiausiai atitinka „raudonosios linijos“ modelio aiškinimą, tačiau yra pateikiama ir kitokių interpretacijų. Taigi, mokslininkams ateityje yra svarbu suvienodinti šio reiškinio interpretaciją ir apibrėžimą tam, kad būtų galima jį kuo universaliau taikyti prognozuojant skirtingus regionus ir diades. Galiausiai, nustačius, kad per racionalaus pasirinkimo teorijos prizmę Indijos-Pakistano santykius sunku visiškai lyginti su jų analogu Šaltojo karo JAV-SSRS diadėje, šio skirtumos priežasčių reikėtų ieškoti ir neracionalumu grįstuose paaiškinimuose. Nestabilumo branduoliniame lygmenyje priežastys gali kilti iš psichologinių mąstymo klaidų ir šališkumų dėl abiejų valstybių mąstysenoje persismelkiančio istorinio nacionalizmo. Jis, tiek Kargilio karo metu, tiek ir po jo

skatina abejas valstybes matyti oponentą kaip keliantį didesnę grėsmę nei jis ją kelia objektyviai, taip pat ir skatina pervertinti savo jėgas ir nuvertinti priešininko galią. Visa tai buvo labai pastebima Kargilio karo eigoje ir parodo, kad šioje diadėje neracionalūs veiksniai turi didelę įtaką atgrasymo logikai. Tai yra tik keletas iš galimų branduolinio atgrasymo logikos skirtumų Indijos-Pakistano konflikte.

Ateityje tyrimuose yra rekomenduojama tirti branduolinio atgrasymo logiką skirstant branduolinią ginklą turinčių šalių poras pagal jų tipą, pvz. nacionalistinės diadės (Indija-Pakstanas) ar ideologinės diadės (JAV-SSRS) ir t.t. Tai galėtų padėti atrasti panašumus ir tendencijas branduolinių santykių logikoje tarp to paties tipo diadžių ir taip leistų branduolinio atgrasymą tirti ir prognozuoti atsižvelgiant ir į skirtingus istorinius bei socialinius kontekstus. Taip pat, ateityje tiriant Indijos ir Pakistano santykius galima būtų pažiūrėti į branduolinės politikos pasikeitimus po Kargilio karo iki šių dienų ir nustatyti ar tai kaip nors pakeistų atgrasymo (ne)stabilumą jei karas tarp valstybių kiltų šiandien.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

ACAPS, "Kashmir Conflict Overview", 2021, <<https://www.acaps.org/country/india/crisis/regional-kashmir-conflict>> [Žiūrėta 2021-05-08].

Amin, Tahir, "Kargil crisis in Kashmir", *Cambridge Review of International Affairs*, 13(2), 2000, 320-327.

Bell, Mark S. ir Nicholas L. Miller, "Questioning the Effect of Nuclear Weapons on Conflict." *The Journal of Conflict Resolution*, 59(1), 2015, 74-92.

Carranza, Mario E., "Rethinking Indo-Pakistani Nuclear Relations: Condemned to Nuclear Confrontation?", *Asian Survey*, 36(6), 1996, 561-73.

Chari P. R., "Reflections on the Kargil War", *Strategic Analysis*, 33(3), 2009, 360-364.

Clary, Christopher, "Tilting at windmills: The flawed U.S. policy toward the 1971 Indo-Pakistani war", *Journal of Strategic Studies*, 42(5), 2019, 677-700.

Cordera, Sonia, "India's response to the 1971 East Pakistan crisis: hidden and open reasons for intervention", *Journal of Genocide Research*, 17(1), 2015, 45-62.

Danilovic, Vesna, *When the stakes are high: deterrence and conflict among major powers*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002, 10.

Eisenhower, Dwight D., „Address Before the General Assembly of the United Nations on Peaceful Uses of Atomic Energy, New York City”, New York, 1953
<<https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-the-general-assembly-the-united-nations-peaceful-uses-atomic-energy-new>> [Žiūrėta 2021-02-15].

ET Online, "When the Kargil war came dangerously close to becoming a nuclear catastrophe", *The Economic Times*, 2018. <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/when-the-kargil-war-came-dangerously-close-to-becoming-a-nuclear-catastrophe/articleshow/65146081.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst> [Žiūrėta 2021-04-18].

Gaddis, John Lewis, *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of Postwar American National Security*, Oxford: Oxford University Press, 1982.

Ganguly, Šumit ir R. Harrison Wagner, "India and Pakistan: Bargaining in the Shadow of Nuclear War", *Journal of Strategic Studies*, 27(3), 2004, 479-507.

Ganguly, Šumit, *Conflict Unending: India-Pakistan Tensions since 1947*. New Delhi: Oxford University Press, 2002, 122-123.

- Gauthier, David, "Deterrence, Maximization, and Rationality," *Ethics*, 94(3), 1984, 474-495
- Gill, John H., "Provocation, war and restraint under the nuclear shadow: The Kargil conflict 1999", *Journal of Strategic Studies*, 42(5), 2019, 701-726.
- Hagerty, Devin T., "Nuclear Deterrence in South Asia: The 1990 Indo-Pakistani Crisis." *International Security*, 20(3), 1995, 79–114.
- Harrington, Anne I. ir Jeffrey W. Knopf, *Behavioral Economics and Nuclear Weapons*. Athens: University of Georgia Press, 2019.
- Hoyt, Timothy D., "Kargil: The nuclear dimension" Kn. P. Lavoy, *Asymmetric Warfare in South Asia: The Causes and Consequences of the Kargil Conflict*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 144-170.
- Indijos Nepriklausomybės aktas, 1947 m. <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/10-11/30>> [Žiūrėta 2021-04-05].
- Jones, Rodney W., "Pakistan's Nuclear Posture: Arms Race Instabilities in South Asia", *Asian Affairs*, 25(2), 1998, 67–87.
- Kapur, S. Paul, "India and Pakistan's Unstable Peace: Why Nuclear South Asia Is Not like Cold War Europe." *International Security*, 2, 2005, 127-52.
- Kapur, S. Paul, "Nuclear Proliferation, the Kargil Conflict, and South Asian Security", *Security Studies*, 13(1), 2003, 79-105.
- Khan, M Ilyas, "Kashmir crisis 2019: Between a rock and a hard place", BBC, 2019. <<https://www.bbc.com/news/world-asia-50826419>> [Žiūrėta 2021-04-05].
- Khan, Zulfqar, "The Changing Dynamics of India-Pakistan Deterrence", *Pakistan Horizon*, 66(4), 2013, 1-19.
- Knopf, Jeffrey W., "Recasting the Optimism-Pessimism Debate," *Security Studies*, 12(1), 2002, 52.
- Kraig, Michael R. "Nuclear Deterrence in the Developing World: A Game-Theoretic Treatment", *Journal of Peace Research*, 36(2), 1999, 141–167.
- Lambeth, Benjamin S., "Airpower in India's 1999 Kargil War", *Journal of Strategic Studies*, 35(3), 2012, 289-316.
- Lebow, Richard Ned ir Janice Gross Stein, "Rational Deterrence Theory: I Think, Therefore I Deter", *World Politics*, 41(2), 1989, 208-224.
- Leghari, Farooque, "Nuclear Deterrence: A Complete Failure at Kargil", *Research on Humanities and Social Sciences*, 5(5), 2015, 105-108.

- Malik, V.P., “Kargil: where defence met diplomacy”, *The Indian Express*, 2002.
<<https://www.mea.gov.in/articles-in-indian-media.htm?dtl/14821/kargil+where+defence+met+diplomacy>> [Žiūrėta 2021-04-11].
- Montgomery, Evan Braden ir Eric S. Edelman, “Rethinking Stability in South Asia: India, Pakistan, and the Competition for Escalation Dominance”, *Journal of Strategic Studies*, 38(2), 2015, 159-182.
- Narang, Vipin, “Posturing for Peace? Pakistan's Nuclear Postures and South Asian Stability.” *Quarterly Journal: International Security*, 34(3), 2010, 38-78.
- Naseer, Rizwan ir Musarat Amin, “Power Parity and Its Outcome: A Strategic Insight on Peace Between India and Pakistan” *Pakistan Horizon*, 67(2), 2014, 61–81.
- Paliwal, Avinash, Swami, P., “India, Pakistan and the Secret Jihad: The Covert War in Kashmir, 1947–2004”, *Diplomacy & Statecraft*, 26:1, 2015, 195-197.
- Pegahi, T. Negeen, “From Kargil to Pulwama: How Nuclear Crises Have Changed Over 20 Years”, *The Washington Quarterly*, 42, 2019, 149-161.
- Prasad, Sri Nandan, *Operations in Jammu & Kashmir, 1947–48*, New Delhi: History Division, Ministry of Defence, Government of India, 1987.
- PTI, “Nawaz blames Musharraf for Kargil”, *The Times of India*, 2006.
<<https://timesofindia.indiatimes.com/world/pakistan/nawaz-blames-musharraf-for-kargil/articleshow/1581473.cms>> [Žiūrėta 2021-03-26].
- Qadir, Shaukat, “An analysis of the Kargil conflict 1999”, *The RUSI Journal*, 147(2), 2002, 24-30.
- Rabbani, Attar, “Nuclear Deterrence: THEORY, PRACTICE AND CHANGING CONTOURS”, *World Affairs: The Journal of International Issues*, 21(4), 2017, 10–25.
- Raghavan, Srinath, *War and Peace in Modern India: A Strategic History of Nehru Years*, Ranikhet: Permanent Black, 2010, 36.
- Ramana, M V ir Zia Mian, “The Nuclear Confrontation in South Asia” Kn. “*SIPRI Yearbook 2003*”. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- Rauchhaus, Robert, "Evaluating the Nuclear Peace Hypothesis: A Quantitative Approach", *The Journal of Conflict Resolution*, 53(2), 2009, 258-77.
- Sasikumar, Karthika, “India-Pakistan Crises under the Nuclear Shadow: The Role of Reassurance”, *Journal for Peace and Nuclear Disarmament*, 2(1), 2019, 151-169.
- Shapiro, Jacob N. ir C. Christine Fair, “Understanding Support for Islamist Militancy in Pakistan.”, *Quarterly Journal: International Security*, 34(3), 2010, 79.

Shultz, George P., William J. Perry, Henry A. Kissinger ir Sam Nunn, "A World Free of Nuclear Weapons", Wall Street Journal, 2007 <<https://www.wsj.com/articles/SB116787515251566636>> [Žiūrėta 2021-05-10].

Snidal, Duncan, "The Game Theory of International Politics," *World Politics*, 38(1), 1985, 25-57.

Snyder, Glenn Herald, *The Balance of Power and the Balance of Terror*, San Francisco: Chandler, 1965, 198–99.

Suzuki, Akisato, "The nationalist interpretation of nuclear deterrence: evidence from the Kargil War", *International politics*, 56(1), 2019, 70–86.

Tannenwald, Nina, "The Nuclear Taboo: The United States and the Normative Basis of Nuclear Non-Use", *International Organization*, 53(3), 1999, 433–468.

Tellis, Ashley J., C. Christine Fair ir Jamison Jo Medby. *Limited Conflicts Under the Nuclear Umbrella: Indian and Pakistani Lessons from the Kargil Crisis*, Pittsburgh, PA: RAND Corporation, 2001, 21-22.

Toon, O. B., C. G. Bardeen, A. Robock, L. Xia, H. Kristensen, M. McKinzie, R. J. Peterson, C. S. Harrison, N. S. Lovenduski, R. P. Turco, "Rapidly expanding nuclear arsenals in Pakistan and India portend regional and global catastrophe", *Science Advances*, 5(10), 2019, 1-13.

Waltz, Kenneth N., "For Better: Nuclear Weapons Preserve an Imperfect Peace" Kn. Scott D. Sagan ir Kenneth N. Waltz "*The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed*". New York: W.W. Norton, 2003, 122.

Waltz, Kenneth N., "Nuclear Myths and Political Realities", *The American Political Science Review*, 3, 1990, 731-45.

Waltz, Kenneth N., "The Spread of Nuclear Weapons: More May Better," *Adelphi Papers*, 21(171), London, 1981.

Wani, Ashraf, "Bofors power proved in Kargil War", India Today, 2016 <<https://www.indiatoday.in/india/story/kargil-winning-the-battle-with-bofors-331307-2016-07-25>> [Žiūrėta 2021-04-11].

Watkins, Sharon Anne, "Deterrence theory: Expectations and illusions", *Journal of Strategic Studies*, 5(4), 1982, 469-493.

Watterson, Christopher J., "Competing interpretations of the stability–instability paradox: the case of the Kargil War", *The Nonproliferation Review*, 24(2), 2017, 83-99.

Zagare, Frank C., "Rationality and Deterrence", *World Politics*, 42(2), 1990, 238-60.

Zagare, Frank C., "Dynamics of escalation", *Information and Decision Technologies*, 16, 1990, 249-261.

Zagare, Frank C., "NATO, Rational Escalation and Flexible Response", *Journal of Peace Research*, 29, 1992, 435-454.

Zagare, Frank C., "Reconciling Rationality with Deterrence: A Re-Examination of the Logical Foundations of Deterrence Theory", *Violence Against Women*, 16(2), 2004, 355-75

Zubair, Muhammad, "Fighting to the End: The Pakistan Army's Way of War", *Journal of Strategic Studies*, 37(7), 2014, 1071-1074.

SUMMARY

Nuclear Deterrence in Indian-Pakistani Conflict through the Lens of the Rational Choice Theory

This study attempts to analyze the difference in logic of nuclear deterrence in the India-Pakistan dyad as compared to NATO–USSR nuclear relations in Cold War Western Europe through the case study of the Kargil War of 1999. The object of this study is behavior, moves and public speeches of various high-ranking Indian and Pakistani officers during the Kargil War period. The main aim of the work is to, through the case study of Kargil War using the model provided by game theory, conclude whether Indo-Pakistani nuclear relations are driven by the classical type stability/instability paradox or not. In case the conclusion is that a classical type of stability/instability paradox does not drive it, attempt to describe the reasons of these deviations from standard logic of paradox. To achieve the aim, the following tasks were set: to describe the theory of nuclear deterrence, its presumptions and history, to study the main tendencies of modern Indo-Pakistani nuclear relations using the case study of Kargil War through the two-stage deterrence and escalation game model lenses, to point out and describe possible reasons of deviations from the classical stability/instability paradox effect logic in India-Pakistani dyad.

The problem of the work comes from differences in nuclear deterrence logic perceived by the academic researchers of the South Asia region. Even though the strategic stability provided by nuclear deterrence lowered the effectiveness of it in lower levels of conflict in Cold War Western Europe, in the Indo-Pakistani dyad it is specifically the strategic instability that is a driving force of instability in lower levels of conflict. It follows that nuclear bombs in Indo-Pakistani relations work not as a deterrent but rather a weapon that provides opportunities to engage in conflict for both countries through a belief that other side will refrain from retaliation in fear of a nuclear exchange.

The research has shown that during the Kargil War, neither India nor Pakistan had a credible nuclear threat in any of the conflict levels and none of the combatants believed that other side could realistically use their nuclear arsenal at any stage of the war. Pakistan was only planning to use their nuclear capabilities for a form of nuclear blackmail to attract the attention of international community. All in all, it was concluded that the Kargil War situation represented a “double chicken” type situation in which the instability in the strategic level drove the instability in lower levels of conflict. In this, the theses of Southern Asia region researchers that the logic of nuclear deterrence is working based on a different logic than it was in Cold War Western Europe were confirmed. This may be happening for many reasons, some of which are the nationalistic nature of Indo–Pakistani conflict, the stakes being lower in case of nuclear exchange than it was during Cold War because both sides are in a possession of

much less nuclear weapons than the NATO or USSR and also there may be some problems in the definition of classical stability/instability paradox that need to be revised in academic field in the future. Going forward, it is recommended to analyze nuclear dyads by taking into account their nature, e.g. nationalistic (Indo-Pakistani) or ideological (USSR-NATO) dyads, which may help to more accurately predict relations between two nuclear countries by taking into account the historical environment of their relations.

Two-stage nuclear deterrence game was not previously used by researchers to study the dynamics of Indo-Pakistani nuclear relations especially in comparison with situation in Western Europe Cold War. In addition, this model was not used to study Kargil War either. There is a lack of research of Indo-Pakistani relations in the Lithuanian academic field, especially through the lenses of rational choice theory. This works aims to fill in this shortage in the discipline of international relations field.